

Deloitte Insight Financiële trendanalyse Gemeenten, Provincies en Waterschappen

Drs. F. ten Have
Drs. P.G.M.J. Jussen RA
Drs. R.M.J. van Vugt RA
Drs. F.J. Wijnstok RA

Rotterdam
23 januari 2015

analytic

Voorwoord

De lokale overheid is sterk in beweging en staat volop in de publieke belangstelling. Dit geldt voor de hele sector, maar ook voor individuele provincies, gemeenten en waterschappen. De toegenomen aandacht kent verschillende oorzaken.

Maatschappelijk verantwoord gedrag

Ten eerste vragen burger en media op steeds meer terreinen verantwoording van publieke organisaties. Van publieke organisaties wordt verlangd dat zij zich maatschappelijk verantwoord gedragen, transparant zijn, de inkomens, bonussen, declaraties en ontslagpremies openbaar maken en in de hand houden, integer handelen en wet- en regelgeving strikt naleven.

Financiële situatie

De tweede oorzaak van de toegenomen aandacht is de financiële situatie van lagere overheden. De economische crisis heeft ook de lokale overheid in de portemonnee geraakt. Hetzij direct (door lagere eigen inkomsten en hogere lasten), hetzij indirect (door de bezuinigingen van het Rijk), hetzij door verliezen bij de ontwikkeling van nieuwbouwplannen voor woningen en/of bedrijfsterreinen. Vooral gemeenten zijn hard getroffen door de gevolgen van de economische situatie. Dit heeft geleid tot bezuinigingen op voorzieningen voor de burgers, lastenverhogingen voor de burgers en een zwakkere financiële positie van de lokale overheden.

Decentralisatie overheidstaken

Ook de decentralisatie van overheidstaken op het terrein van jeugd, zorg en participatie heeft geleid tot meer aandacht voor de lokale overheid. Deze decentralisatie van taken gaat gepaard met taakstellende bezuinigingen voor de lokale overheid: de taken moeten niet alleen beter worden uitgevoerd, maar ook goedkoper. De transitie van ongeveer € 10 miljard leidt tevens tot extra risico's bij de gemeenten.

Database

Welke effecten hebben de economisch magere jaren en de bezuinigingen op de financiële situatie van de lagere overheden? Op basis van een database met de jaarrekeningen van alle provincies, gemeenten en waterschappen van de afgelopen jaren hebben wij de financiële cijfers van de lagere overheden op een rijtje gezet en geanalyseerd. In deze Deloitte Insight geven wij inzicht in kengetallen en trends voor provincies, gemeenten en waterschappen.

Vanaf 2013 hebben wij daarnaast de begrotingen en de gegevens over het weerstandsvermogen in onze database opgenomen. Deze toevoegingen stellen ons in staat om ook de verwachte ontwikkelingen in de financiële positie van gemeenten, provincies en waterschappen te analyseren. Zo ontstaat inzicht in het risicoprofiel van gemeenten, provincies en waterschappen op landelijk niveau, in relatie tot de aanwezige financiële buffers om risico's te kunnen opvangen.

Voor 2013 hebben wij ook de verschillen in beeld gebracht tussen de verwachte uitkomsten op basis van de primaire begrotingen, de begrotingen inclusief wijzigingen en de werkelijk gerealiseerde resultaten. Deze analyse geeft een goed inzicht in de mate waarin gemeenten, provincies en waterschappen in staat zijn om de financiële uitkomsten te voorspellen.

De kengetallen geven een goed beeld van het financiële reilen en zeilen van de lokale overheid. In hoofdstuk 1 en 2 vindt u een beschouwing van de belangrijkste ontwikkelingen en constatering ten aanzien van gemeenten, provincies en waterschappen. In hoofdstuk 3 worden de kengetallen en trends van de gemeenten nader geanalyseerd. In hoofdstuk 4 staan de belangrijkste ontwikkelingen in de financiële positie van provincies beschreven en in hoofdstuk 5 de belangrijkste ontwikkelingen in de financiële positie van waterschappen.

Wij wensen u veel leesplezier en nieuwe inzichten toe.

Inhoudsopgave

1

11

21

1 Algemeen

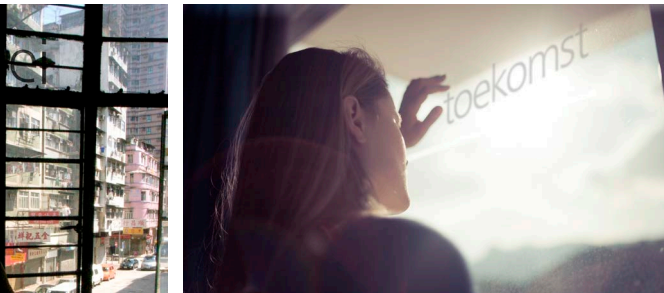
11 Conclusies

21 Gemeenten

73 Provincies

97 Waterschappen

73

97

evalua

1. Algemeen

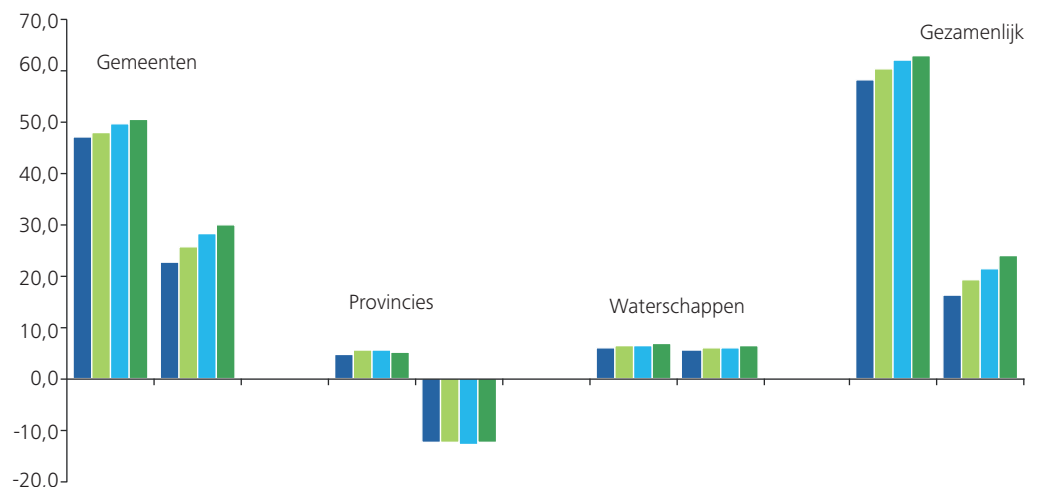
Bruto- en nettoschulden

- De brutoschuld van de lokale overheden is tussen 2010 en 2013 toegenomen van € 60,6 miljard tot € 65,2 miljard. De nettoschuld is in deze periode gestegen van € 16,9 miljard naar € 24,9 miljard.
- De brutoschuld van gemeenten nam van 2010 tot 2013 toe van € 49 miljard tot € 52,4 miljard. De nettoschuld steeg van € 23,8 miljard naar € 31,1 miljard.
- De brutoschuld van provincies is tussen 2010 en 2013 toegenomen van € 5,2 miljard tot € 5,5 miljard. De nettoschuld nam in deze periode af: van -/€ 12,6 miljard tot -/€ 12,8 miljard (nettobezit dus).
- De brutoschuld van waterschappen steeg tussen 2010 tot 2013 van € 6,4 miljard naar € 7,3 miljard. De nettoschuld nam toe van € 5,7 miljard tot € 6,7 miljard.

In onderstaand figuur is de ontwikkeling van de bruto- en nettoschuld van de lokale overheden in de periode 2010 tot en met 2013 weergegeven.

Ontwikkeling bruto- en nettoschuld lokale overheden 2010–2013

(Bedragen X € 1,0 miljard)

	Bruto schuld	Netto schuld	Bruto schuld	Netto schuld	Bruto schuld	Netto schuld	Bruto schuld	Netto schuld
2010	49,0	23,8	5,2	-12,6	6,4	5,7	60,6	16,9
2011	49,9	26,6	5,9	-12,8	6,6	6,1	62,5	19,9
2012	51,7	29,4	5,9	-13,3	6,9	6,4	64,4	22,5
2013	52,4	31,1	5,5	-12,8	7,3	6,7	65,2	25,0

- Brutoschuld: lang + kort vreemd vermogen
- Nettoschuld: lang + kort vreemd vermogen -/ vlottende activa (exclusief voorraden) -/ langlopende uitgezette leningen -/ langlopende beleggingen

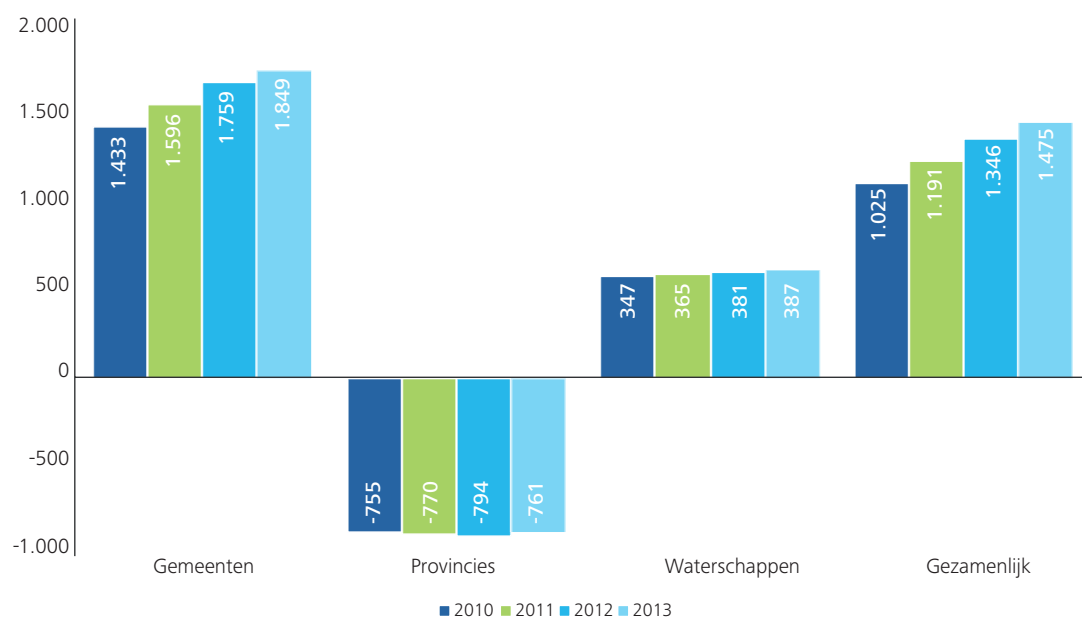
Nettoschuld per inwoner

- De nettoschuld van de lokale overheden is tussen 2010 en 2013 toegenomen van € 1.025 per inwoner tot € 1.475 per inwoner.
- De nettoschuld van de gemeenten steeg in deze periode van € 1.433 per inwoner naar € 1.849 per inwoner.
- De nettoschuld van de provincies nam tussen 2010 en 2013 af van -/- € 755 per inwoner tot -/- € 761 per inwoner (nettobezit nam dus toe).
- De nettoschuld van de waterschappen steeg tussen 2010 en 2013 van € 347 per inwoner tot € 387 per inwoner.

In onderstaande figuur is de ontwikkeling van de nettoschuld per inwoner in de periode 2010-2013 weergegeven.

Ontwikkeling netto schuld per inwoner lokale overheden 2010–2013

(Bedragen X €)

Financieringsstructuur lokale overheden

Aanwending externe financiering lokale overheden 2010–2013

(Bedragen X € 1,0 miljard)

	2010	2011	2012	2013
Langlopende schulden	38,9	41,6	43,4	44,7
Vlottende passiva	21,7	20,7	21,0	20,4
Vlottende activa (excl. voorraden)	-/-16,1	-/-16,4	-/-15,9	-/-15,9
Externe financiering	44,6	46,1	48,5	49,3
Kapitaalverstrekking deelnemingen	3,0	2,8	2,9	2,8
Uitgezette leningen	16,1	14,2	13,4	12,1
Overige uitzettingen > 1 jaar	11,4	12,0	12,5	12,5
Voorraden	12,6	12,2	11,7	11,1
Bijdrage aan activa in eigendom derden	0,6	0,7	0,8	0,8
Inzet financiering FVA en GREX	43,7	42,1	41,4	39,3
Externe financiering ten behoeve van het voorzieningenniveau (mava)	0,9	4,1	7,0	10,2
Materiële vaste activa	56,1	58,4	61,0	62,4
Externe financiering in % materiële vaste activa	2%	7%	12%	16%

In de figuur 'Aanwending externe financiering lokale overheden 2010–2013' vallen de volgende ontwikkelingen op:

1. De externe financiering is in 2013 ten opzichte van 2012 gestegen met een bedrag van € 0,8 miljard tot € 49,3 miljard per ultimo 2013. Hiervan is € 24,6 miljard (= 50%) gebruikt voor het doorlenen aan derden of het tijdelijk uitzetten van overtollige middelen bij derden. Het grootste gedeelte betreft de overige uitzettingen van de provincies.
2. Lokale overheden hebben ultimo 2013 voor een bedrag van € 2,8 miljard (= 6%) geïnvesteerd in deelnemingen (bv's en nv's). Dat bedrag bleef de afgelopen jaren vrij stabiel.
3. Van de aangetrokken externe financiering is een bedrag van circa € 11,1 miljard (= 23%) aangewend voor de financiering van de grondexploitatie. In het algemeen financieren gemeenten/provincies de grondexploitatie door middel van het aantrekken van korte termijnfinanciering (kasgeldleningen). Dit was de afgelopen jaren financieel aantrekkelijk omdat de kortetermijnrente nog lager was dan de langetermijnrente. In 2013 is de korte termijnfinanciering wel gedaald met € 0,6 miljard en zijn voor per saldo € 1,3 miljard langlopende leningen aangetrokken.
4. De lokale overheden gebruikten ultimo 2013 uiteindelijk 16% van de externe financiering voor de investeringen in het voorzieningenniveau (zoals wegen, straten, pleinen, groen, riolering en gebouwen) voor de burgers. Van de boekwaarde ultimo 2013 van de materiële vaste activa is dus 16% gefinancierd met vreemd vermogen en 84% met eigen vermogen.

5. Ten opzichte van de balanspositie ultimo 2010 is het aandeel vreemd vermogen toegenomen met 14 procentpunten. Deze toename is het gevolg van het feit dat de lokale overheden zijn blijven investeren in vaste activa en dit voornamelijk hebben gefinancierd met leningen, mede doordat het eigen vermogen van gemeenten en waterschappen (de eigen financieringsmiddelen) in de afgelopen jaren is gedaald.
6. De lokale overheden hebben € 4,7 miljard aan schulden aangetrokken in de periode 2010-2013 om netto € 6,3 miljard te kunnen investeren in vaste activa. Er was in deze periode € 4,4 miljard minder vermogen nodig in verband met uitgezette leningen en voorraden grond. Deze middelen zijn voor € 1,6 miljard ingezet voor investeringen (€ 6,3 miljard -/- € 4,7 miljard) in vaste activa. Het overige is ingezet om de afname van eigen financieringsmiddelen (eigen vermogen) op te vangen.

De verschillen in de aanwending van de externe financiering tussen provincies, gemeenten en waterschappen zijn groot. De gemeenten hebben ultimo 2013 34% van de boekwaarde van de materiële vaste activa gefinancierd met vreemd vermogen. De provincies hebben geen vreemd vermogen nodig voor de financiering van de materiële vaste activa. Bij de waterschappen is 88% van de materiële vaste activa gefinancierd met vreemd vermogen.

In onderstaande figuur is de aanwending van de externe financiering ultimo 2013 van de gemeenten, provincies en waterschappen weergegeven.

Aanwending externe financiering ultimo 2013

(Bedragen X € 1,0 miljard)

	Gemeenten	Provincies	Waterschappen
Langlopende schulden	38,2	0,6	5,9
Vlottende passiva	14,1	4,9	1,4
Vlottende activa (excl. voorraden)	-/- 9,2	-/- 6,1	-/- 0,6
Externe financiering	43,2	-/- 0,6	6,7
Kapitaalverstrekking deelnemingen	2,2	0,5	0,1
Uitgezette leningen	9,1	2,9	0,1
Overige uitzettingen > 1 jaar	3,2	9,3	-
Voorraden	10,5	0,6	-
Bijdrage aan activa in eigendom derden	0,6	0,2	-
Inzet financiering FVA en GREX	25,6	13,3	0,2
Externe financiering ten behoeve van het voorzieningenniveau	17,7	-/- 14,1	6,5
Materiële vaste activa	51,8	3,1	7,5
Externe financiering in % materiële vaste activa	34%	-/- 456%	88%

De verschillen tussen de lokale overheden onderling zijn mede te verklaren uit de verschillende taken die iedere decentrale overheid afzonderlijk heeft. Provincies voeren in het algemeen de regie in het ruimtelijk domein, waterschappen zijn verantwoordelijk voor de waterkwaliteit en waterveiligheid en gemeenten hebben een breed pakket van taken in het sociale domein en taken op het gebied van het voorzieningenniveau in de gemeente. In tegenstelling tot provincies en gemeenten kunnen de waterschappen de financieringskosten van investeringen volledig doorberekenen aan burgers en bedrijven. Provincies en gemeenten worden grotendeels gefinancierd door het Rijk en kunnen slechts in beperkte mate financieringskosten doorberekenen door middel van heffingen en belastingen aan burgers en bedrijven.

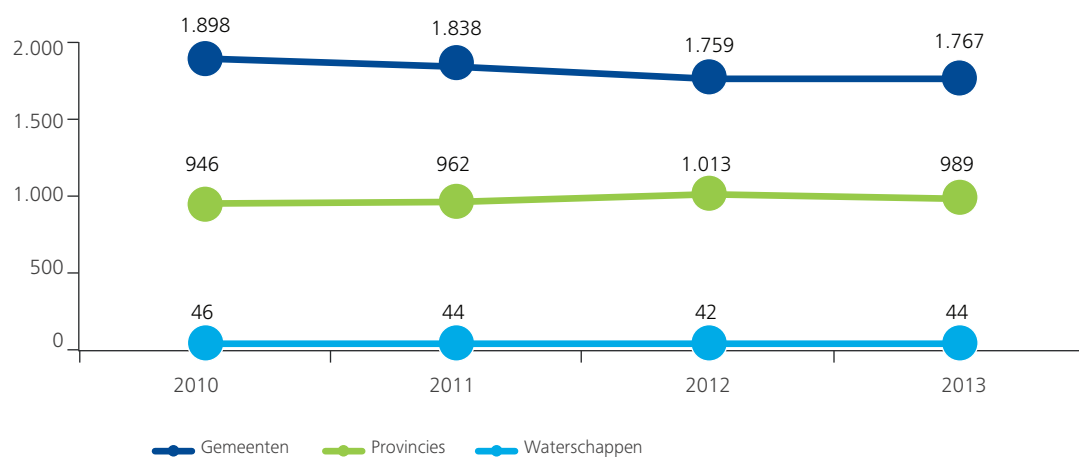
Eigen vermogen (reserves)

- Het eigen vermogen van de lokale overheden is tussen 2010 en 2013 afgenomen van € 2.890 per inwoner tot € 2.800 per inwoner (= daling van 3,2%).
- In 2013 is het eigen vermogen per inwoner van gemeenten en waterschappen licht gestegen met respectievelijk € 8 en € 2 per inwoner. Dit is de eerste stijging sinds 2009. Het eigen vermogen van de provincies nam in 2013 af met € 24 per inwoner.
- Het eigen vermogen van de gemeenten nam in de periode 2010-2013 af van € 1.898 per inwoner tot € 1.767 per inwoner. Bij de provincies is het eigen vermogen tussen 2010 en 2013 gestegen van € 946 per inwoner naar € 989 per inwoner. Bij de waterschappen is het eigen vermogen in deze periode afgenomen van € 46 per inwoner tot € 44 per inwoner.

In onderstaande figuur is de ontwikkeling van het eigen vermogen in het lokaal en midden bestuur in de periode 2010–2013 weergegeven.

Ontwikkeling eigen vermogen lokale overheden per inwoner 2010–2013

(Bedragen X € 1)

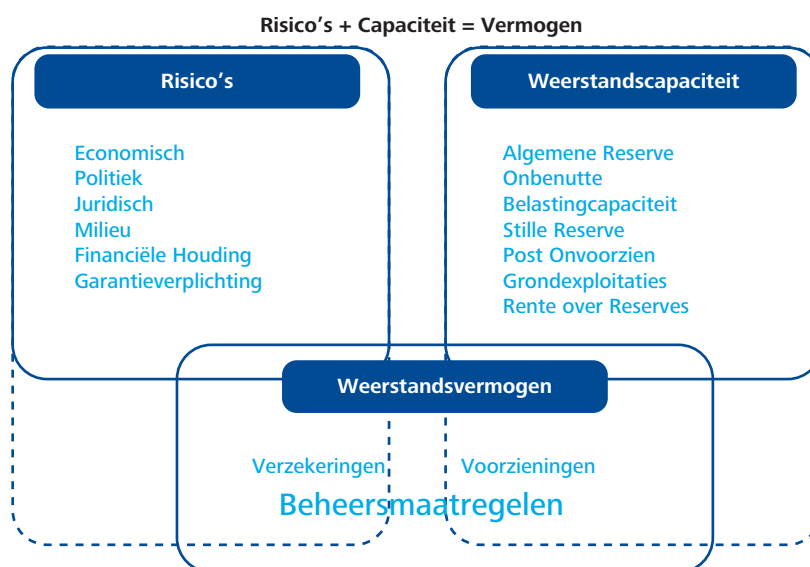

Weerstandsvermogen

De mate waarin een organisatie beschikt over buffers om risico's op te vangen is het weerstandsvermogen. Dit bestaat uit enerzijds de risico's en anderzijds de weerstandscapaciteit.

In onderstaande figuur is dit schematisch opgenomen:

Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen geeft voor een kaderstellend en toezichhoudend orgaan belangrijke informatie om vooraf grip te krijgen en achteraf controle te houden door:

- de mate en aard van risicohouding
- het gehanteerde systeem van risicomanagement
- de wijze van identificeren en kwantificeren van risico's (en eventueel kansen)
- het risicoprofiel
- de 'buffers' (algemene reserve, vrije deel van bestemmingsreserves, stille reserves, onbenutte belastingcapaciteit) die als weerstandscapaciteit worden meegeteld
- de (gewenste) verhouding tussen de risico's en de weerstandscapaciteit (=weerstandsvermogen).

Er zijn geen wettelijke voorschriften voor het identificeren en kwantificeren van risico's en het aanmerken van potentiële bronnen van weerstandscapaciteit voor lokale overheden. Het gevolg hiervan is dat iedere gemeente, provincie en waterschap haar eigen systematiek heeft voor het identificeren en kwantificeren van risico's en voor het aanmerken van potentiële bronnen van weerstandscapaciteit. Een vergelijking tussen lokale overheden onderling is dan ook niet goed mogelijk.

Gemeenten, provincies en waterschappen hebben op basis van gegevens in de jaarrekeningen 2013 op macroniveau voldoende bronnen van weerstandscapaciteit beschikbaar om de geïdentificeerde en gekwantificeerde risico's te kunnen dekken.

In onderstaande figuur is de gemiddelde weerstandratio 2013 (weerstandscapaciteit in een percentage van de geïdentificeerde en gekwantificeerde risico's) van de gemeenten, provincies en waterschappen weergegeven.

Weerstandratio 2013 lokale overheden

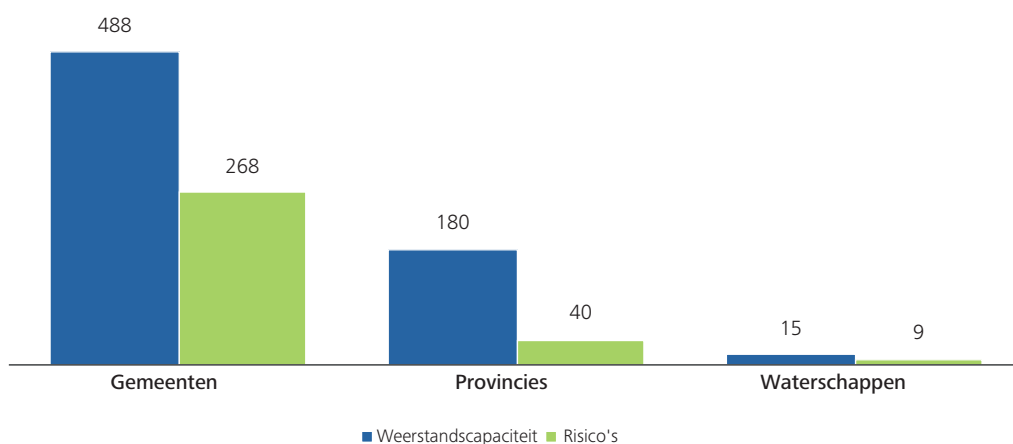

De omvang van de bronnen van weerstandscapaciteit en de omvang van de geïdentificeerde en gekwantificeerde risico's per inwoner verschillen substantieel tussen de drie sectoren. Deze verschillen zijn enerzijds te verklaren door de aard, inhoud en omvang van de wettelijke taken die de verschillende lokale overheden hebben en anderzijds door de wijze waarop de lokale overheden worden bekostigd voor de uitvoering van de wettelijke taken en de mogelijkheden die lokale overheden hebben om de financiële risico's door te berekenen in tarieven en heffingen.

In onderstaande figuur is het gemiddelde bedrag aan weerstandscapaciteit en de omvang van de geïdentificeerde en gekwantificeerde risico's van de gemeenten, provincies en waterschappen in 2013 weergegeven.

Weerstandvermogen per inwoner 2013 lokale overheden

(Bedragen X €)

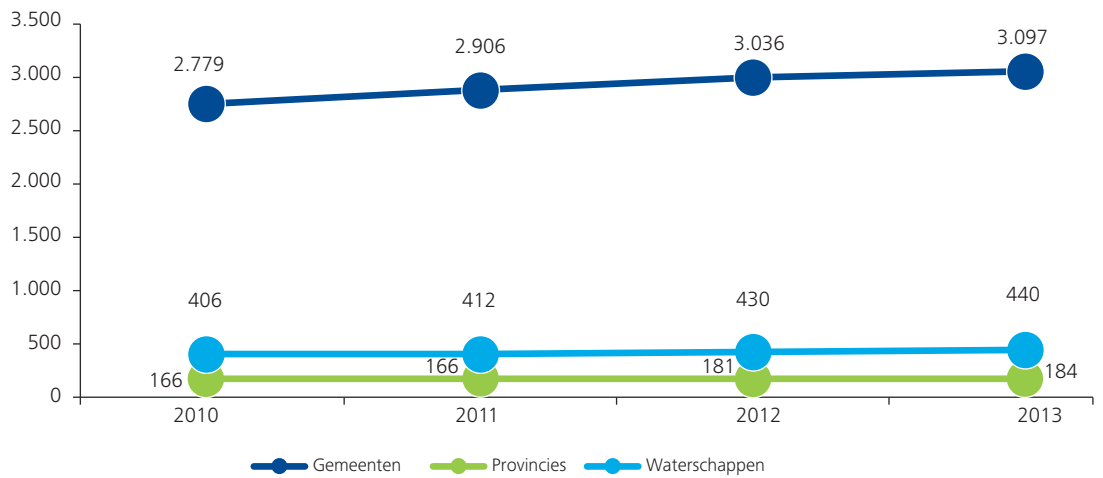

(Im)materiële vaste activa

- De boekwaarde van de (im)materiële vaste activa van de lokale overheden is tussen 2010 en 2013 toegenomen van € 3.351 per inwoner tot € 3.721 per inwoner (= stijging van 11%).
- De boekwaarde van de (im)materiële vaste activa van de gemeenten nam in deze periode toe van € 2.779 per inwoner tot € 3.097 per inwoner.
- De boekwaarde van de (im)materiële vaste activa van de provincies is tussen 2010 en 2013 gestegen van € 406 per inwoner naar € 440 per inwoner.
- De boekwaarde van de (im)materiële vaste activa van de waterschappen is in de periode 2010–2013 toegenomen van € 166 per inwoner tot € 184 per inwoner.

In onderstaande figuur is ontwikkeling van boekwaarde van (im)materiële vaste activa per inwoner in het lokaal en midden bestuur opgenomen.

Ontwikkeling boekwaarde (im)materiële vaste activa per inwoner lokale overheden 2010–2013
(Bedragen X €)

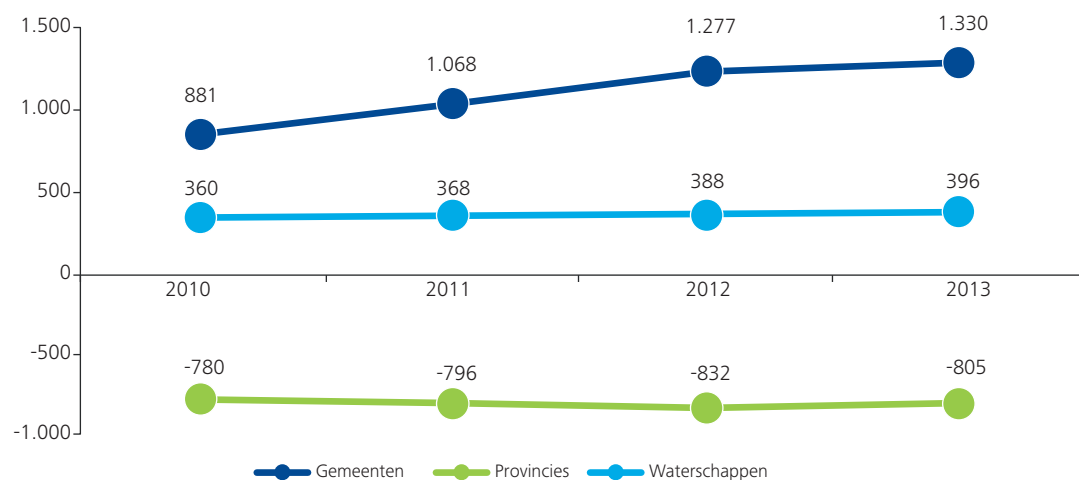
Nog met burgers te verrekenen kapitaallasten (afschrijvingen)

- De nog met burgers te verrekenen kapitaallasten van de lokale overheden zijn tussen 2010 en 2013 toegenomen van € 461 per inwoner tot € 921 per inwoner (= een verdubbeling).
- Bij de gemeenten zijn de nog te verrekenen kapitaallasten in de periode 2010–2013 van € 881 per inwoner gestegen naar € 1.330 per inwoner.
- De nog met burgers te verrekenen kapitaallasten van de provincies zijn in de periode 2010–2013 afgenomen van -/- € 780 per inwoner tot -/- € 805 per inwoner.
- De nog met burgers te verrekenen kapitaallasten van de waterschappen zijn in de periode 2010–2013 toegenomen van € 360 per inwoner tot € 396 per inwoner.

In onderstaande figuur is de ontwikkeling van de nog met burgers te verrekenen kapitaallasten in de periode 2010–2013 in het lokaal en midden bestuur opgenomen.

Ontwikkeling kapitaallasten nog met burgers te verrekenen lokale overheden 2010–2013

(Bedragen X € per inwoner)

2. Conclusies

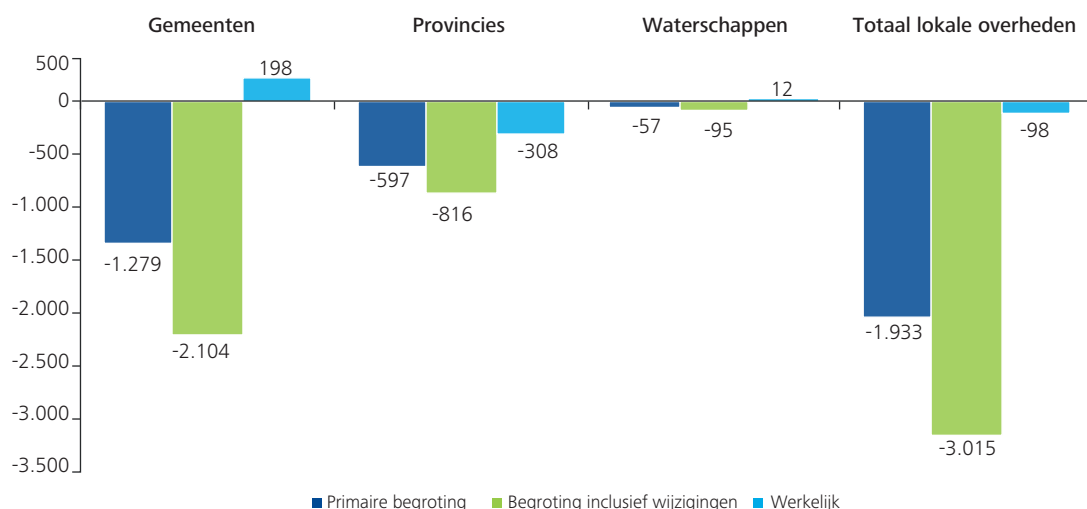

2.1 Algemeen

- In 2013 is de daling van het eigen vermogen bij gemeenten en waterschappen voor het eerst sinds een aantal jaar omgebogen in een lichte stijging.
- De schulden van de lokale overheden zijn de afgelopen jaren behoorlijk toegenomen.
- Lokale overheden hebben in de afgelopen jaren met economische tegenwind aanzienlijk geïnvesteerd.
- De financiële weerbaarheid van de lokale overheden is te midden van de banken- (2008), euro- (2011) en economische (2012/2013) crisis over het geheel gezien redelijk gebleken. In relatief weinig gevallen kwamen lokale overheden in ernstige financiële omstandigheden terecht en konden zij er zonder steun niet meer uit komen. Over het geheel genomen zijn de reserveposities niet enorm aangetast.
- De financiële posities van de lokale overheden verschillen sterk. In het algemeen zijn de provincies erg weerbaar, met aanzienlijke financiële reserves en een lage schuldpositie. Sommige provincies, zoals Zuid-Holland, Noord-Holland, Zeeland, Utrecht, Flevoland en in mindere mate Drenthe, zijn wat minder weerbaar. De waterschappen hebben een hoge schuldpositie en een relatief lage reservepositie.
- Gemeenten, provincies en waterschappen hebben op basis van gegevens in de jaarrekeningen 2013 op macroniveau voldoende bronnen van weerstandscapaciteit beschikbaar om de geïdentificeerde en gekwantificeerde risico's te kunnen dekken. Maar op microniveau zijn de verschillen in weerbaarheid aanzienlijk.
- Gemeenten, provincies en waterschappen hebben in 2013 een gezamenlijk negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 0,1 miljard gerealiseerd. In de primaire begrotingen 2013 gingen de lokale overheden uit van een geraamd negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 2 miljard. Een positief verschil van € 1,9 miljard. Na verwerking van de begrotingswijzigingen lopende het jaar 2013 wordt de afwijking ten opzichte van de uiteindelijke realisatie nog groter (en dus opmerkelijker). Gemeenten, provincies en waterschappen ramen in de begroting na wijziging een gezamenlijk negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 3 miljard. Ten opzichte van het werkelijke resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 0,1 miljard is dit een verschil van € 3,1 miljard!
- Bij alle lokale overheden zijn aanzienlijke verschillen zichtbaar tussen het verwachte resultaat in de primaire begrotingen, het verwachte resultaat in de begroting inclusief wijzigingen en het uiteindelijke werkelijk resultaat. De meeste gemeenten, provincies en waterschappen verwerken tussentijds in hun begrotingen vooral tegenvallers, waardoor het begrote resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) inclusief wijzigingen negatiever uitpakt. De werkelijkheid laat zien dat er bij de meeste gemeenten, provincies en waterschappen ook sprake is van meevallers die er voor zorgen dat het werkelijke resultaat minder negatief is dan werd verwacht in de begroting inclusief wijzigingen. Ook het daadwerkelijke resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) is bij de meeste gemeenten, provincies en waterschappen minder negatief dan in de primaire begrotingen 2013 werd verwacht.

Realiteit verwacht resultaat voor bestemming begroting 2013

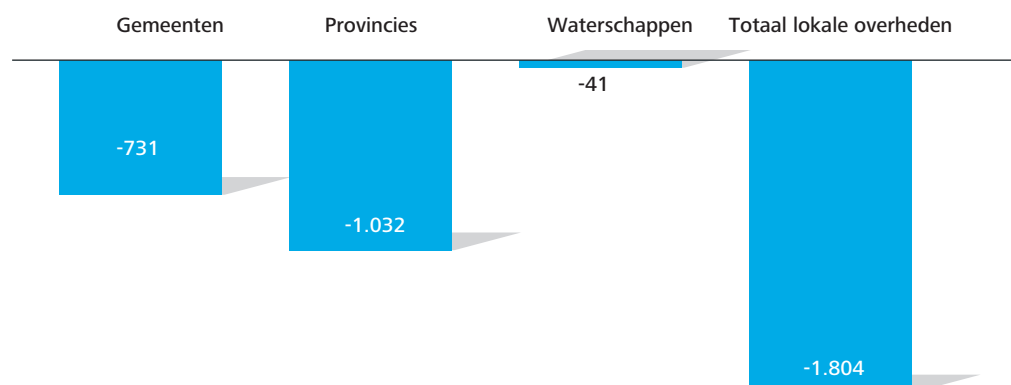
(Bedragen X € 1,0 miljioen)

- De gezamenlijke lokale overheden verwachten voor 2014 op basis van de primaire begrotingen 2014 een negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 1,8 miljard. Vooral provincies verwachten in 2014 een negatiever resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) dan in de primaire begrotingen 2013 was opgenomen.

Verwacht resultaat voor bestemming begroting 2014

(Bedragen X € 1,0 miljioen)

- Het werkelijke EMU-saldo voor de gemeenten, provincies en waterschappen berekend op basis van de balansmutaties in 2013 is circa -/€ 2,6 miljard. Op basis van deze benaderingswijze hebben de lokale overheden in 2013 de referentiewaarde van -/€ 3,1 miljard niet overschreden. Het werkelijke EMU-saldo 2013 is substantieel beter dan het verwachte EMU-saldo voor 2013 (met een verschil van circa € 1,6 miljard). Het verschil tussen het werkelijke EMU-saldo 2013 en het geprognosticeerde EMU-saldo 2013 vertoont hetzelfde beeld als het verschil tussen het begrote saldo van baten en lasten voor 2013 en het werkelijke gerealiseerde saldo van baten en lasten. Bij beide is het werkelijke saldo substantieel beter dan het begrote saldo.
- Voor 2014 verwachten de gezamenlijke lokale overheden een EMU-saldo van circa -/€ 3,7 miljard. De referentiewaarde voor de decentrale overheden in 2014 is -/€ 3,1 miljard, een verschil van € 0,6 miljard (= overschrijding).

EMU-saldo – EMU-enquête 2014 (bron CBS)				
Overheidslaag	Opgegeven EMU-saldo 2014 mln euro	%BBP	Referentiewaarde	Vershil
Provincies	1.038	0,17%	-674	-364
Gemeenten	-2.134	0,35%	-1.962	-172
Gemeenschappelijke regelingen	-69	0,01%	0	-69
Waterschappen	-460	0,08%	-429	-31
	-3.701	0,60%	-3.065	-636

2.2 Gemeenten

- Het eigen vermogen (reserves) van de gemeenten is in 2013 licht gestegen.
- De schulden van de gemeenten zijn de afgelopen jaren behoorlijk toegenomen.
- Voor de analyse van de ontwikkeling van de schuldpositie van de gemeenten is vooral inzicht nodig in de samenstelling van de schulden en de wijze waarop de gemeenten de schulden hebben aangewend. Ultimo 2013 hebben de Nederlandse gemeenten gezamenlijk 41% van de investeringen op de balansen belast met externe financiering (leningen). Dit percentage is in de afgelopen jaren fors gestegen doordat de eigen financieringsmiddelen daalden (afname reservepositie) en de investeringen de afgelopen jaren met leningen zijn gefinancierd.
- Gemeenten hebben in de afgelopen jaren van economische crisis aanzienlijk geïnvesteerd. In het algemeen blijken gemeenten redelijk financieel weerbaar. Niet veel gemeenten kregen een artikel 12-status (ondercuratelestelling en financiële ondersteuning).
- De voorraad gronden ad € 10,3 miljard per ultimo 2013 en de ambities met betrekking tot de nog te verkopen bouwkvelds ad € 7,7 miljard zijn nog aanzienlijk.
- De gemeenten hebben in 2013 gezamenlijk € 198 miljoen minder aan lasten dan aan baten.
- In de door de gemeenteraden vastgestelde primaire begrotingen 2013 werd uitgegaan van een totaal negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 1,3 miljard. Tussentijds hebben de raden het begrote resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) nadelig bijgesteld met een bedrag van € 0,8 miljard. In totaal werd een negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) begroot van € 2,1 miljard voor 2013. Uiteindelijk hebben de Nederlandse gemeenten een positief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 0,2 miljard gerealiseerd in 2013. Daarmee bedraagt het verschil tussen het werkelijke resultaat en het begrote resultaat inclusief wijzigingen € 2,3 miljard.
- In 2014 is het aantal gemeenten gedaald van 408 naar 403. De 403 Nederlandse gemeenten gaan in de primaire begrotingen 2014 uit van een negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van in totaal € 0,7 miljard. In de primaire begrotingen 2013 was dit nog € 1,3 miljard. Een verbetering van € 0,6 miljard. De gemeenten verwachten hierdoor dat het eigen vermogen in 2014 zal dalen tot een gezamenlijk eigen vermogen van circa € 29 miljard.

- Bij 42 van de 408 gemeenten is in de jaarrekening 2013 de weerstandratio (verhouding tussen de aanwezige weerstandscapaciteit en de gekwantificeerde risico's) niet af te leiden. Van de 366 gemeenten die wel in de jaarrekeningen 2013 de weerstandratio hebben opgenomen is de gemiddelde weerstandratio 1,8. Deze gemeenten hebben dus bijna tweemaal zoveel weerstandscapaciteit beschikbaar als aan risico's zijn geïdentificeerd en gekwantificeerd.
- Per inwoner hebben de gemeenten in 2013 een gemiddeld bedrag van € 488 aan beschikbare weerstandscapaciteit berekend. De gemeenten hebben in 2013 een gemiddeld bedrag van € 268 per inwoner geïdentificeerd en gekwantificeerd aan risico's.
- Het werkelijke EMU-saldo voor de gemeenten berekend op basis van de balansmutaties in 2013 is circa -/€ 1,659 miljard. Op basis van deze benaderingswijze hebben de gemeenten in 2013 de referentiewaarde van -/€ 2,364 miljard niet overschreden. Het werkelijke EMU-saldo 2013 is substantieel beter dan het verwachte EMU-saldo voor 2013 (verschil van circa € 745 miljoen).
- Voor 2014 verwachten de gemeenten een EMU-saldo van circa -/€ 2,134 miljard. De referentiewaarde 2014 voor de gezamenlijke gemeenten is -/€ 1,962 miljard. Dat is een verschil van € 172 miljoen (= overschrijding).

Financiële speerpunten

Gemeenten zullen over het algemeen de volgende financiële speerpunten hebben voor 2014 en de jaren daarna:

- Het structureel sluitend houden van de begroting, met inachtneming van de nodige bezuinigingen bij vooral de drie decentralisaties.
- Het verder verbeteren van de voorspelbaarheid van de financiële uitkomsten (de primaire begroting en de begroting inclusief wijzigingen).
- De extra taken voor jeugdzorg, werk (participatiewet) en zorg (AWBZ/WMO) inhoudelijk goed uitvoeren, rekening houdend met de efficiencykortingen.
- De risico's van onder meer projecten en grondexploitaties beheersen en zo nodig verkleinen. Er ligt vooral nog een grote opgave met betrekking tot de hoeveelheid te verkopen gronden.
- De reservepositie zo nodig versterken door in de begroting ruimte te maken voor sparen.
- De schuldenpositie onder een acceptabel niveau houden of brengen door het investeringsprogramma te beheersen (plannen beter faseren of schrappen).
- Zeer bewust omgaan met nieuwe grondexploitaties, de risico's van bestaande grondexploitaties verkleinen, verwachte verliezen nemen en hierbij voorzichtigheid centraal stellen (realistische planning, programma's en prijzen van bouwkavels). Door de boekwaarde te verlagen, worden in ieder geval minder risico's naar de toekomst meegenomen.
- Het renterisico voor de middellange en lange termijn in beeld brengen en zo nodig maatregelen nemen.
- Het EMU-saldotekort voor de middellange en lange termijn in beeld brengen en beheersen.
- Duurzaam financieel beleid formuleren, waarbij de structurele sluitendheid van de begroting centraal staat, niet meer (structureel) wordt gerekend op voordelen uit de grondexploitaties en bijvoorbeeld incidentele voordelen worden toegevoegd aan de reserves.

2.3 Provincies

- Het eigen vermogen (reserves) van de provincies is de afgelopen jaren, ondanks de crisis, fors toegenomen van € 5,2 miljard ultimo 2008 tot € 16,6 miljard ultimo 2013. Van ultimo 2008 naar 2013 is het eigen vermogen per inwoner gestegen van gemiddeld € 312 naar € 989 (= 3 keer zo groot). Dit is vooral veroorzaakt door de verkoop van deelnemingen in energiebedrijven.
- De brutoschulden van de provincies zijn de afgelopen jaren toegenomen met € 0,3 miljard. De omvang van langlopende leningen bij provincies is met € 610 miljoen erg beperkt. Hiervan neemt de provincie Zuid-Holland € 540 miljoen per ultimo 2013 voor haar rekening.
- De nettoschulden bedragen bij provincies -/- € 12,8 miljard per ultimo 2013. In feite dus geen nettoschuld maar een nettovordering. Provincies hebben collectief meer nettovorderingen dan nettoschuld. De nettoschuld van de provincies is van 2010 tot 2013 toegenomen van -/- € 755 per inwoner tot -/- € 761 per inwoner. Het betreft veelal overtollige liquide middelen die belegd zijn en renteopbrengsten opleveren.
- Provincies hebben in de afgelopen economische crisisjaren aanzienlijk geïnvesteerd. De materiële vaste activa zijn per saldo met € 0,3 miljard toegenomen in de periode 2010–2013.
- Provincies zijn financieel erg weerbaar. Dit geldt in wat mindere mate voor de provincies Zuid-Holland, Noord-Holland, Zeeland, Utrecht en Flevoland.
- De provincies hebben in 2013 gezamenlijk € 308 miljoen meer lasten dan baten. Rekening houdende met de door de staten geautoriseerde toevoegingen en onttrekkingen aan het eigen vermogen is er per saldo sprake van een positief resultaat na bestemming (exploitatieresultaat) in 2013 van € 169 miljoen.
- In de door de staten vastgestelde primaire begrotingen 2013 werd uitgegaan van een totaal negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 0,6 miljard voor 2013. Tussentijds hebben de staten het begrote resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) nadelig bijgesteld met een bedrag van € 0,2 miljard. In totaal werd een negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) begroot van € 0,8 miljard voor 2013. Uiteindelijk hebben de provincies een negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 0,3 miljard gerealiseerd in 2013. Dat is een verschil van € 0,5 miljard tussen het werkelijke resultaat en het begrote resultaat inclusief wijzigingen.
- De 12 Nederlandse provincies gaan in de primaire begrotingen 2014 uit van een negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van in totaal € 1 miljard. In de primaire begrotingen 2013 was dit nog € 0,6 miljard. Een verslechtering van € 0,4 miljard. De provincies verwachten hierdoor dat het eigen vermogen in 2014 zal dalen tot een gezamenlijk eigen vermogen van circa € 15,6 miljard.
- Alle provincies hebben in de jaarrekening 2013 de weerstandratio (verhouding tussen de aanwezige weerstandscapaciteit en de gekwantificeerde risico's) opgenomen. Ultimo 2013 hebben de provincies gezamenlijk ruim viermaal zoveel weerstandscapaciteit beschikbaar als aan risico's zijn geïdentificeerd en gekwantificeerd.
- Per inwoner hebben de provincies in 2013 een gemiddeld bedrag van € 180 aan beschikbare weerstandscapaciteit berekend. De provincies hebben in 2013 een gemiddeld bedrag van € 40 per inwoner geïdentificeerd en gekwantificeerd aan risico's.
- De provincies hebben ultimo 2013 nog voor een bedrag van € 2,4 miljard aan niet bestede subsidiemiddelen beschikbaar.
- Het werkelijke EMU-saldo voor de provincies berekend op basis van de balansmutaties in 2013 is circa -/- € 463 miljoen. Op basis van deze benaderingswijze hebben de provincies in 2013 de referentiewaarde van -/- € 436 miljoen met € 27 miljoen overschreden. Het werkelijke EMU-saldo 2013 is substantieel beter dan het verwachte EMU-saldo voor 2013 (verschil van ruim € 0,7 miljard).
- Voor 2014 verwachten de provincies een EMU-saldo van circa -/- € 1 miljard. De referentiewaarde voor de gezamenlijke provincies in 2014 is -/- € 674 miljoen—een verschil van € 364 miljoen (= overschrijding).

Financiële speerpunten

Provincies zullen in het algemeen de volgende financiële speerpunten hebben voor 2014 en de jaren daarna:

- Het structureel sluitend houden van de begroting.
- Het verder verbeteren van de financiële prognoses (primaire begroting en de begroting inclusief wijzigingen).
- Overwegen andere lokale overheden (vooral gemeenten) financieel te ondersteunen door goedkope leningen, het overnemen van verliesgevende grondexploitaties, het aansterken van reserves en het overnemen van risico's bij projecten.
- Overwegen de lokale lasten meer op gelijk niveau te brengen.
- De risico's van projecten beheersen en zo nodig verkleinen.
- Schatkistbankieren op goede wijze invullen.
- De begroting minder afhankelijk maken van de rente-/beleggingsopbrengsten.
- Het renterisico inzake rentebaten voor de middellange en lange termijn in beeld brengen en zo nodig maatregelen nemen.
- Het EMU-saldotekort voor de middellange en lange termijn in beeld brengen en beheersen.
- Niet bestede subsidies besteden.

2.4 Waterschappen

- Het eigen vermogen van de waterschappen is in 2013 toegenomen met € 28 miljoen tot € 754 miljoen. Dit is € 44 per inwoner.
- De langlopende schulden van de waterschappen zijn in 2013 toegenomen met een bedrag van € 0,3 miljard tot € 5,9 miljard.
- De waterschappen hebben ultimo 2013 per saldo een nettoschuld van € 6,7 miljard. Ten opzichte van 2013 is de nettoschuld toegenomen met € 0,3 miljard. De nettoschuld bedraagt ultimo 2013 gemiddeld € 387 per inwoner.
- Voor de analyse van de ontwikkeling van de schuldpositie van de waterschappen is vooral inzicht nodig in de samenstelling van de schulden en de wijze waarop de waterschappen de schulden hebben aangewend. Ultimo 2013 hebben de waterschappen gezamenlijk 88% van de investeringen op de balansen belast met externe financiering (leningen). Dit percentage is in de afgelopen jaren gestegen doordat de eigen financieringsmiddelen daalden (afname reservepositie) en de investeringen de afgelopen jaren met leningen zijn gefinancierd.
- De boekwaarde van de materiële vaste activa ultimo 2013 is € 7,5 miljard. Ten opzichte van 2010 is de boekwaarde van de materiële vaste activa gestegen met € 0,7 miljard als gevolg van investeringen in vooral de bescherming van Nederland tegen hoog water.
- De waterschappen hebben in 2013 gezamenlijk € 12 miljoen minder aan lasten dan aan baten.
- In de door de door de algemene vergaderingen vastgestelde primaire begrotingen 2013 werd uitgegaan van een totaal negatief resultaat voor bestemming van € 57 miljoen voor 2013. Tussentijds hebben de algemene vergaderingen het begrote resultaat voor bestemming nadelig bijgesteld met een bedrag van € 28 miljoen. In totaal werd een negatief resultaat voor bestemming begroot van € 95 miljoen voor 2013. Uiteindelijk hebben de waterschappen een positief resultaat voor bestemming van € 12 miljoen gerealiseerd in 2013. Er is dus een verschil van € 107 miljoen tussen het werkelijke resultaat en het begrote resultaat inclusief wijzigingen.

- In 2014 is het aantal waterschappen gedaald van 24 naar 23. De 23 waterschappen gaan in de primaire begrotingen 2014 uit van een negatief resultaat voor bestemming van in totaal € 41 miljoen. In de primaire begrotingen 2013 was dit nog € 57 miljoen. Een verbetering van € 16 miljoen. De waterschappen verwachten hierdoor dat het eigen vermogen in 2014 zal dalen tot een gezamenlijk eigen vermogen van circa € 713 miljoen.
- Van 5 van de 24 waterschappen in 2013 is in de jaarrekening 2013 de weerstandratio (verhouding tussen de aanwezige weerstandscapaciteit en de gekwantificeerde risico's) niet af te leiden. Van de 19 waterschappen die wel in de jaarrekeningen 2013 de weerstandratio hebben opgenomen is de gemiddelde weerstandratio 1,8. Deze waterschappen hebben dus bijna tweemaal zoveel weerstandscapaciteit beschikbaar als aan risico's zijn geïdentificeerd en gekwantificeerd.
- Per inwoner hebben de waterschappen in 2013 een gemiddeld bedrag van € 15 aan beschikbare weerstandscapaciteit berekend. De waterschappen hebben in 2013 een gemiddeld bedrag van € 8 per inwoner aan risico's geïdentificeerd en gekwantificeerd.
- Het werkelijke EMU-saldo voor de waterschappen berekend op basis van de balansmutaties in 2013 is circa -/- € 287 miljoen. Op basis van deze benaderingswijze zijn de waterschappen in 2013 binnen de referentiewaarde van -/- € 311 miljoen gebleven. Het werkelijke EMU-saldo 2013 is substantieel beter dan het verwachte EMU-saldo voor 2013 (verschil van circa € 251 miljoen).
- Voor 2014 verwachten de waterschappen een EMU-saldo van circa -/- € 460 miljoen. De referentiewaarde 2014 voor de gezamenlijke waterschappen is -/- € 429 miljoen—een verschil van € 31 miljoen (= overschrijding).

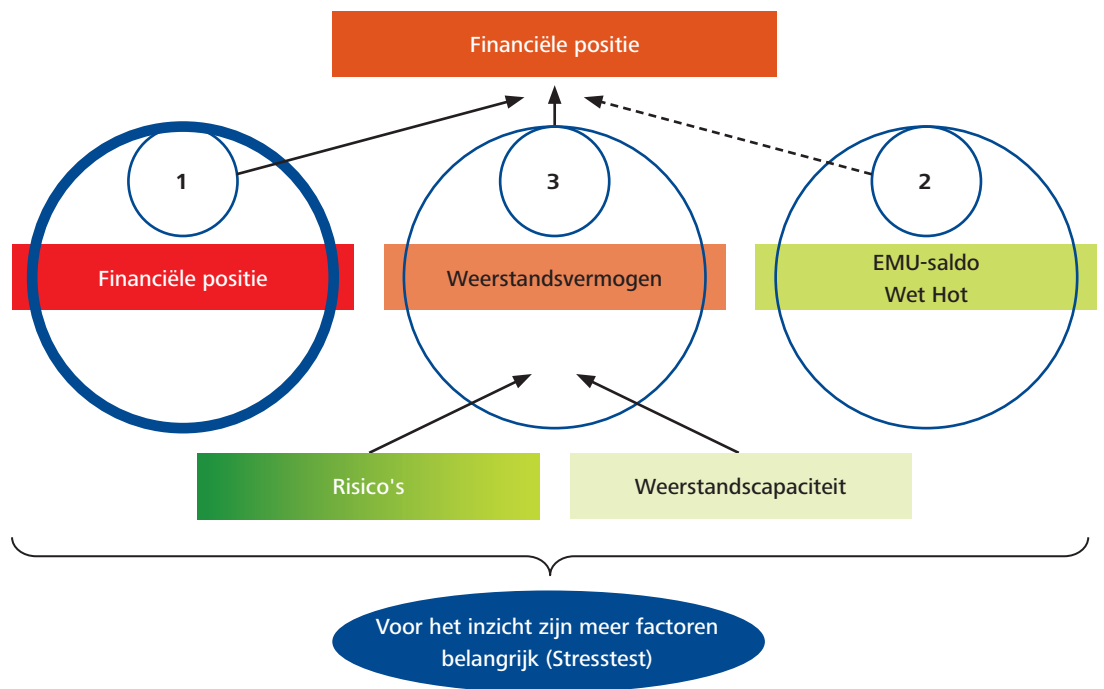
Financiële speerpunten

Waterschappen zullen in het algemeen de volgende financiële speerpunten hebben voor 2014 en de jaren daarna:

- Het structureel sluitend houden van de begroting, met inachtneming van de nodige bezuinigingen.
- Het renterisico voor de middellange en lange termijn in beeld brengen en zo nodig maatregelen nemen.
- De risico's van projecten beheersen en zo nodig verkleinen.
- De reservepositie zo nodig versterken door in de begroting ruimte te maken voor sparen.
- De schuldenpositie onder een acceptabel niveau houden of brengen door vooral het investeringsprogramma te beheersen (plannen beter faseren of schrappen).
- Zeer bewust omgaan met het investeringsprogramma.
- Het EMU-saldotekort voor de middellange en lange termijn in beeld brengen en beheersen.
- Duurzaam financieel beleid formuleren, waarbij de structurele sluitendheid van de begroting, het beheersen van de investeringen, schuldenpositie en de renterisico's centraal staan.

Samengevat bestaat het financieel beleid van de lokale overheden uit de volgende pijlers (zie de figuren 'Financiële strategie' en 'Samenvatting financiële strategie'):

Financiële strategie

Samenvatting financiële strategie

Benader de uitdagingen gestructureerd en consequent in drie delen:

1. Begroting
2. EMU-saldo en Schuldpositie
3. Vermogenspositie

1. Houdt uw begroting onder controle (structureel evenwicht)

- Resultaat voor bestemming structureel sluitend houden
- Bezuinigingen
- Decentralisaties
- Inzicht in incidenteel en structureel en structurele onttrekkingen/stortingen in reserves

2. EMU-saldo en Schuldpositie beheersen

- Inzicht in (langjarige toekomstige) ontwikkeling van EMU-saldo en schuldpositie
- Inzicht in liquiditeiten en financieringsposities
- Beheersen van investeringsprogramma
- Ideaalcomplex van investeringen ontwikkelen

3. Vermogenspositie beheersen

- Verwerk verliezen en risico's zoveel mogelijk
- Risico's afbouwen
- Neem via stappenplan maatregelen om termijn vermogen te consolideren

gro ei

3. Gemeenten

De gemeenten vormen de laagste bestuurslaag en zijn voor de meeste Nederlanders de meest tastbare vorm van de overheid. Gemeenten zijn namelijk op een groot aantal maatschappelijke terreinen actief. Met de drie decentralisaties nemen de taken op het gebied van jeugd, zorg, werk en inkomensondersteuning voor kwetsbare mensen fors toe. De gemeenten lopen financieel aanzienlijke risico's en hebben geen omvangrijk eigen vermogen om langdurig tegenvallers op te vangen of de mogelijkheid om de jaarlijkse lasten volledig in rekening te brengen bij de burgers.

Op basis van een analyse van financiële gegevens van de gemeenten vallen de volgende zaken op:

- Het eigen vermogen van de gemeenten is eind 2013 met € 157 miljoen toegenomen. In 2012 was de afname nog € 1,3 miljard.
- De gemeenten hebben in 2013 gezamenlijk € 198 miljoen minder lasten dan baten.
- Rekening houdende met de door de gemeenteraden geautoriseerde toevoegingen en onttrekkingen aan het eigen vermogen is er per saldo sprake van een positief resultaat na bestemming (exploitatieresultaat) in 2013 van € 1,1 miljard.
- In de door de gemeenteraden vastgestelde primaire begrotingen 2013 werd uitgegaan van een totaal negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 1,3 miljard voor 2013. Tussentijds hebben de gemeenteraden het begrote resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) nadelig bijgesteld met een bedrag van € 0,8 miljard. In totaal werd een negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) begroot van € 2,1 miljard voor 2013. Uiteindelijk hebben de Nederlandse gemeenten een positief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 0,2 miljard gerealiseerd in 2013. Een verschil derhalve van € 2,3 miljard tussen het werkelijke resultaat en het begrote resultaat inclusief wijzigingen.
- In 2014 is het aantal gemeenten gedaald van 408 naar 403. De 403 Nederlandse gemeenten gaan in de primaire begrotingen 2014 uit van een negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van in totaal € 0,7 miljard. In de primaire begrotingen 2013 was dit nog € 1,3 miljard. Een verbetering van € 0,6 miljard. De gemeenten verwachten hierdoor dat het eigen vermogen in 2014 zal dalen tot een gezamenlijk eigen vermogen van circa € 29 miljard.
- Bij 42 van de 408 gemeenten in 2013 kan in de jaarrekening 2013 de weerstandratio (verhouding tussen de aanwezige weerstandscapaciteit en de gekwantificeerde risico's) niet worden afgeleid. Van de 366 gemeenten die wel in de jaarrekeningen 2013 de weerstandratio hebben opgenomen is de gemiddelde weerstandratio 1,8. Deze gemeenten hebben dus bijna tweemaal zoveel weerstandscapaciteit beschikbaar als er aan risico's zijn geïdentificeerd en gekwantificeerd.
- Per inwoner hebben de gemeenten in 2013 een gemiddeld bedrag van € 488 aan beschikbare weerstandscapaciteit berekend. De gemeenten hebben in 2013 een gemiddeld bedrag van € 268 per inwoner geïdentificeerd en gekwantificeerd aan risico's.
- De boekwaarde van de materiële vaste activa is toegenomen met € 1 miljard als gevolg van omvangrijke investeringen in bijvoorbeeld riolering, wegen en gebouwen (voor onder meer onderwijs, sport en welzijn).
- De boekwaarde van de financiële vaste activa (geld dat is geleend aan andere publieke organisaties of geld dat in deelnemingen van de gemeente is geïnvesteerd) is afgenomen met € 0,7 miljard. Dit ten gevolge van de aflossing van de leningen door woningcorporaties en de afbouw van uitzettingen in verband met de Wet Schatkistbankieren.
- Voor de analyse van de ontwikkeling van de schulddispositie van de gemeenten is vooral inzicht nodig in de samenstelling van de schulden en de wijze waarop de gemeenten de schulden hebben aangewend. Ultimo 2013 is bij de Nederlandse gemeenten gezamenlijk 41% van de investeringen in de materiële vaste activa belast met aangetrokken externe financieringsmiddelen.
- De nettoschuld van de gemeenten per inwoner bedraagt € 1.849. De verschillen tussen gemeenten zijn groot: van een overschot van € 5.536 tot een tekort van € 5.568.

- In 2013 is de boekwaarde van de voorraad gronden (in exploitatie genomen gronden en niet in exploitatie genomen gronden) van de Nederlandse gemeenten gedaald met een bedrag van per saldo € 0,7 miljard. Deze daling wordt vooral veroorzaakt doordat de gemeente Amsterdam vanaf 2013 de verliesvoorziening voor verliesgevende grondexploitaties in mindering brengt op de boekwaarde van de post voorraden op de balans. Tot en met 2012 nam de gemeente Amsterdam deze voorziening op onder de post voorzieningen op de creditzijde van de balans. Exclusief Amsterdam is de boekwaarde van de voorraad gronden bij de gemeenten per saldo gestegen met een bedrag van € 158 miljoen. Deze stijging is volledig toe te schrijven aan een stijging van de boekwaarde van de in exploitatie genomen gronden met een bedrag van € 270 miljoen.
- In 2013 hebben de gemeenten gezamenlijk € 1 miljard netto geïnvesteerd in het voorzieningenniveau in de gemeenten. In 2012 was de stijging nog € 2,2 miljard.
- Per saldo hebben de gemeenten in 2013 een bedrag van € 0,9 miljard aan vreemd vermogen moeten aantrekken om de investeringen te kunnen financieren. Hierdoor neemt het aandeel van de rentekosten als percentage van de totale begroting toe en wordt de gemeentelijke begroting 'gevoeliger' voor rentestijgingen op de kapitaalmarkt.
- Ultimo 2013 hebben de gemeenten gezamenlijk € 22,2 miljard aan nog te dekken afschrijvingslasten doorgeschoven naar de toekomst (een bedrag van € 1.365 per inwoner). Dit is een stijging ten opzichte van 2012 met circa 11%. Dit betekent dat de beïnvloedbaarheid van de gemeentelijke begrotingen op korte termijn afneemt, doordat het aandeel vaste kosten als percentage van de totale begroting toeneemt.
- Het werkelijke EMU-saldo voor de gemeenten berekend op basis van de balansmutaties in 2013 is circa -/€ 1.659 miljoen. Op basis van deze benaderingswijze hebben de gemeenten in 2013 de referentiewaarde van -/€ 2.364 miljoen niet overschreden. Het werkelijke EMU-saldo 2013 is substantieel beter dan het verwachte EMU-saldo voor 2013 (een verschil van circa € 745 miljoen).
- Voor 2014 verwachten de gemeenten een EMU-saldo van circa -/€ 2.134 miljard. De referentiewaarde 2014 voor de gezamenlijke gemeenten is -/€ 1.962 miljoen. Dat is dus een verschil van € 172 miljoen (= overschrijding).

3.1 Resultaten 2013

De gemeenten hebben in 2013 gezamenlijk € 198 miljoen minder aan lasten dan aan baten. Rekening houdende met de door de gemeenteraden geautoriseerde toevoegingen en onttrekkingen aan het eigen vermogen is er per saldo sprake van een positief resultaat na bestemming (exploitatieresultaat) in 2013 van € 1,1 miljard.

In de periode 2010–2013 is het totale resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van de Nederlandse gemeenten circa € 4 miljard negatief. Dit bedrag hebben de gemeenten 'ontspaan' (onttrokken) aan het eigen vermogen. In de periode 2010–2013 hebben de gemeenten gezamenlijk steeds een positief resultaat na bestemming (exploitatieresultaat) gerealiseerd van in totaal € 1,9 miljard. Het resultaat na bestemming (exploitatieresultaat) is inclusief de door de gemeenteraad goedgekeurde onttrekkingen en toevoegingen aan de reserves. Dit betekent dat de gemeenten bij elkaar per saldo tussentijds € 5,9 miljard aan de reserves hebben onttrokken in de jaren 2010–2013.

De lasten van de gemeenten zijn in de periode 2010–2013 in totaal met € 5,2 miljard afgenomen. Dat is een afname van 9%. De baten zijn in dezelfde periode met € 3 miljard gedaald. Dat is een daling van 6%.

In onderstaande figuur is de resultaatontwikkeling van de Nederlandse gemeenten in de periode 2010–2013 weergegeven.

Gezamenlijke programmarekening gemeenten 2013

(Bedragen X € 1,0 miljoen)

PROGRAMMAREKENING	2013	2012	2011	2010
Totale lasten	49.795	52.480	53.665	54.983
Totale baten	49.993	51.201	52.702	53.040
Resultaat voor bestemming	198	(1.279)	(963)	(1.943)
Toevoegingen aan reserves	6.623	6.399	6.322	6.296
Onttrekkingen aan reserves	7.486	8.249	7.350	8.396
Resultaat na bestemming	1.061	571	65	158

Totale lasten +/- 5,1%
Sinds 2010 +/- 9%
Totale baten +/- 2,4%
Sinds 2010 +/- 6%

Totaalresultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) 2010-2013 is € 4 miljard negatief

Totaalresultaat na bestemming (exploitatieresultaat) 2010-2013 is € 1,9 miljard positief

Het positieve exploitatieresultaat 2013 ad € 198 miljoen wordt beïnvloed door de gemeente Amsterdam. Amsterdam heeft in 2013 een voordelig resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 794 miljoen gerealiseerd. Exclusief Amsterdam hebben de Nederlandse gemeenten in 2013 een negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 597 miljoen gerealiseerd.

In onderstaande figuur is deze resultaatontwikkeling van de Nederlandse gemeenten exclusief Amsterdam in de periode 2010–2013 weergegeven.

Gezamenlijke programmarekening gemeenten 2013

(Bedragen X € 1,0 miljoen)

Exclusief Amsterdam

PROGRAMMAREKENING	2013	2012	2011	2010
Totale lasten	45.540	48.442	49.151	49.772
Totale baten	44.943	47.218	48.033	47.924
Resultaat voor bestemming	(597)	(1.224)	(1.118)	(1.848)
Toevoegingen aan reserves	5.099	5.447	5.118	5.016
Onttrekkingen aan reserves	6.494	7.149	6.280	6.982
Resultaat na bestemming	798	478	44	118

Totaalresultaat voor bestemming 2013 excl. Amsterdam is € 0,6 miljard negatief

Totaalresultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) 2010-2013 is € 4,8 miljard negatief

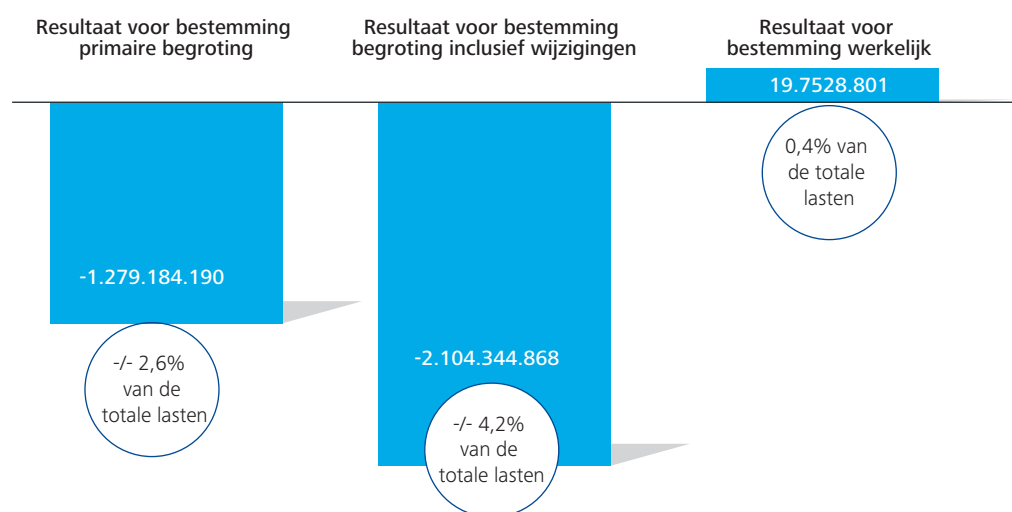
Gemeenten zijn bestedingshuishoudingen. Colleges van Burgemeester en Wethouders mogen uitgaven doen binnen de door de gemeenteraden vastgestelde begrotingen. Om de werkelijke resultaten van gemeenten te kunnen duiden is het noodzakelijk om een vergelijking te maken tussen de werkelijke uitkomsten en de door de gemeenteraden vastgestelde begrotingen.

In de door de gemeenteraden vastgestelde primaire begrotingen 2013 werd uitgegaan van een totaal negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 1,3 miljard voor 2013. Tussentijds hebben de raden het begrote resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) naar beneden bijgesteld met een bedrag van € 0,8 miljard. In totaal werd een negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) begroot van € 2,1 miljard voor 2013. Uiteindelijk hebben de Nederlandse gemeenten een positief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 0,2 miljard gerealiseerd in 2013. Dat is dus een verschil van € 2,3 miljard tussen het werkelijke resultaat en het begrote resultaat inclusief wijzigingen.

In onderstaande figuur is de realiteit van het begrote resultaat voor bestemming 2013 van de Nederlandse gemeenten opgenomen.

Realiteit verwacht resultaat begroting 2013

(Bedragen X €)

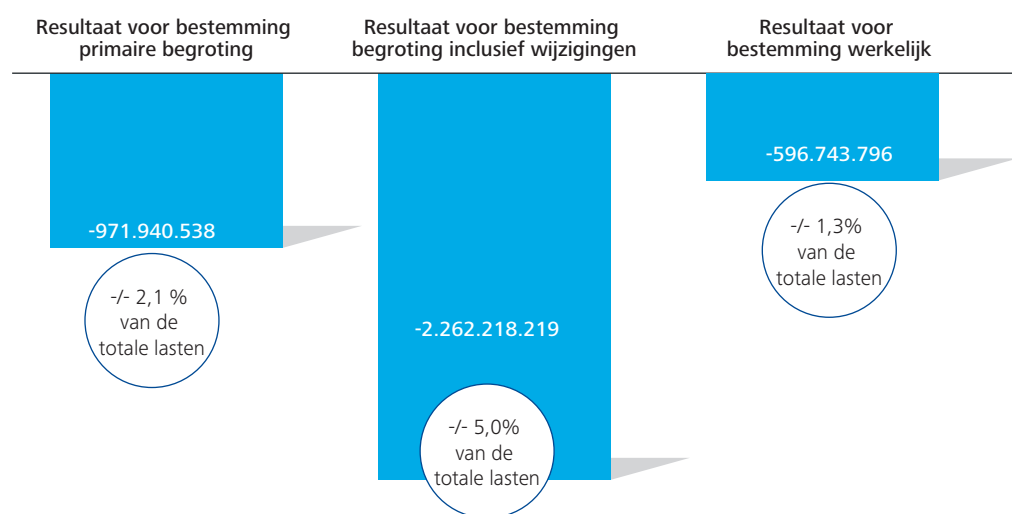
Het werkelijke resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) 2013 van de Nederlandse gemeenten exclusief Amsterdam is € 0,6 miljard negatief. Ten opzichte van de primaire begrotingen 2013 is het werkelijke resultaat circa € 0,4 miljard minder negatief en ten opzichte van de begrotingen inclusief tussentijdse wijzigingen zelfs € 1,7 miljard minder negatief.

In onderstaande figuur is de realiteit van het begrote resultaat voor bestemming 2013 van de Nederlandse gemeenten exclusief Amsterdam opgenomen.

Realiteit verwacht resultaat begroting 2013

(Bedragen X €)

Exclusief Amsterdam

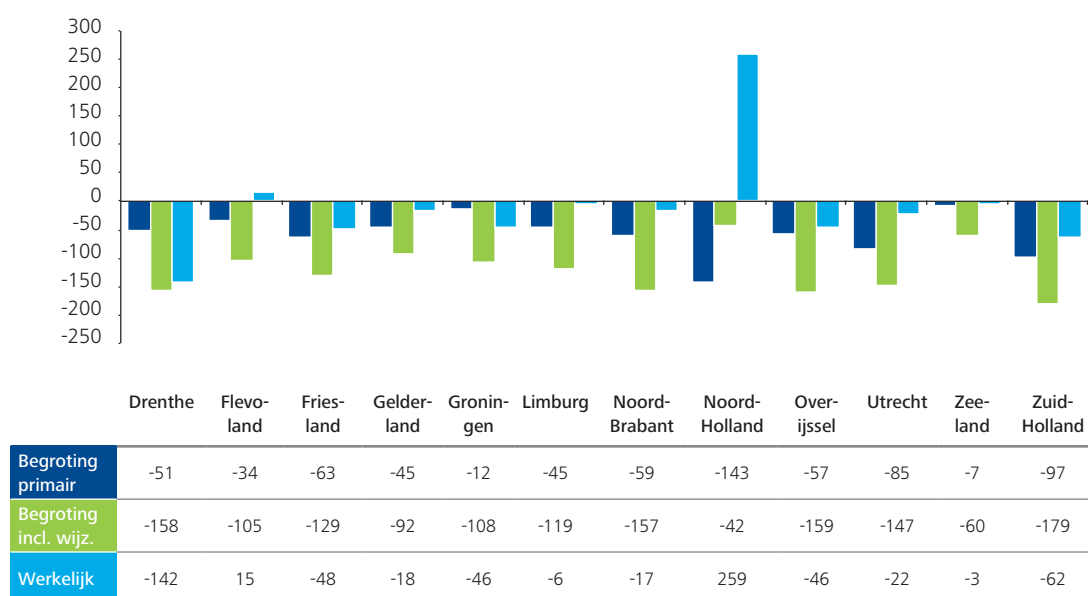
- De begrote resultaten en de werkelijk gerealiseerde resultaten van gemeenten verschillen per provincie.
- De gemeenten in Noord-Holland verwachtten voor 2013 op basis van de primaire begrotingen een gemiddeld negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 143 per inwoner en de gemeenten in Zeeland een gemiddeld negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 7 per inwoner. De bandbreedte van de verschillen is € 136 per inwoner. Het gemiddelde bedraagt € 76 nadelig.
- De gemeenten in Zuid-Holland verwachtten voor 2013 op basis van de begrotingen inclusief wijzigingen een gemiddeld negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 179 per inwoner en de gemeenten in Noord-Holland een gemiddeld negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 42 per inwoner. De bandbreedte van de verschillen is € 137 per inwoner. Het gemiddelde bedraagt € 126 nadelig.
- De gemeenten in Drenthe hebben in werkelijkheid gemiddeld het grootste negatieve resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 142 per inwoner gerealiseerd en de gemeenten in Noord-Holland hebben in werkelijkheid gemiddeld een positief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 259 per inwoner gerealiseerd. De bandbreedte van de verschillen is in totaal € 401 per inwoner. Het gemiddelde bedraagt € 12 voordelig.
- Het patroon dat bij alle provincies identiek is, is dat het begrote resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) inclusief wijzigingen van de gemeenten in de provincie negatiever is dan het begrote resultaat volgens de primaire begrotingen en dat het werkelijke resultaat uiteindelijk substantieel beter is dan het begrote resultaat inclusief wijzigingen.
- Voor 10 van de 12 provincies geldt dat bij de gemeenten ook het werkelijke gerealiseerde resultaat gemiddeld positiever is dan het begrote resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) volgens de primaire begrotingen. De gemeenten in de provincies Drenthe en Groningen hebben gemiddeld een slechter resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) per inwoner gerealiseerd dan waar in de primaire begrotingen van uit werd gegaan.

In onderstaande figuur is de realiteit van het begrote resultaat voor bestemming 2013 van de gemeenten per provincie opgenomen.

Realiteit verwacht resultaat begroting 2013

(Bedragen X €)

Realiteit verwacht resultaat voor bestemming, gemeenten per provincie (bedrag per inwoner)

Landelijk gemiddelde

Begroting primair: -/- € 76
 Begroting incl. wijz.: -/- € 126
 Werkelijk: € 12

- De begrote resultaten en de werkelijk gerealiseerde resultaten verschillen ook per grootteklasse.
- De G4 (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht) verwachtten gemiddeld voor 2013 op basis van de primaire begrotingen een gemiddeld negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 285 per inwoner. De gemeenten met een omvang tussen de 5.000 en 10.000 inwoners verwachtten een gemiddeld negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 20 per inwoner. De bandbreedte van de verschillen is € 265 per inwoner. Het gemiddelde bedraagt € 76 per inwoner nadelig.
- De gemeenten met een inwoneraantal van meer dan 100.000 verwachtten voor 2013 op basis van de begrotingen inclusief wijzigingen een gemiddeld negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 178 per inwoner en de G4 gemeenten verwachtten een gemiddeld negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 101 per inwoner. De bandbreedte van de verschillen is € 77 per inwoner. Het gemiddelde bedraagt € 126 per inwoner nadelig.
- De gemeenten met een omvang tussen de 50.000 en 100.000 inwoners hebben in werkelijkheid gemiddeld het grootste negatieve resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 52 per inwoner gerealiseerd en de G4 hebben in werkelijkheid het grootste positieve resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 336 gerealiseerd. De bandbreedte van de verschillen is in totaal € 388 per inwoner. Het gemiddelde bedraagt € 12 per inwoner voordelig.

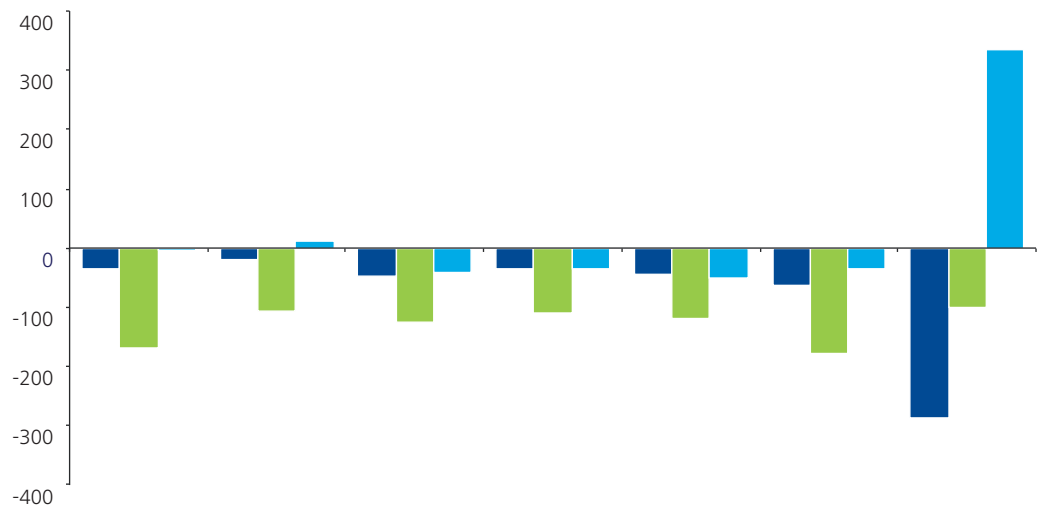
- Het patroon dat bij alle grootteklassen—met uitzondering van de G4—identiek is, is dat het begrote resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) inclusief wijzigingen negatiever is dan het begrote resultaat volgens de primaire begrotingen. Ook is het werkelijk gerealiseerde resultaat voor bestemming substantieel beter dan het begrote resultaat voor bestemming inclusief wijzigingen.
- Bij de G4 gemeenten is met betrekking tot het resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) per inwoner de afwijking tussen de primaire begroting (€ 285 nadelig), de begroting inclusief wijzigingen (€ 101 nadelig) en de werkelijke realisatie (€ 336 voordelig) groot.
- Alleen de gemeenten met een omvang tussen de 50.000 en 100.000 inwoners hebben met € 52 gemiddeld een slechter resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) gerealiseerd dan opgenomen was in de primaire begrotingen (€ 43). Bij de overige grootteklassen is het werkelijk gerealiseerde resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) minder negatief dan opgenomen was in de primaire begrotingen 2013.

In onderstaande figuur is de realiteit van het begrote resultaat voor bestemming van de gemeenten per grootteklasse opgenomen.

Realiteit verwacht resultaat begroting 2013

(Bedragen X €)

Realiteit verwacht resultaat voor bestemming, gemeenten per grootteklasse (bedrag per inwoner)

	0-5.000	5.000-10.000	10.000-20.000	20.000-50.000	50.000-100.000	100.000+	G4
Begroting primair	-34	-20	-48	-35	-43	-64	-285
Begroting incl. wijz.	-168	-105	-126	-111	-118	-178	-101
Werkelijk	-1	12	-41	-34	-52	-34	336

Landelijk gemiddelde

Begroting primair: -/- € 76

Begroting incl. wijz.: -/- € 126

Werkelijk: € 12

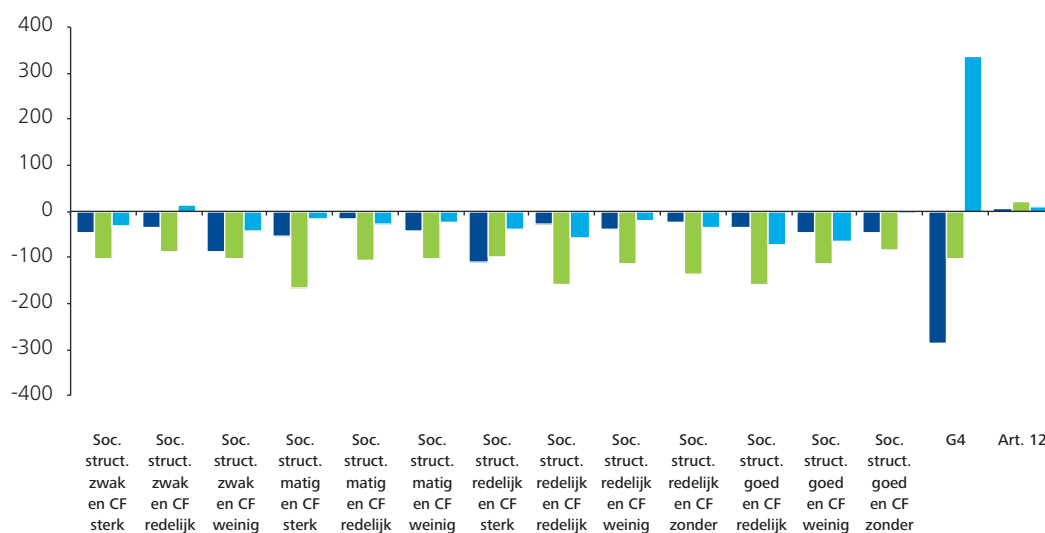
- De begrote resultaten en de werkelijk gerealiseerde resultaten verschillen ook per type gemeente. De bandbreedte van de verschillen is € 95 per inwoner.
- Gemeenten met een redelijke sociale structuur en een sterke centrumfunctie zijn in de primaire begrotingen 2013 uitgegaan van een gemiddeld negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 110 per inwoner. Gemeenten met een matige sociale structuur en een redelijke centrumfunctie hebben gemiddeld een negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 15 per inwoner geraamd. De bandbreedte van de verschillen is € 95 per inwoner. Het gemiddelde bedraagt € 76 per inwoner nadelig.
- Gemeenten met een matige sociale structuur en een sterke centrumfunctie verwachtten voor 2013 op basis van de begrotingen inclusief wijzigingen een gemiddeld negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 166 per inwoner en de gemeenten met een sterke sociale structuur en zonder centrumfunctie verwachtten gemiddeld een negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 85 per inwoner. De bandbreedte van de verschillen is € 81 per inwoner. Het gemiddelde bedraagt € 126 per inwoner nadelig.
- De gemeenten met een goede sociale structuur en een redelijke centrumfunctie hebben gemiddeld in werkelijkheid het grootste negatieve resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 74 per inwoner gerealiseerd en de gemeenten met een zwakke sociale structuur en een redelijke centrumfunctie hebben gemiddeld in werkelijkheid het grootste positieve resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 15 per inwoner gerealiseerd. De bandbreedte van de verschillen is € 89 per inwoner. Het gemiddelde bedraagt € 12 per inwoner voordelig.
- Het patroon dat bij alle typen gemeenten identiek is—met uitzondering van de gemeenten met een redelijke sociale structuur en een sterke centrumfunctie—is dat het begrote resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) inclusief wijzigingen negatiever is dan het begrote resultaat volgens de primaire begrotingen.
- Bij 8 van de 13 typen gemeenten is ook het werkelijke gerealiseerde resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) gemiddeld beter dan het begrote resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) volgens de primaire begrotingen.

In onderstaande figuur is de realiteit van het begrote resultaat voor bestemming van de gemeenten per type gemeente opgenomen.

Realiteit verwacht resultaat begroting 2013

(Bedragen X €)

Realiteit verwacht resultaat voor bestemming, gemeenten gegroepeerd naar sociale structuur en de mate van centrumfunctie (bedrag per inwoner)

	Soc. struct. zwak en CF sterk	Soc. struct. zwak en CF redelijk	Soc. struct. zwak en CF weinig	Soc. struct. matig en CF sterk	Soc. struct. matig en CF redelijk	Soc. struct. matig en CF weinig	Soc. struct. redelijk en CF sterk	Soc. struct. redelijk en CF redelijk	Soc. struct. redelijk en CF weinig	Soc. struct. redelijk en CF zonder	Soc. struct. goed en CF redelijk	Soc. struct. goed en CF weinig	Soc. struct. goed en CF zonder	G4	Art. 12
Begroting primair	-47	-35	-89	-55	-15	-43	-110	-26	-37	-24	-35	-46	-45	-285	4
Begroting incl. wijz.	-104	-88	-101	-166	-108	-102	-99	-160	-115	-138	-160	-112	-85	-101	23
Werkelijk	-32	15	-44	-16	-28	-25	-38	-58	-19	-37	-74	-67	-3	336	9

Landelijk gemiddelde	
Begroting primair:	-/- € 76
Begroting incl. wijz.:	-/- € 126
Werkelijk:	€ 12

3.2 Begrotingen 2014

In 2014 is het aantal gemeenten gedaald van 408 naar 403. De 403 Nederlandse gemeenten gaan in de primaire begrotingen 2014 uit van een negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van in totaal € 0,7 miljard. In de primaire begrotingen 2013 was dit nog € 1,3 miljard. Een verbetering van € 0,6 miljard. De gemeenten verwachten hierdoor dat het eigen vermogen in 2014 zal dalen tot een gezamenlijk eigen vermogen van circa € 29 miljard.

Primaire begroting 2014

Resultaat voor bestemming
primaire begroting 2014 is
€ 0,7 miljard negatief
(= ontsparing)
(= daling van het eigen vermogen)
(primaire begroting 2013:
€ 1,3 miljard negatief)

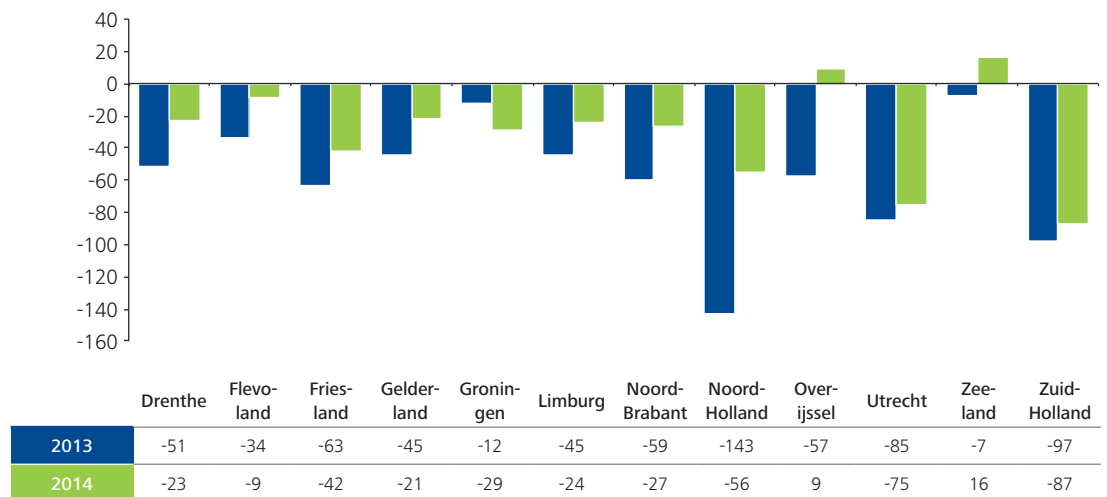
- De begrote resultaten voor bestemming (saldo van baten en lasten) 2014 verschillen per provincie. De bandbreedte van de verschillen is € 96 per inwoner.
- De gemeenten in Zuid-Holland verwachten voor 2014 op basis van de primaire begrotingen een gemiddeld negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 87 per inwoner en de gemeenten in Overijssel een gemiddeld positief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 9 per inwoner.

In onderstaande figuur is het gemiddelde begrote resultaat voor bestemming 2013 en 2014 per inwoner van de gemeenten per provincie opgenomen.

Primaire begroting 2014

(Bedragen X €)

Resultaat voor bestemming, gemeenten per provincie (bedrag per inwoner)

Landelijk gemiddelde

2013: -/- € 76

2014: -/- € 44

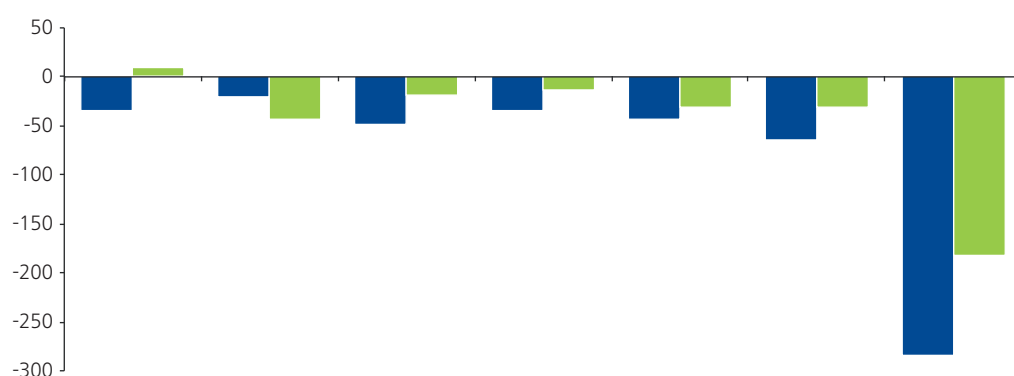
- De begrote resultaten voor bestemming (saldo van baten en lasten) 2014 verschillen ook per grootteklasse. De bandbreedte van de verschillen is € 193.
- De G4 verwachten een gemiddeld negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 183 per inwoner en de gemeenten met een inwoneraantal tot 5.000 een gemiddeld positief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 10 per inwoner.

In onderstaande figuur is het gemiddelde begrote resultaat voor bestemming 2013 en 2014 per inwoner per grootteklasse opgenomen.

Primaire begroting 2014

(Bedragen X €)

Resultaat voor bestemming, gemeenten per provincie (bedrag per inwoner)

	0-5.000	5.000-10.000	10.000-20.000	20.000-50.000	50.000-100.000	100.000+	G4
2013	-34	-20	-48	-35	-43	-64	-285
2014	10	-44	-18	-14	-30	-30	-183

Landelijk gemiddelde

2013: -/- € 76

2014: -/- € 44

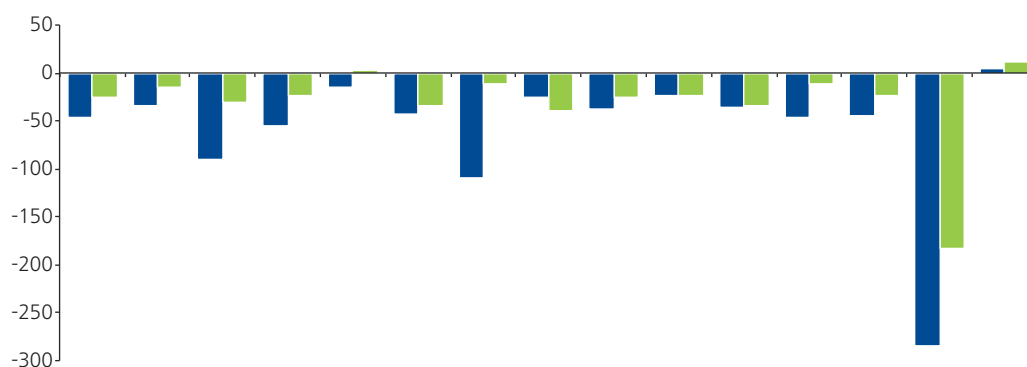
- De begrote resultaten voor bestemming (saldo van baten en lasten) 2014 verschillen ook per type gemeente. De bandbreedte van de verschillen is € 42 per inwoner.
- Gemeenten met een redelijke sociale structuur en met een redelijke centrumfunctie verwachten een gemiddeld negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 38 per inwoner en gemeenten met een matige sociale structuur en een redelijke centrumfunctie een gemiddeld positief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 4 per inwoner.

In onderstaande figuur is het gemiddelde begrote resultaat voor bestemming 2013 en 2014 per inwoner per type gemeente opgenomen.

Primaire begroting 2014

(Bedragen X €)

Resultaat voor bestemming, gemeenten gegroepeerd naar sociale structuur en de mate van centrumfunctie (bedrag per inwoner)

	Soc. struct. zwak en CF sterk	Soc. struct. zwak en CF redelijk	Soc. struct. zwak en CF weinig	Soc. struct. matig en CF sterk	Soc. struct. matig en CF redelijk	Soc. struct. matig en CF weinig	Soc. struct. redelijk en CF sterk	Soc. struct. redelijk en CF redelijk	Soc. struct. redelijk en CF weinig	Soc. struct. redelijk en CF zonder	Soc. struct. goed en CF redelijk	Soc. struct. goed en CF weinig	Soc. struct. goed en CF zonder	G4	Art. 12
2013	-47	-35	-89	-55	-15	-43	-110	-26	-37	-24	-35	-46	-45	-285	4
2014	-26	-14	-30	-24	4	-34	-11	-38	-25	-23	-34	-11	-24	-183	11

Landelijk gemiddelde

2013: -/- € 76

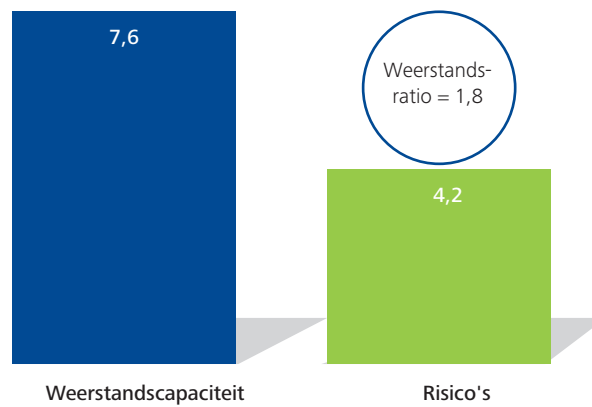
2014: -/- € 44

3.3 Weerstandsvermogen

Er zijn geen wettelijke voorschriften voor het identificeren en kwantificeren van risico's en het aanmerken van potentiële bronnen van weerstandscapaciteit voor gemeenten. Het gevolg hiervan is dat iedere gemeente haar eigen systematiek heeft voor het identificeren en kwantificeren van risico's en het aanmerken van potentiële bronnen van weerstandscapaciteit. Een vergelijking tussen gemeenten onderling is dan ook niet goed mogelijk.

Van 42 van de 408 gemeenten in 2013 kan in de jaarrekening 2013 de weerstandratio (verhouding tussen de aanwezige weerstandscapaciteit en de gekwantificeerde risico's) niet worden afgeleid. Van de 366 gemeenten die de weerstandratio wel in de jaarrekeningen 2013 hebben opgenomen is de gemiddelde weerstandratio 1,8. Deze gemeenten hebben dus bijna tweemaal zoveel weerstandscapaciteit beschikbaar als aan risico's zijn geïdentificeerd en gekwantificeerd. In onderstaande figuur is dit schematisch weergegeven.

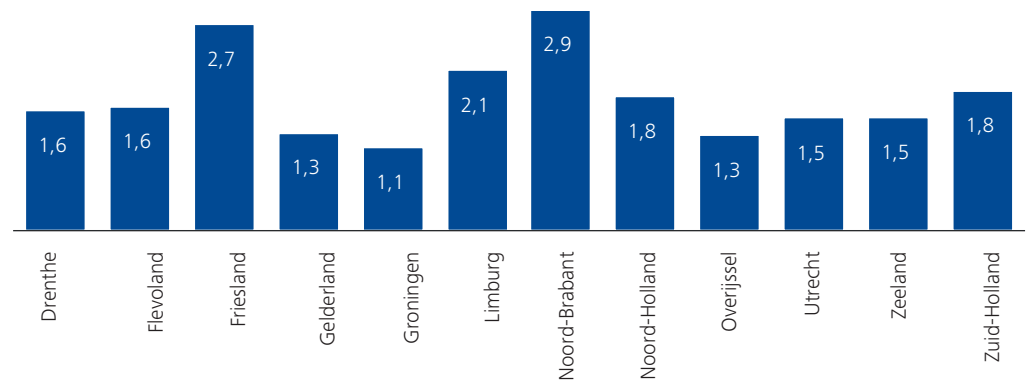
Weerstandsvermogen gemeenten 2013
(Bedragen X € 1 miljard)

De gemiddelde weerstands-ratio verschilt bij de gemeenten per provincie. De gemeenten in Noord-Brabant hebben gemiddeld de hoogste weerstands-ratio (2,9) en de gemeenten in Groningen hebben gemiddeld de laagste weerstands-ratio (1,1). In geen enkele provincie is de weerstands-ratio lager dan één.

In onderstaande figuur is de gemiddelde weerstands-ratio 2013 van de gemeenten per provincie opgenomen.

Weerstandsvermogen 2013
Weerstands-ratio, gemeenten per provincie

Landelijk gemiddelde
 2013: 1,8

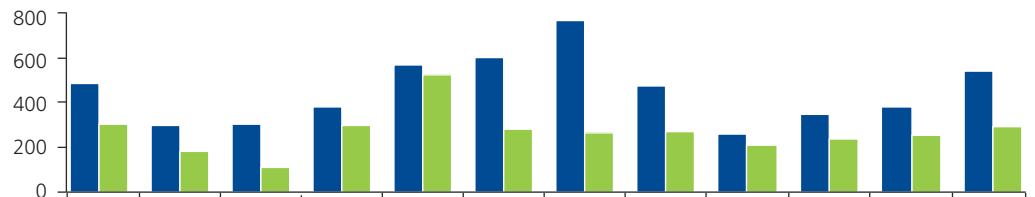
- De gemeenten in Noord-Brabant hebben gemiddeld de hoogste weerstandcapaciteit per inwoner (€ 749) en de gemeenten in Overijssel hebben gemiddeld de laagste weerstandscapaciteit per inwoner (€ 255). De bandbreedte van de verschillen is € 494 per inwoner.
- De gemeenten in Groningen hebben gemiddeld het hoogste bedrag aan risico's per inwoner geïdentificeerd en gekwantificeerd (€ 513). De gemeenten in Friesland hebben gemiddeld het laagste bedrag aan risico's per inwoner geïdentificeerd en gekwantificeerd (€ 110). De bandbreedte van de verschillen is € 403 per inwoner.

In onderstaande figuur is het gemiddelde bedrag per inwoner aan weerstandscapaciteit en risico's van de gemeenten per provincie in 2013 opgenomen.

Weerstandsvermogen 2013

(Bedragen X €)

Weerstandscapaciteit en risico's per inwoner, gemeenten per provincie

	Drenthe	Flevo-land	Fries-land	Gelder-land	Gronin-gen	Limburg	Noord-Brabant	Noord-Holland	Over-ijsse	Utrecht	Zee-land	Zuid-Holland
Capaciteit	474	290	300	374	559	587	749	467	255	342	371	528
Risico's	298	177	110	290	513	277	257	264	204	231	249	286

Landelijk gemiddelde 2013:

Weerstandscapaciteit: € 488

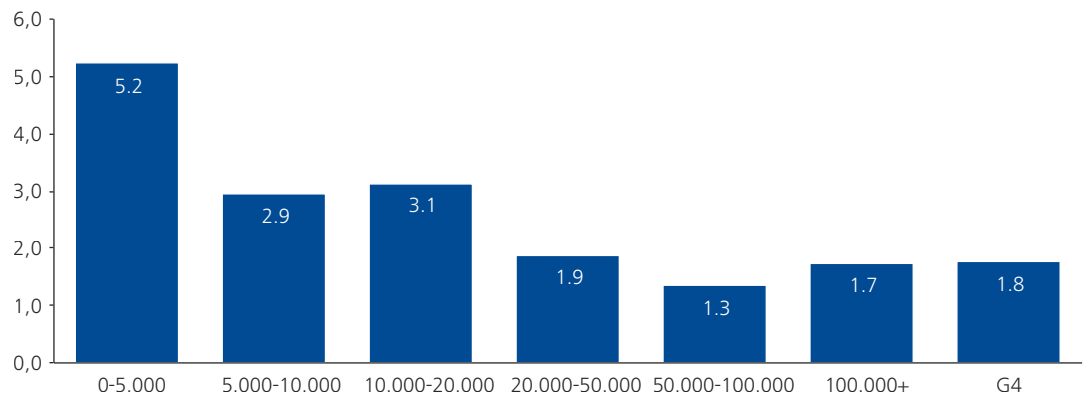
Risico's: € 268

De gemiddelde weerstandratio verschilt ook per grootteklasse. De gemeenten in de grootteklasse tot 5.000 inwoners hebben de hoogste weerstandratio (5,2) en de gemeenten in de grootteklasse tussen de 50.000 en 100.000 inwoners de laagste weerstandratio (1,3). In geen enkele grootteklasse is de weerstandratio lager dan één.

In onderstaande figuur is de gemiddelde weerstandsratio 2013 per grootteklasse opgenomen.

Weerstandsvermogen 2013

Weerstandsratio, gemeenten per grootteklasse

Landelijk gemiddelde
2013: 1,8

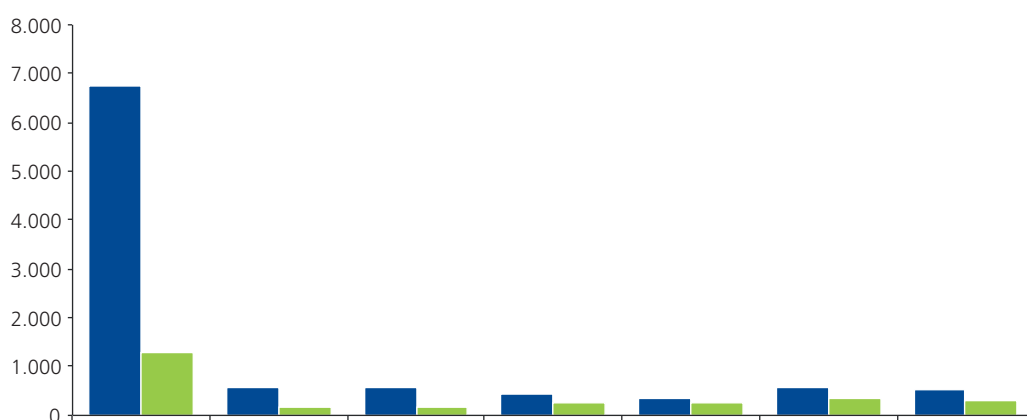
- De gemeenten in de grootteklasse tot 5.000 inwoners hebben gemiddeld de hoogste weerstandcapaciteit per inwoner (€ 6.763). De gemeenten met een aantal inwoners tussen de 50.000 en 100.000 hebben gemiddeld de laagste weerstandcapaciteit per inwoner (€ 354). De bandbreedte van de verschillen is € 6.409 per inwoner.
- De gemeenten met een aantal inwoners tussen de 10.000 en 20.000 hebben gemiddeld het laagste bedrag aan risico's per inwoner geïdentificeerd en gekwantificeerd (€ 189). De gemeenten in de grootteklasse tot 5.000 inwoners hebben gemiddeld het hoogste bedrag aan risico's per inwoner geïdentificeerd en gekwantificeerd (€ 1.296). De bandbreedte van de verschillen is € 1.107 per inwoner.

In onderstaande figuur is het gemiddelde bedrag per inwoner aan weerstandscapaciteit en risico's per grootteklasse in 2013 opgenomen.

Weerstandsvermogen 2013

(Bedragen X €)

Weerstandscapaciteit en risico's per inwoner, gemeenten per grootteklasse

	0-5.000	5.000-10.000	10.000-20.000	20.000-50.000	50.000-100.000	100.000+	G4
Capaciteit	6.763	558	592	446	354	575	548
Risico's	1.296	190	189	238	263	331	312

Landelijk gemiddelde 2013:

Weerstandscapaciteit: € 488

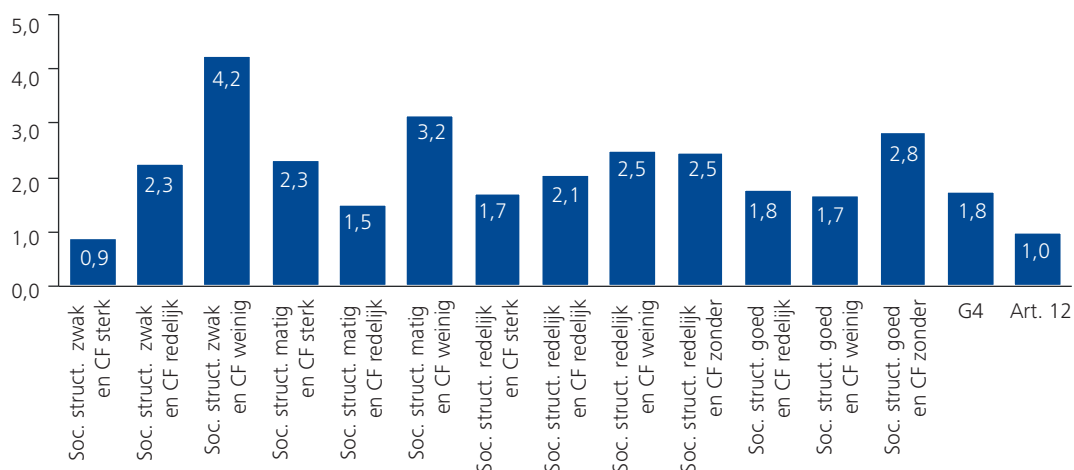
Risico's: € 268

De gemiddelde weerstandratio verschilt ook per type gemeente. Gemeenten met een zwakke sociale structuur en een sterke centrumfunctie hebben gemiddeld de laagste weerstandratio (0,9) en gemeenten met een zwakke sociale structuur en een beperkte centrumfunctie hebben gemiddeld de hoogste weerstandratio (4,2). Alleen de gemeenten met een zwakke sociale structuur en een sterke centrumfunctie hebben een weerstandratio lager dan één.

In onderstaande figuur is de gemiddelde weerstandratio 2013 per type gemeente opgenomen.

Weerstandsvermogen 2013

Weerstandsratio, gemeenten gegroepeerd naar sociale structuur en de mate van centrumfunctie

Landelijk gemiddelde:
2013: 1,8

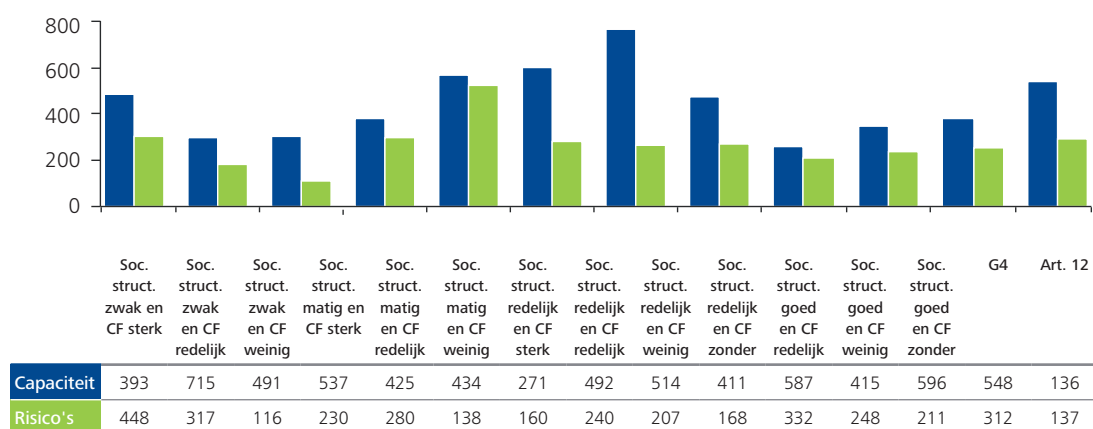
- Gemeenten met een zwakke sociale structuur en een beperkte centrumfunctie hebben gemiddeld de hoogste weerstandcapaciteit per inwoner (€ 715) en de gemeenten met een redelijke sociale structuur en een sterke centrumfunctie hebben gemiddeld de laagste weerstandcapaciteit per inwoner (€ 271). De bandbreedte van de verschillen is € 444 per inwoner.
- Gemeenten met een zwakke sociale structuur en een sterke centrumfunctie hebben gemiddeld het hoogste bedrag aan risico's per inwoner geïdentificeerd en gekwantificeerd (€ 448). Gemeenten met een zwakke sociale structuur en een weinig centrumfunctie hebben gemiddeld het laagste bedrag aan risico's per inwoner geïdentificeerd en gekwantificeerd (€ 116). De bandbreedte van de verschillen is € 332 per inwoner.

In onderstaande figuur is het gemiddelde bedrag per inwoner aan weerstandscapaciteit en risico's per type gemeente in 2103 opgenomen.

Weerstandsvermogen 2013

(Bedragen X €)

Weerstandscapaciteit en risico's per inwoner, gemeenten gegroepeerd naar sociale structuur en de mate van centrumfunctie

Landelijk gemiddelde 2013:
 Weerstandscapaciteit: € 488
 Risico's: € 268

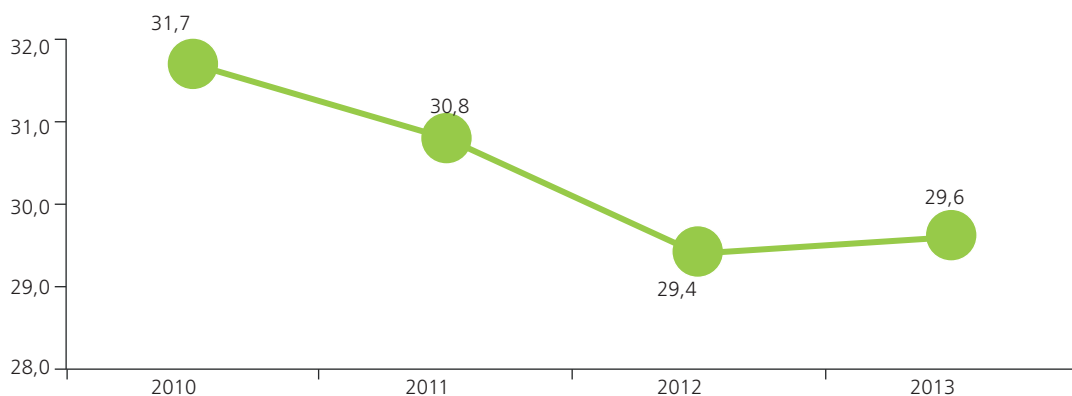
3.4 Eigen vermogen

De 408 Nederlandse gemeenten hebben ultimo 2013 een gezamenlijk eigen vermogen van € 29,6 miljard. Ten opzichte van 2012 is sprake van een stijging met € 0,2 miljard. Dit is het resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten).

In onderstaande figuur is de ontwikkeling van het eigen vermogen in de afgelopen vier jaar weergegeven.

Ontwikkeling eigen vermogen gemeenten 2010–2013

(Bedragen X € 1 miljard)

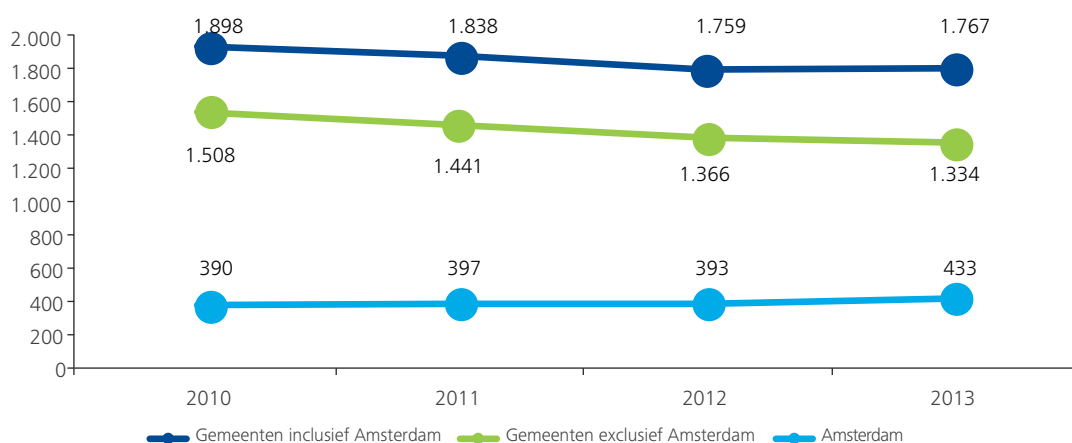
De stijging van het eigen vermogen wordt beïnvloed door de gemeente Amsterdam. In 2013 is het eigen vermogen van de gemeente Amsterdam toegenomen met € 698 miljoen tot een bedrag van € 7,3 miljard ultimo 2013. Exclusief Amsterdam is het eigen vermogen van de Nederlandse gemeenten in 2013 gedaald met een bedrag van € 552 miljoen. Het aandeel van de gemeente Amsterdam in het totale eigen vermogen van de Nederlandse gemeenten in 2013 is circa 25%.

In onderstaande figuur is de ontwikkeling van het eigen vermogen per inwoner in de periode 2010 tot en met 2013 van alle Nederlandse gemeenten weergegeven en is het aandeel van het eigen vermogen van de gemeente Amsterdam in het totale eigen vermogen afzonderlijk zichtbaar gemaakt.

Ontwikkeling eigen vermogen gemeenten per inwoner 2010–2013

(Bedragen X €)

Invloed Amsterdam op landelijke gemiddelde

Wat valt op:

1. In de periode 2010 tot en met 2013 is het totale eigen vermogen van de Nederlandse gemeenten afgenomen met € 2,2 miljard (een daling van circa 7%). Deze daling houdt deels verband met de toename van de investeringen die de Nederlandse gemeenten de afgelopen jaren hebben gedaan in het voorzieningenniveau voor de burgers. Vooral gemeenten die de afgelopen jaren hun deelnemingen in nutsbedrijven hebben verkocht, hebben in deze periode de boekwinst van deze verkoop omgezet in investeringen. De kapitaallasten van deze extra investeringen worden gedekt uit bestemmingsreserves die uit deze boekwinsten van verkopen zijn gevormd. Deze methode van dekking is eenmalig. Op het moment van vervanging moet de gemeente hiervoor dekking zoeken in de structurele exploitatie van de gemeente of het voorzieningenbeleid (samenstelling en kwaliteitsniveau) in de gemeente opnieuw bekijken.
2. Een andere reden voor de daling van het eigen vermogen in de afgelopen jaren is dat vooral gemeenten met een forse grondpositie (zowel voor wat betreft de in exploitatie genomen gronden als de nog niet in exploitatie genomen gronden) voorzieningen hebben moeten treffen voor het gedeelte van de investeringen in de grondexploitaties dat op korte termijn niet kan worden terugverdiend door middel van grondverkoop.

Landelijk bestaan er aanzienlijke verschillen tussen de gemeenten voor wat betreft de omvang van het eigen vermogen. Opvallend zijn de regionale verschillen, de verschillen in grootte van de gemeente (op basis van het aantal inwoners) en de verschillen tussen gemeenten gegroepeerd naar sociale structuur en mate van centrumfunctie.

De grootte van een gemeente (op basis van het aantal inwoners) is van invloed op het eigen vermogen per inwoner. De G4 hebben ultimo 2013 het hoogste bedrag aan eigen vermogen per inwoner (€ 4.475). Dit wordt vooral veroorzaakt door Amsterdam. Het totale eigen vermogen van de vier grote gemeenten bestaat voor 73% uit het eigen vermogen van de gemeente Amsterdam. Het relatief hoge eigen vermogen van de gemeente Amsterdam wordt vooral veroorzaakt door de administratieve verwerking van de vooruit ontvangen erfpachtcanons.

Het eigen vermogen per 31 december 2013 inwoner van de vier grootste gemeenten van ons land is als volgt:

Amsterdam	€ 9.179
Amsterdam zonder erfpachreserves	€ 3.472
Rotterdam	€ 1.670
Den Haag	€ 2.048
Utrecht	€ 2.045

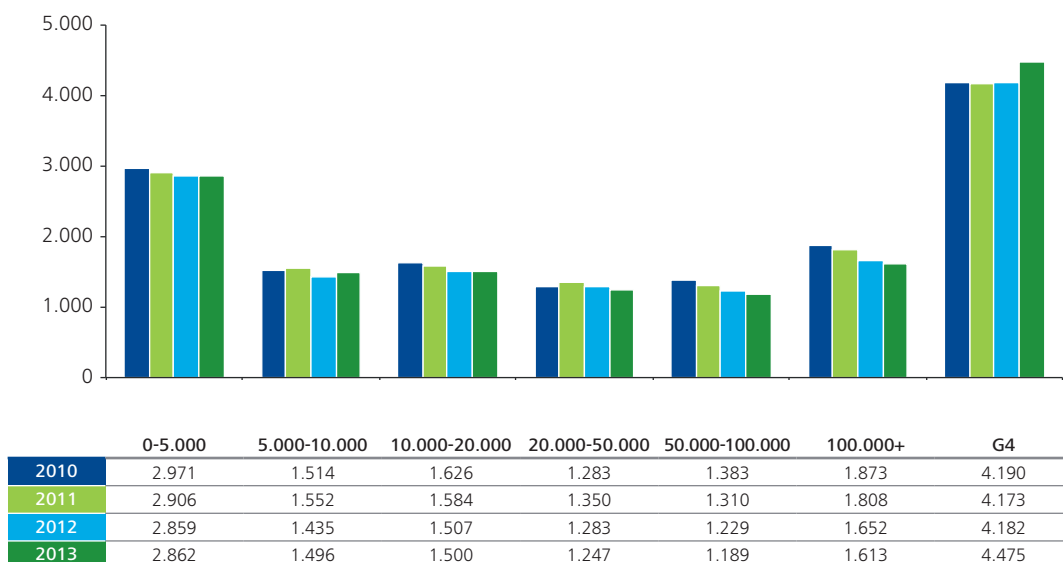
- Ook gemeenten met een omvang tot 5.000 inwoners en gemeenten met meer dan 100.000 inwoners beschikken over een hoger eigen vermogen per inwoner.
- Gemeenten met een inwonertal tussen de 50.000 en 100.000 hebben relatief een laag eigen vermogen per inwoner. Bij deze gemeenten is het eigen vermogen in de periode 2010–2013 gedaald met € 194 per inwoner tot een bedrag van € 1.189 per inwoner ultimo 2013.
- Gemeenten tussen de 50.000 en 100.000 inwoners zijn vooral groeigemeenten. Deze gemeenten hebben de afgelopen jaren relatief forse afboekingen moeten doen op de gemeentelijke grondexploitatie.

In de volgende figuur is de ontwikkeling van het eigen vermogen per inwoner weergegeven van de gemeenten per grootteklasse in de periode 2010–2013.

Ontwikkeling eigen vermogen 2010–2013

(Bedragen X €)

Eigen vermogen gemeenten per grootteklasse (bedrag per inwoner)

Landelijk gemiddelde

2010: € 1.898
 2011: € 1.838
 2012: € 1.759
 2013: € 1.767

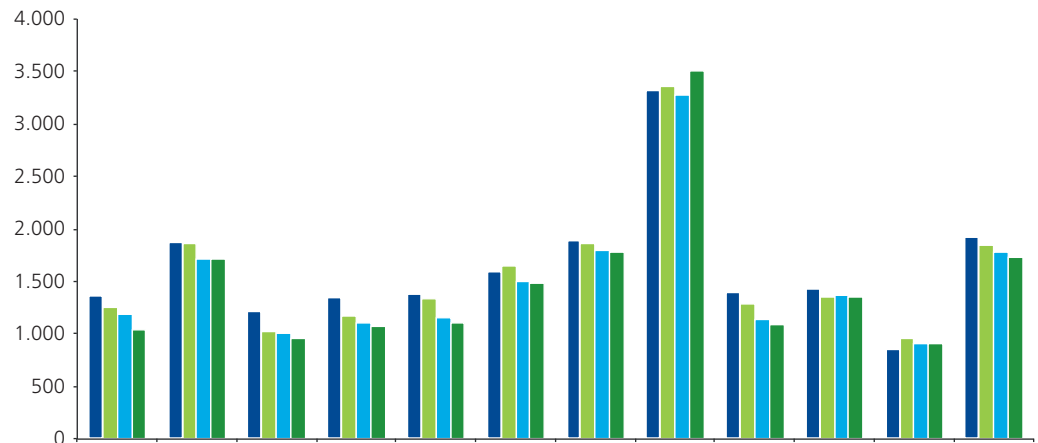
- Het eigen vermogen is voor gemeenten in Noord-Holland (vooral door de gemeente Amsterdam) met een bedrag van € 3.512 per inwoner gemiddeld het hoogst.
- Ook de gemeenten in de provincies Zuid-Holland, Noord-Brabant en Flevoland hebben met een eigen vermogen van respectievelijk gemiddeld € 1.731, € 1.744 en € 1.706 een relatief hoger eigen vermogen.
- De gemeenten in de provincie Zeeland hebben met een eigen vermogen van gemiddeld € 906 per inwoner het laagste eigen vermogen.

In de volgende figuur is het eigen vermogen per inwoner in de periode 2010–2013 weergegeven van de gemeenten per provincie.

Ontwikkeling eigen vermogen 2010–2013.

(Bedragen X €)

Eigen vermogen gemeenten per provincie (bedrag per inwoner)

	Drenthe	Flevo-land	Fries-land	Gelder-land	Gronin-gen	Limburg	Noord-Brabant	Noord-Holland	Over-ijsse	Utrecht	Zeeland	Zuid-Holland
2010	1.373	1.873	1.219	1.357	1.377	1.591	1.900	3.326	1.397	1.438	865	1.925
2011	1.256	1.867	1.028	1.174	1.342	1.643	1.867	3.363	1.286	1.352	951	1.841
2012	1.183	1.716	1.009	1.101	1.156	1.497	1.788	3.269	1.137	1.375	906	1.781
2013	1.042	1.706	961	1.070	1.110	1.490	1.774	3.512	1.092	1.347	906	1.731

Landelijk gemiddelde

2010: € 1.898
 2011: € 1.838
 2012: € 1.759
 2013: € 1.767

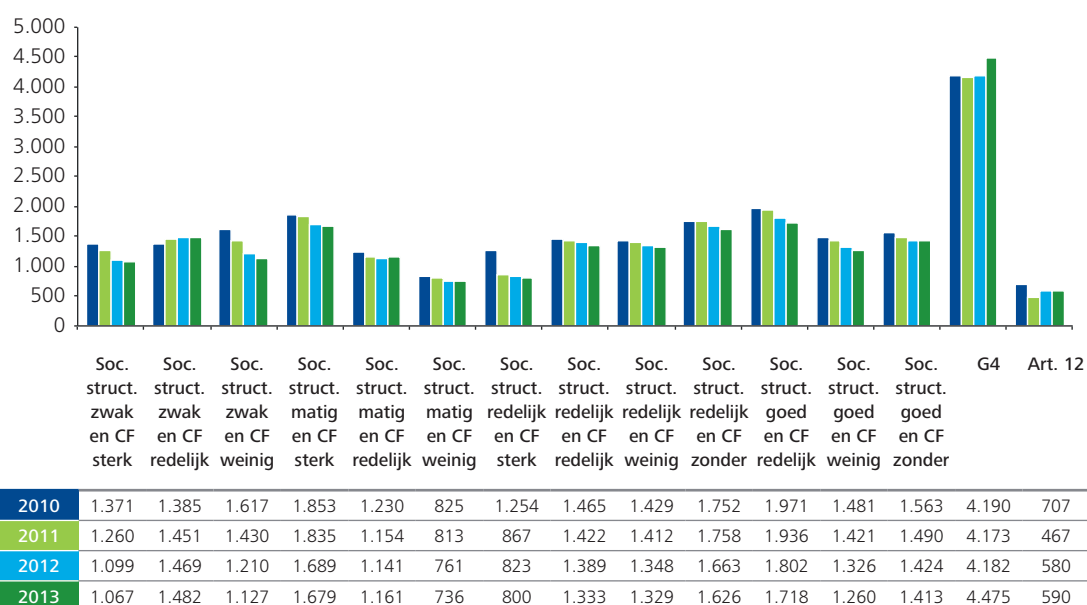
- Het eigen vermogen per inwoner van de verschillende typen gemeenten laat zien dat gemeenten met een matige sociale structuur en een sterke centrumfunctie een eigen vermogen van gemiddeld € 1.679 per inwoner hebben.
- Gemeenten met een matige sociale structuur en een geringe centrumfunctie hebben een eigen vermogen van gemiddeld € 736 per inwoner.

In de volgende figuur is het eigen vermogen per inwoner in de periode 2010–2013 weergegeven per type gemeente.

Ontwikkeling eigen vermogen 2010–2013

(Bedragen X €)

Eigen vermogen gemeenten gegroepeerd naar sociale structuur en de mate van centrumfunctie (per inwoner)

Landelijk gemiddelde

2010: € 1.898
 2011: € 1.838
 2012: € 1.759
 2013: € 1.767

3.5 Lokale lasten

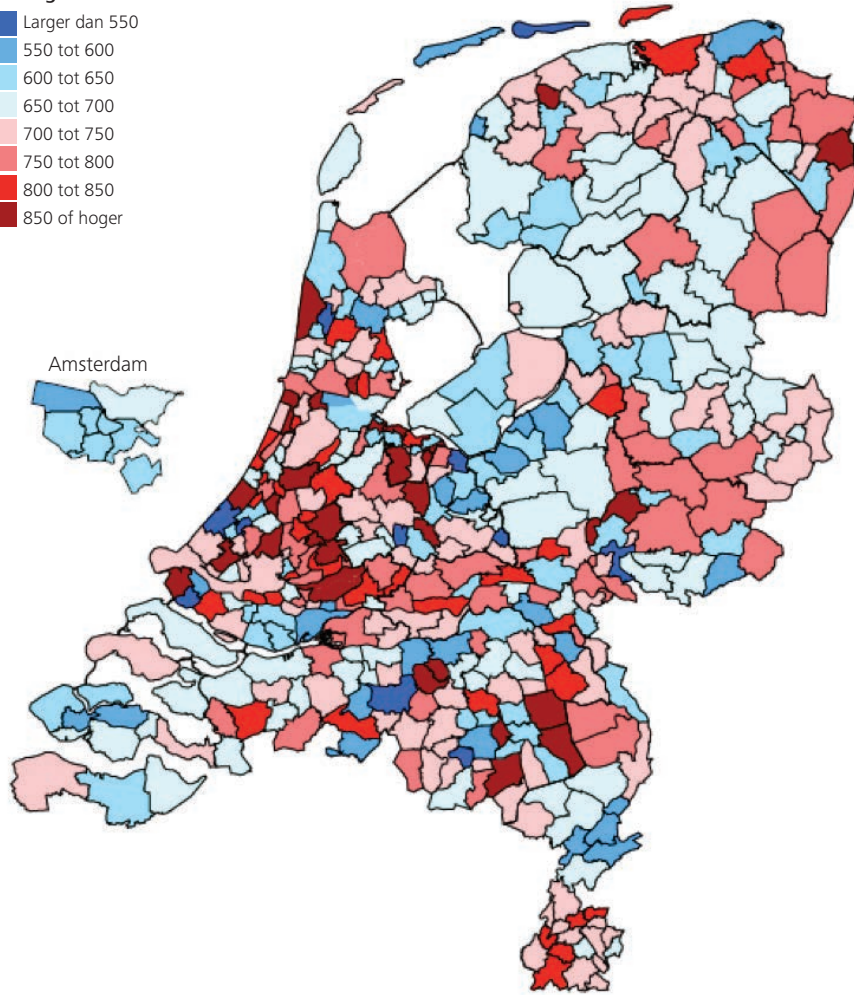
De lokale lasten per gemeente zijn weergegeven in onderstaande figuur (bron: www.coelo.nl). De lokale lasten bestaan uit de Onroerende zaakbelasting (OZB), Reinigingsheffing en de Rioolheffing. Wat opvalt, zijn de relatief grote verschillen tussen de gemeenten. Vooral in de Randstad en het Groene Hart zijn de lokale lasten relatief het hoogst.

De hoogte van de lokale lasten voor een meerpersoons- en eenpersoonshuishouden geeft mede in vergelijking tot andere gemeenten informatie over de prijs die de burger betaalt voor het voorzieningenniveau van de gemeente. Ook geeft het zicht op de mogelijkheden en de ruimte om de lokale lasten te verhogen, afgezien van de vraag of dat politiek wenselijk is. Wanneer de lokale lasten gemiddeld laag zijn, is er ruimte om de financiële positie te versterken, indien nodig en/of gewenst.

Voor de reinigings- en rioolheffing en andere producten van gemeenten is het belangrijk om inzicht te hebben in hoeverre de tarieven kostendekkend zijn. Zijn alle kosten die mogen worden toegerekend, ook toegerekend? Worden er niet meer kosten toegerekend dan zou mogen, maar worden er ook niet minder kosten toegerekend dan toegestaan? Is er nog ruimte om tarieven te verhogen om meer opbrengsten te genereren? Dit afgezien van de vraag of dat politiek wenselijk is. Overigens kan het ook een bewuste politieke keuze zijn om de kosten niet voor 100% in rekening te brengen bij de burger. Dan zullen deze kosten opgevangen moeten worden door andere algemene middelen van de gemeente zoals de OZB.

Bedrag in euro's

- Larger dan 550
- 550 tot 600
- 600 tot 650
- 650 tot 700
- 700 tot 750
- 750 tot 800
- 800 tot 850
- 850 of hoger

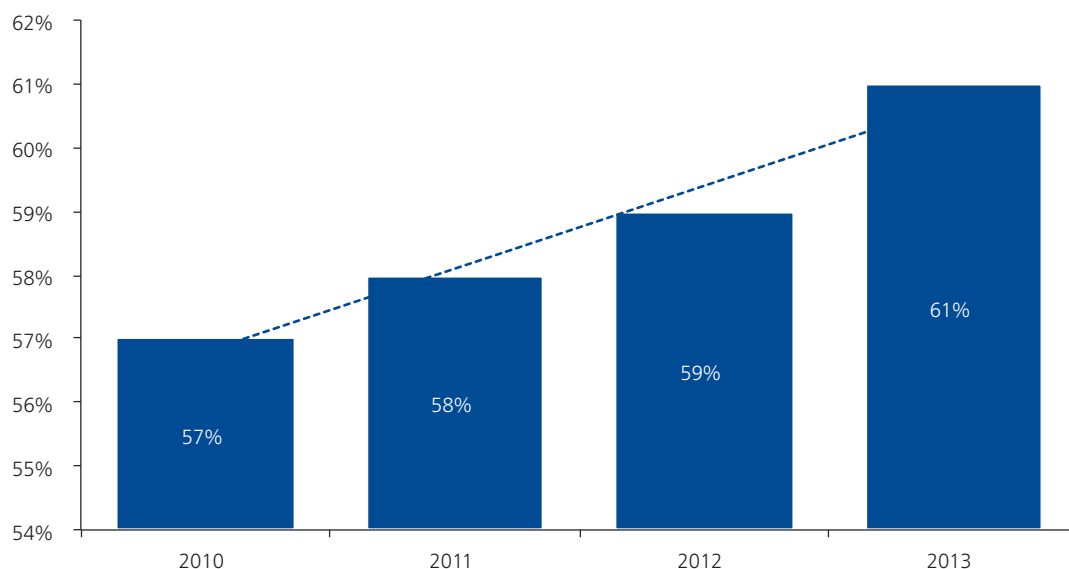
3.6 Schulden

Brutoschulden

De brutoschulden van de Nederlandse gemeenten zijn, uitgedrukt in een percentage van het balanstotaal, in de afgelopen jaren opgelopen van 57% per ultimo 2010 tot 61% per ultimo 2013. Dit betekent dat eind 2013 61% van het bezit op de balans van de gemeente is gefinancierd met schuld en dat 39% van het bezit op de balans is gefinancierd met eigen vermogen (reserves).

In onderstaande figuur is de ontwikkeling van de debt-ratio (vreemd vermogen in een percentage van het balanstotaal) van alle Nederlandse gemeenten in de periode 2010–2013 opgenomen.

Ontwikkeling debt-ratio gemeenten 2010–2013

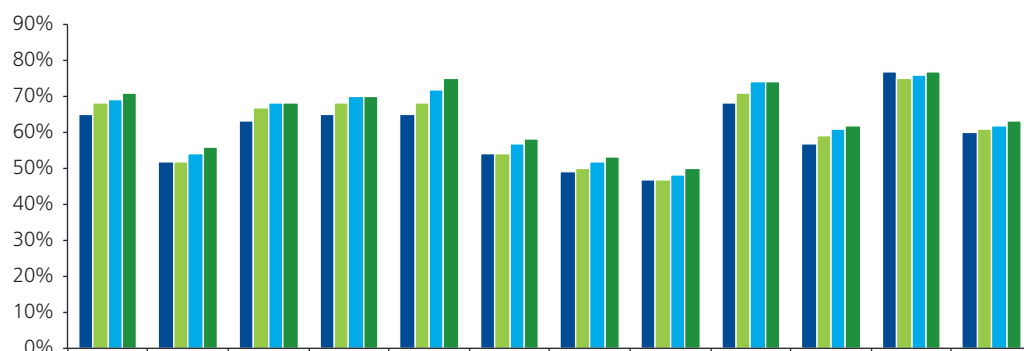
Landelijk bestaan er aanzienlijke verschillen tussen de gemeenten voor wat betreft de omvang van de brutoschuld. Opvallend zijn de regionale verschillen, de verschillen in grootte van de gemeente (op basis van het aantal inwoners) en de verschillen tussen gemeenten gegroepeerd naar sociale structuur en mate van centrumfunctie.

- De brutoschuld is gemiddeld het hoogst voor gemeenten in de provincie Zeeland, met 77% van het bezit op de balans van de gemeente gefinancierd met schuld.
- De gemeenten in de provincie Noord-Holland hebben gemiddeld de laagste brutoschuld, met 50% van het bezit op de balans van de gemeente gefinancierd met schuld.

In de volgende figuur is de ontwikkeling van de brutoschuld in de periode 2010–2013 van de gemeenten per provincie weergegeven.

Ontwikkeling debt-ratio gemeenten 2010–2013

Ontwikkeling debt-ratio (vreemd vermogen in % balanstotaal) gemeenten per provincie

	Drenthe	Flevoland	Friesland	Gelderland	Groningen	Limburg	Noord-Brabant	Noord-Holland	Overijssel	Utrecht	Zeeland	Zuid-Holland
2010	65%	52%	63%	65%	65%	54%	49%	47%	68%	57%	77%	60%
2011	68%	52%	67%	68%	68%	54%	50%	47%	71%	59%	75%	61%
2012	69%	54%	68%	70%	72%	57%	52%	48%	74%	61%	76%	62%
2013	71%	56%	68%	70%	75%	58%	53%	50%	74%	62%	77%	63%

Landelijk gemiddelde

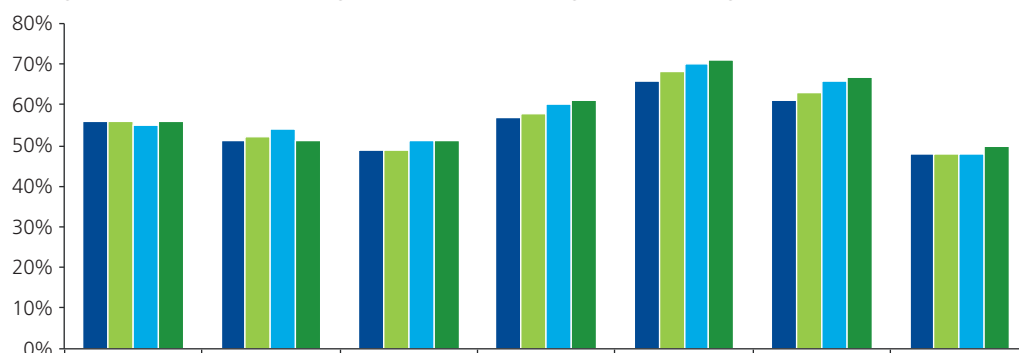
2010: 57%
2011: 58%
2012: 59%
2013: 61%

- De brutoschuld is gemiddeld het hoogst voor gemeenten met een inwoneraantal tussen de 50.000 en 100.000, met 71% van het bezit op de balans van de gemeente gefinancierd met schuld. De G4 hebben gemiddeld de laagste brutoschuld, met 50% van bezit op de balans van de gemeente gefinancierd met schuld.

In de volgende figuur is de ontwikkeling van de brutoschuld in de periode 2010–2013 van de gemeenten per grootteklasse weergegeven.

Ontwikkeling debt-ratio gemeenten 2010–2013

Ontwikkeling debt-ratio (vreemd vermogen in % balanstotaal) gemeenten per grootteklasse

	0-5.000	5.000-10.000	10.000-20.000	20.000-50.000	50.000-100.000	100.000+	G4
2010	56%	51%	49%	57%	66%	61%	48%
2011	56%	52%	49%	58%	68%	63%	48%
2012	55%	54%	51%	60%	70%	66%	48%
2013	56%	51%	51%	61%	71%	67%	50%

Landelijk gemiddelde

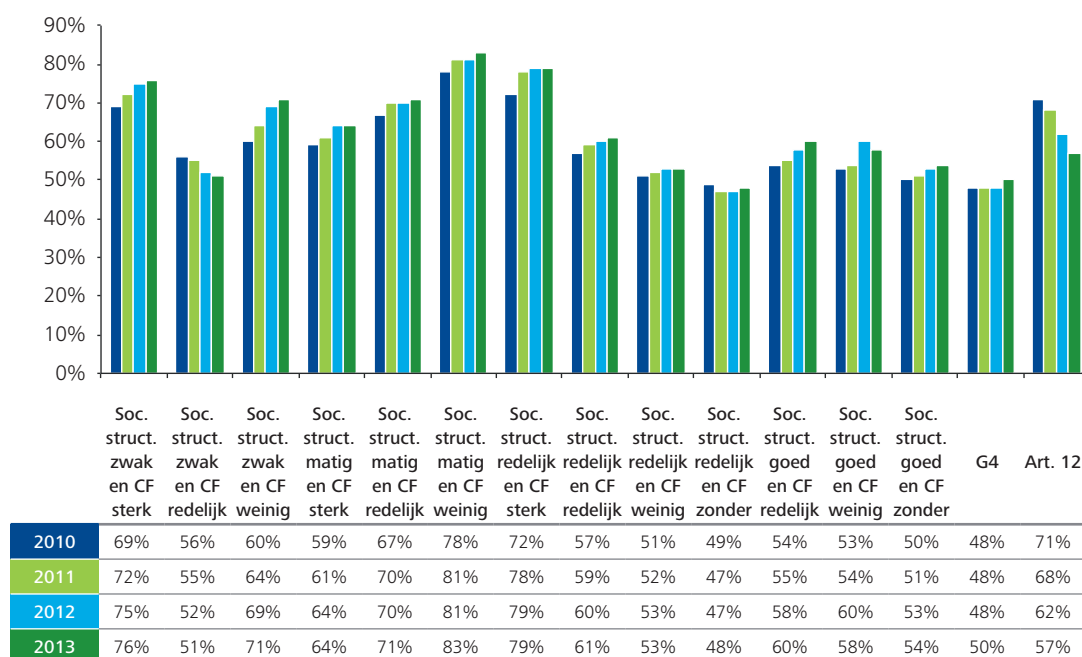
2010: 57%
 2011: 58%
 2012: 59%
 2013: 61%

- De brutoschuld van gemeenten met een matige sociale structuur en een geringe centrumfunctie is gemiddeld het hoogst. Bij deze gemeenten is gemiddeld 83% van het bezit op de balans van de gemeente gefinancierd met schuld.
- Gemeenten met een redelijke sociale structuur en geen centrumfunctie hebben met 48% gemiddeld de laagste brutoschuld uitgedrukt in een verhouding met het bezit op de balans van de gemeente.

In de volgende figuur is de ontwikkeling van de brutoschuld in de periode 2010–2013 van de verschillende typen gemeenten opgenomen.

Ontwikkeling debt-ratio gemeenten 2010–2013

Ontwikkeling debt-ratio (vreemd vermogen in % balanstotaal) gemeenten gegroepeerd naar sociale structuur en de mate van centrumfunctie

Landelijk gemiddelde

2010: 57%
2011: 58%
2012: 59%
2013: 61%

Financieringsstructuur

In 2013 is de langlopende schuld van de Nederlandse gemeenten gestegen met een bedrag van € 1,2 miljard (€ 72 per inwoner) tot een totaalbedrag van € 38,2 miljard (gemiddeld € 2.286 per inwoner).

Om een goed inzicht te krijgen in de schuldpositie van de Nederlandse gemeenten is niet alleen de omvang van de langlopende schulden van belang, maar ook de omvang van het nettowerkkapitaal (vlottende passiva minus vlottende activa met uitzondering van de voorraad gronden), evenals de inzet van externe financieringsmiddelen (waar is de schuld voor gebruikt?).

In de volgende tabel is de mutatie in de aanwending van de externe financiering van de Nederlandse gemeenten in de periode 2010–2013 opgenomen.

Aanwending externe financiering gemeenten 2010–2013

(Bedragen X € 1 miljard)

	2010	2011	2012	2013
Langlopende schulden	33,1	35,6	37,0	38,2
Vlottende passiva	15,9	14,3	14,6	14,1
Vlottende activa (excl. voorraden)	-/- 9,8	-/- 9,2	-/- 9,4	-/- 9,2
Externe financiering	39,3	40,7	42,3	43,2
Kapitaalverstrekking deelnemingen	2,5	2,3	2,4	2,2
Uitgezette leningen	11,2	10,2	9,2	9,1
Overige uitzettingen > 1 jaar	4,2	3,9	3,6	3,2
Voorraden	12,1	11,7	11,2	10,5
Bijdrage aan activa in eigendom derden	0,5	0,5	0,6	0,6
Inzet financiering FVA en GREX	30,5	28,7	27,0	25,6
Externe financiering ten behoeve van het voorzieningsniveau (mava)	8,8	12,0	15,2	17,7
Materiële vaste activa	46,5	48,6	50,8	51,8
Externe financiering in % materiële vaste activa	19%	25% ↑	30% ↑	34% ↑

Wat valt op:

1. De externe financiering is in 2013 gestegen met een bedrag met € 0,9 miljard tot een bedrag van € 43,2 miljard. Hiervan is een bedrag van € 11,3 miljard (= 26%) gebruikt voor het doorlenen aan derden of het tijdelijk uitzetten van overtoollige middelen bij derden. In het algemeen kan worden gesteld dat het debiteurenrisico voor de Nederlandse gemeenten voor deze uitzettingen laag is, mede door de strakke regelgeving van het Rijk op dit gebied. Het blijft vanzelfsprekend van belang dat gemeenten, gegeven de huidige economische situatie, het debiteurenrisico van deze uitzettingen strak moeten blijven monitoren.
2. Gemeenten hebben ultimo 2013 voor een bedrag van € 2,2 miljard (= 5%) geïnvesteerd in deelnemingen (bv's en nv's). Dit bedrag is de afgelopen jaren vrij stabiel gebleven.
3. Van de aangetrokken externe financiering is een bedrag van circa € 10,5 miljard (= 24%) aangewend voor de financiering van de gemeentelijke grondexploitaties.
4. In het algemeen financieren gemeenten de grondexploitaties door middel van het aantrekken van kortetermijnfinanciering (kasgeldleningen). Dit was de afgelopen jaren financieel aantrekkelijk omdat de kortetermijnrente (nog) lager was dan de langetermijnrente. In 2013 blijkt echter de kortetermijnfinanciering te zijn gedaald met een bedrag van € 0,5 miljard. Dit komt naar alle waarschijnlijkheid doordat gemeenten volgens de Wet Fido maar in beperkte mate kortetermijnfinanciering mogen aantrekken.
5. De Nederlandse gemeenten gebruikten ultimo 2013 in totaal € 17,7 miljard voor de investeringen in het voorzieningsniveau voor de burgers (zoals wegen, riolering, straten, pleinen, parken en gebouwen) in de gemeenten. Hiermee is circa 34% van wat per ultimo 2013 volgens de balans is geïnvesteerd in materiële vaste activa belast met externe financiering. Ten opzichte van 2012 is dit een stijging met vier procentpunten. Van de boekwaarde ultimo 2013 van de materiële vaste activa is dus 34% gefinancierd met vreemd vermogen en

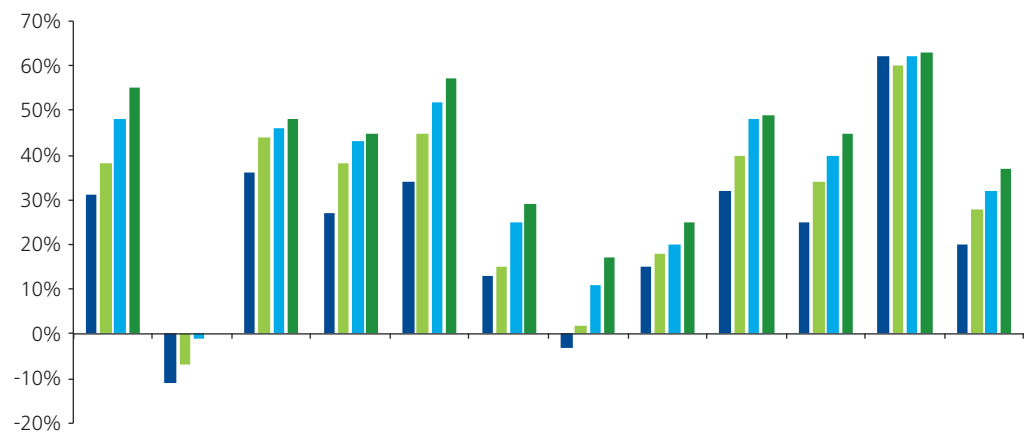
66% met eigen vermogen. Ten opzichte van de balanspositie ultimo 2010 is het aandeel vreemd vermogen toegenomen met 15 procentpunten. Deze toename komt voornamelijk door de daling van het eigen vermogen van de Nederlandse gemeenten in de periode 2010–2013 met € 2,1 miljard en door de netto-investeringen in deze periode van € 5,3 miljard. Door de afname van het eigen vermogen zijn de eigen financieringsmiddelen van gemeenten de afgelopen jaren afgenomen. De netto-investeringen van in totaal € 5,3 miljard in onder meer riolering, wegen en gebouwen zijn de afgelopen jaren overwegend gefinancierd met geld dat van banken is geleend.

Landelijk bestaan er aanzienlijke verschillen tussen de gemeenten voor wat betreft de aanwending van de externe financiering. Opvallend zijn de regionale verschillen, de verschillen in grootte van de gemeente (op basis van het aantal inwoners) en de verschillen tussen gemeenten gegroepeerd naar sociale structuur en mate van centrumfunctie.

- Gemeenten in de provincie Zeeland hebben ultimo 2013 gemiddeld 63% van de geactiveerde investeringen met vreemd vermogen gefinancierd.
- Gemeenten in de provincie Flevoland hebben ultimo 2013 gemiddeld geen externe financiering nodig gehad voor het financieren van de geactiveerde investeringen.

In onderstaande figuur is de gemiddelde externe financiering in een percentage van de geactiveerde investeringen in de periode 2010–2013 per provincie opgenomen.

Aanwending externe financiering gemeenten 2010- 2013
Aanwending externe financiering, gemeenten per provincie

	Drenthe	Flevoland	Friesland	Gelderland	Groningen	Limburg	Noord-Brabant	Noord-Holland	Overijssel	Utrecht	Zeeland	Zuid-Holland
2010	31%	-11%	36%	27%	34%	13%	-3%	15%	32%	25%	62%	20%
2011	38%	-7%	44%	38%	45%	15%	2%	18%	40%	34%	60%	28%
2012	48%	-1%	46%	43%	52%	25%	11%	20%	48%	40%	62%	32%
2013	55%	0%	48%	45%	57%	29%	17%	25%	49%	45%	63%	37%

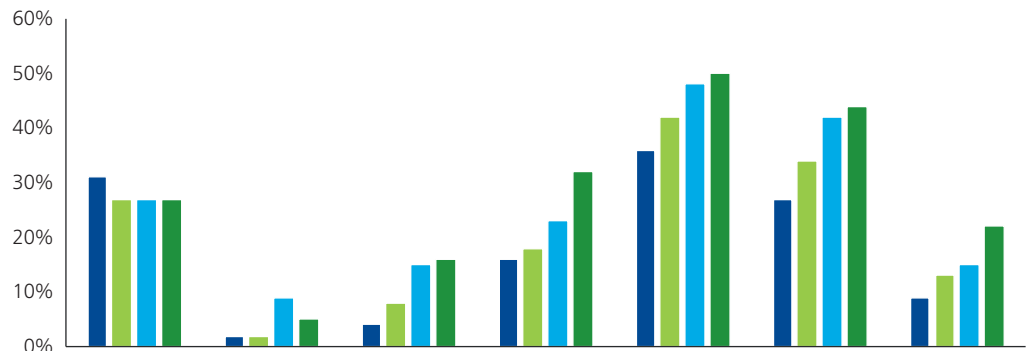
Landelijk gemiddelde
2010: 19%
2011: 25%
2012: 30%
2013: 34%

- Gemeenten met een inwoneraantal tussen de 50.000 en 100.000 hebben ultimo 2013 precies de helft (50%) van de geactiveerde investeringen met vreemd vermogen gefinancierd.
- Gemeenten met een inwoneraantal tussen de 5.000 en 10.000 hebben ultimo 2013 gemiddeld maar 5% van de geactiveerde investeringen hoeven te financieren met vreemd vermogen.

In onderstaande figuur is de gemiddelde externe financiering in een percentage van de geactiveerde investeringen in de periode 2010–2013 per grootteklasse opgenomen.

Aanwending externe financiering gemeenten 2010- 2013

Aanwending externe financiering, gemeenten per grootteklasse

	0-5.000	5.000-10.000	10.000-20.000	20.000-50.000	50.000-100.000	100.000+	G4
2010	31%	2%	4%	16%	36%	27%	9%
2011	27%	2%	8%	18%	42%	34%	13%
2012	27%	9%	15%	23%	48%	42%	15%
2013	27%	5%	16%	32%	50%	44%	22%

Landelijk gemiddelde

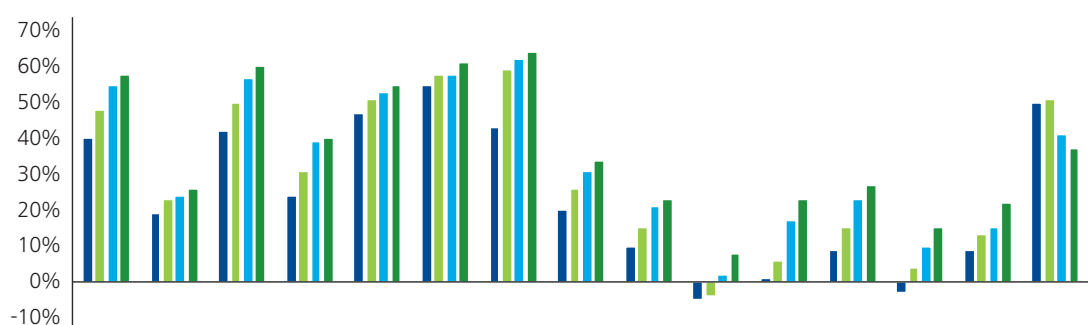
2010: 19%
2011: 25%
2012: 30%
2013: 34%

- Gemeenten met een redelijke sociale structuur en een sterke centrumfunctie hebben ultimo 2013 gemiddeld 64% van de geactiveerde investeringen met vreemd vermogen gefinancierd.
- Gemeenten met een redelijke sociale structuur en zonder centrumfunctie hebben ultimo 2013 gemiddeld maar 8% van de geactiveerde investeringen gefinancierd met vreemd vermogen.
- Opvallend is dat gemeenten met een zwakke en matige sociale structuur, onafhankelijk van de mate van centrumfunctie, overwegend meer geactiveerde investeringen met vreemd vermogen hebben belast dan gemeenten met een redelijke en goede sociale structuur.

In onderstaande figuur is de gemiddelde externe financiering in een percentage van de geactiveerde investeringen in de periode 2010–2013 per type gemeente opgenomen.

Aanwending externe financiering gemeenten 2010- 2013

Aanwending externe financiering, gemeenten gegroepeerd naar sociale structuur en de mate van centrumfunctie

	Soc. struct. zwak en CF sterk	Soc. struct. zwak en CF redelijk	Soc. struct. zwak en CF weinig	Soc. struct. matig en CF sterk	Soc. struct. matig en CF redelijk	Soc. struct. matig en CF weinig	Soc. struct. redelijk en CF sterk	Soc. struct. redelijk en CF redelijk	Soc. struct. redelijk en CF weinig	Soc. struct. redelijk en CF zonder	Soc. struct. goed en CF redelijk	Soc. struct. goed en CF weinig	Soc. struct. goed en CF zonder	G4	Art. 12
2010	40%	19%	42%	24%	47%	55%	43%	20%	10%	-5%	1%	9%	-3%	9%	50%
2011	48%	23%	50%	31%	51%	58%	59%	26%	15%	-4%	6%	15%	4%	13%	51%
2012	55%	24%	57%	39%	53%	58%	62%	31%	21%	2%	17%	23%	10%	15%	41%
2013	58%	26%	60%	40%	55%	61%	64%	34%	23%	8%	23%	27%	15%	22%	37%

Landelijk gemiddelde

2010: 19%
2011: 25%
2012: 30%
2013: 34%

Nettoschuld

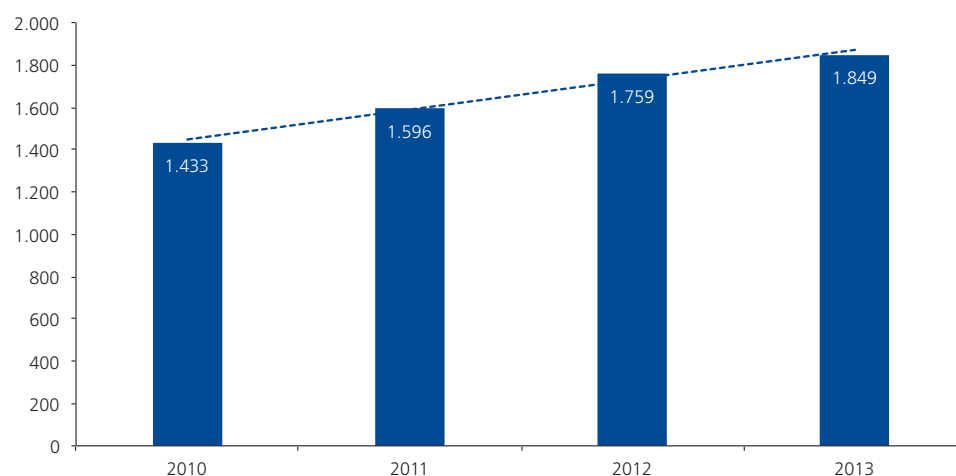
De nettoschuld van de gemeenten is de afgelopen jaren toegenomen en bedraagt ultimo 2013 € 1.849 per inwoner. Ten opzichte van 2012 is dit een stijging met € 90 per inwoner (=5,1%).

De nettoschuld wordt als volgt berekend: netto schuld: lang + kort vreemd vermogen +/- vlottende activa (exclusief voorraden) +/- langlopende uitgezette leningen +/- langlopende beleggingen.

In onderstaande figuur is de ontwikkeling van de gemiddelde nettoschuld per inwoner van alle Nederlandse gemeenten in de periode 2010-2013 opgenomen.

Ontwikkeling nettoschuld per inwoner gemeenten 2010-2013

(Bedragen X €)

De nettoschuld per inwoner verschilt aanzienlijk per gemeente. De uitkomsten variëren van een overschot van € 5.536 per inwoner tot een schuld van € 5.568 per inwoner. Het aantal gemeenten met een overschot is aanzienlijk kleiner dan het aantal gemeenten met een schuld.

Belangrijk aandachtspunt bij het analyseren van de ontwikkeling van de bruto- en nettoschulden van gemeenten is dat gemeenten die gronden hebben uitgegeven in erfpacht, en de vooruit ontvangen erfpachtcanons als vooruit ontvangen bedragen onder de schulden hebben opgenomen, een relatief hoge bruto- en nettoschuld hebben. Voor de beoordeling van de hoogte van de bruto- en nettoschuld van de Nederlandse gemeenten zijn dus zowel de aanwending van de schulden als de samenstelling van de schulden van belang. Vooruit ontvangen bedragen zijn namelijk geen echte nog te betalen schulden, maar vooruit ontvangen bedragen van burgers, die in latere perioden ten gunste van de gemeentelijke exploitatie worden gebracht. Deze vooruit ontvangen bedragen zijn rentevrij en geven dus geen rentedruk op de toekomstige gemeentelijke exploitatie.

Landelijk bestaan er aanzienlijke verschillen tussen de gemeenten voor wat betreft de omvang van de nettoschuld. Opvallend zijn de regionale verschillen, de verschillen in grootte van de gemeente (op basis van het aantal inwoners) en de verschillen tussen gemeenten gegroepeerd naar sociale structuur en mate van centrumfunctie.

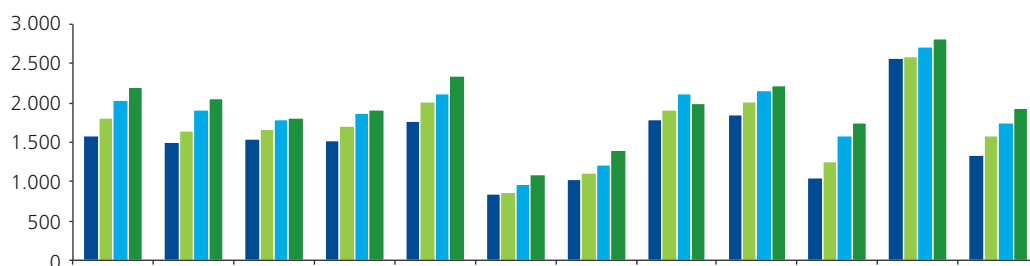
- De nettoschuld per inwoner is gemiddeld het hoogst voor gemeenten in de provincie Zeeland met een gemiddeld bedrag van € 2.712 per inwoner.
- De gemeenten in de provincie Limburg hebben met gemiddeld € 1.085 de laagste nettoschuld per inwoner.

In de volgende figuur is de ontwikkeling van de gemiddelde nettoschuld per inwoner van de gemeenten gegroepeerd per provincie in de periode 2010–2013 weergegeven.

Ontwikkeling nettoschuld per inwoner gemeenten 2010-2013

(Bedragen X €)

Ontwikkeling nettoschuld per inwoner, gemeenten per provincie

	Drenthe	Flevoland	Friesland	Gelderland	Groningen	Limburg	Noord-Brabant	Noord-Holland	Overijssel	Utrecht	Zeeland	Zuid-Holland
2010	1.584	1.491	1.542	1.513	1.762	837	1.021	1.779	1.849	1.050	2.565	1.338
2011	1.810	1.653	1.666	1.708	2.020	866	1.106	1.907	2.021	1.244	2.586	1.592
2012	2.037	1.920	1.778	1.875	2.122	957	1.218	2.126	2.159	1.583	2.712	1.753
2013	2.197	2.047	1.812	1.921	2.351	1.085	1.388	1.991	2.228	1.756	2.810	1.938

Landelijk gemiddelde

2010: 1.433
 2011: 1.596
 2012: 1.759
 2013: 1.849

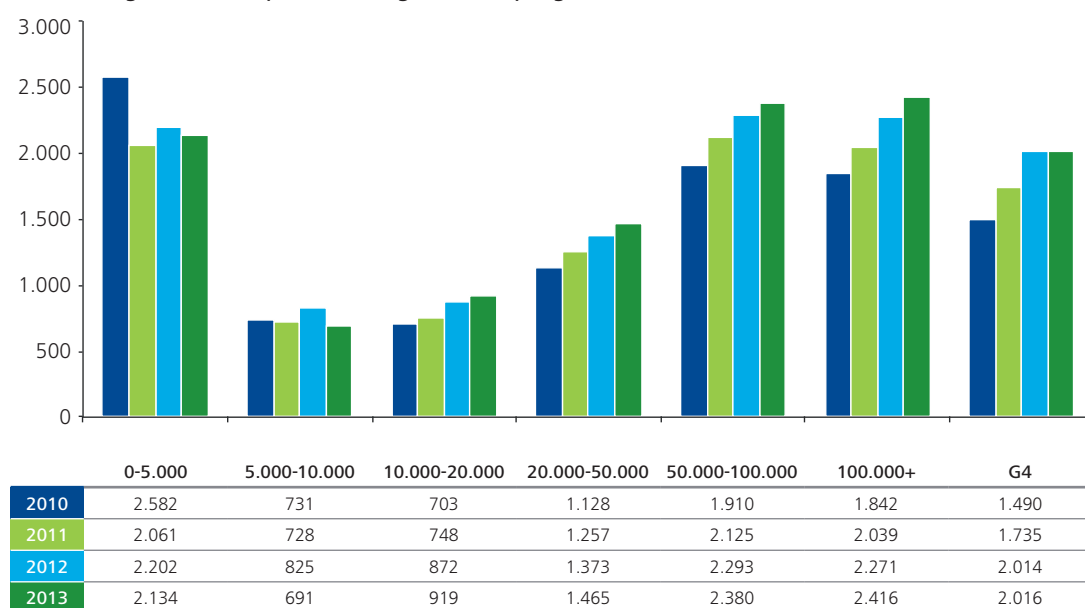
- De gemiddelde nettoschuld per inwoner is bij de grote gemeenten (100.000+) met een bedrag van gemiddeld € 2.416 per inwoner hoger dan bij de overige gemeenten. Ook de gemeenten met een inwoneraantal tussen de 50.000 en 100.000 hebben met € 2.380 een relatief hoge nettoschuld per inwoner.
- De gemeenten met een inwoneraantal tussen de 5.000 en 10.000 hebben ultimo 2013 gemiddeld de laagste nettoschuld per inwoner (€ 691).
- Uit onze trendanalyse komt naar voren dat de middelgrote en grote gemeenten relatief zwaar getroffen zijn door de banken-, euro- en economische crisis en relatief grote verliezen hebben geleden op hun grondexploitaties. Dit heeft een nadelig effect op de nettoschuld van deze gemeenten.

In de volgende figuur is van gemeenten de ontwikkeling van de gemiddelde nettoschuld per inwoner in de periode 2010–2013 weergegeven, gegroepeerd per grootteklasse.

Ontwikkeling nettoschuld per inwoner gemeenten 2010–2013

(Bedragen X €)

Ontwikkeling nettoschuld per inwoner, gemeenten per grootteklasse

Landelijk gemiddelde

2010: 1.433
 2011: 1.596
 2012: 1.759
 2013: 1.849

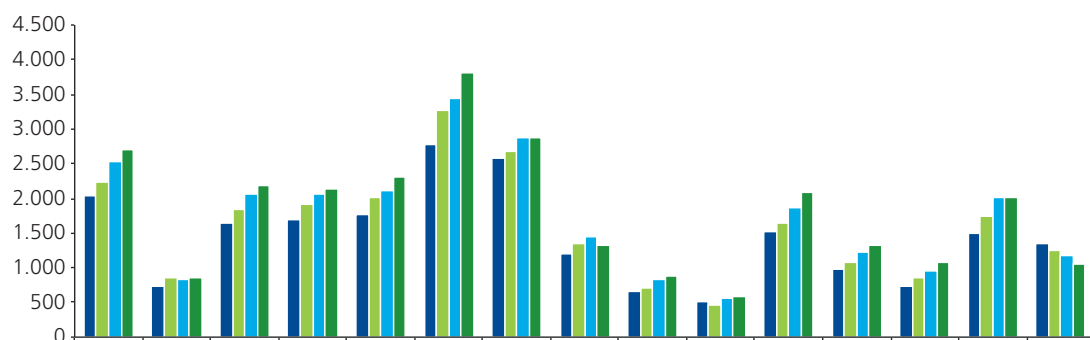
- Gemeenten met een matige sociale structuur en een geringe centrumfunctie hebben ultimo 2013 met een nettoschuld van gemiddeld € 3.822 per inwoner gemiddeld de hoogste nettoschuld.
- Gemeenten met een redelijke sociale structuur en geen centrumfunctie hebben met een nettoschuld van gemiddeld € 588 per inwoner gemiddeld de laagste nettoschuld.
- Opvallend is dat gemeenten met een zwakke en matige sociale structuur, onafhankelijk van de mate van centrumfunctie, overwegend meer nettoschulden per inwoner hebben dan gemeenten met een redelijke en goede sociale structuur. Uitzondering hierop zijn de gemeenten met een zwakke sociale structuur en een redelijke centrumfunctie.

In de volgende figuur is van gemeenten de ontwikkeling van de gemiddelde nettoschuld per inwoner weergegeven in de periode 2010–2013, gegroepeerd naar sociale structuur en mate van centrumfunctie.

Ontwikkeling nettoschuld per inwoner gemeenten 2010–2013

(Bedragen X €)

Ontwikkeling netto schuld per inwoner, gemeenten gegroepeerd naar sociale structuur en de mate van centrumfunctie

	Soc. struct. zwak en CF sterk	Soc. struct. zwak en CF redelijk	Soc. struct. zwak en CF weinig	Soc. struct. matig en CF sterk	Soc. struct. matig en CF redelijk	Soc. struct. matig en CF weinig	Soc. struct. redelijk en CF sterk	Soc. struct. redelijk en CF redelijk	Soc. struct. redelijk en CF weinig	Soc. struct. redelijk en CF zonder	Soc. struct. goed en CF redelijk	Soc. struct. goed en CF weinig	Soc. struct. goed en CF zonder	G4	Art. 12
2010	2.027	735	1.648	1.702	1.766	2.787	2.579	1.211	657	502	1.518	975	721	1.490	1.348
2011	2.243	848	1.839	1.908	2.023	3.260	2.689	1.340	719	459	1.646	1.068	851	1.735	1.253
2012	2.522	823	2.069	2.061	2.121	3.439	2.869	1.451	831	556	1.864	1.217	964	2.014	1.175
2013	2.707	867	2.174	2.140	2.299	3.822	2.872	1.331	879	588	2.076	1.323	1.066	2.016	1.055

Landelijk gemiddelde

2010: 1.433

2011: 1.596

2012: 1.759

2013: 1.849

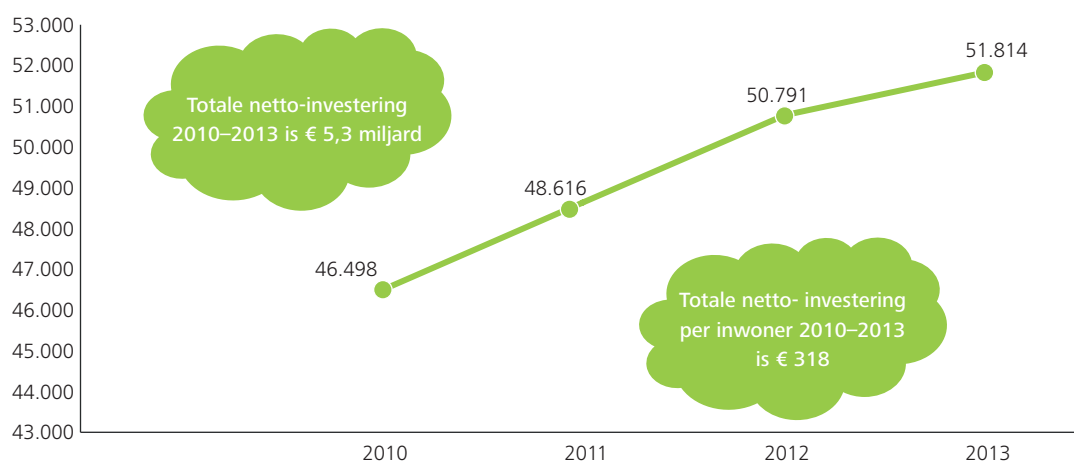
3.7 Materiële vaste activa

In 2013 is de boekwaarde van de materiële vaste activa van de Nederlandse gemeenten gestegen met € 1 miljard tot een bedrag van € 51,8 miljard. In 2012 was de stijging nog € 2,2 miljard.

In onderstaande figuur is de ontwikkeling in de periode 2010–2013 van de geactiveerde investeringen op de balans van gemeenten opgenomen.

Ontwikkeling boekwaarde materiële vaste activa gemeenten 2010–2013

(Bedragen X € 1 miljoen)

In de afgelopen vier jaar is de nettoboekwaarde van de geactiveerde investeringen toegenomen met € 5,3 miljard en hebben de gemeenten gemiddeld een bedrag van € 318 per inwoner netto geïnvesteerd.

In 2013 hebben de Nederlandse gemeenten gemiddeld een bedrag van € 60 per inwoner netto geïnvesteerd in het voorzieningenniveau (zoals wegen, riolering, straten, pleinen, parken en gebouwen) in de gemeenten. Dit bedrag is ongeveer de helft van de netto-investeringen in 2012.

Ultimo 2013 is in totaal € 51,8 miljard geïnvesteerd in het voorzieningenniveau. Dat is gemiddeld € 3.091 per inwoner. Ultimo 2010 was dat nog gemiddeld € 2.774 per inwoner.

Hierbij moet wel worden opgemerkt dat gemeenten binnen de kaders van de van toepassing zijnde verslaggevingsvoorschriften (Besluit Begroting en Verantwoording) zelf het beleid mogen vaststellen voor het activeren van investeringen met maatschappelijk nut, de afschrijvingsmethodiek (lineair of annuitair) en de afschrijvingsperiode. Om de werkelijke omvang van de netto-investeringen te kunnen vaststellen, zijn dan ook meer gegevens nodig dan alleen de mutatie van de boekwaarde van de materiële vaste activa. Dit heeft ook tot gevolg dat voorzichtigheid is geboden bij conclusies over de investeringen.

De boekwaarde van de geactiveerde investeringen bestaan ultimo 2013 voor 86% uit investeringen met economisch nut. Ten opzichte van 2012 is dit percentage niet gewijzigd. Investeringen met economisch nut zijn investeringen die in de nabije toekomst voor gemeenten een inkomende geldstroom (opbrengsten) tot gevolg (kunnen) hebben (huur en heffingen). De verslaggevingsvoorschriften voor gemeenten schrijven niet voor dat deze investeringen volledig moeten worden gedekt door middel van direct aan deze investeringen toe te rekenen opbrengsten. Daarom kan een 'onrendabele top' bij deze investeringen aanwezig zijn. Deze onrendabele top wordt, zolang het actief een maatschappelijke functie heeft, over de economische levensduur van deze investeringen afgeschreven.

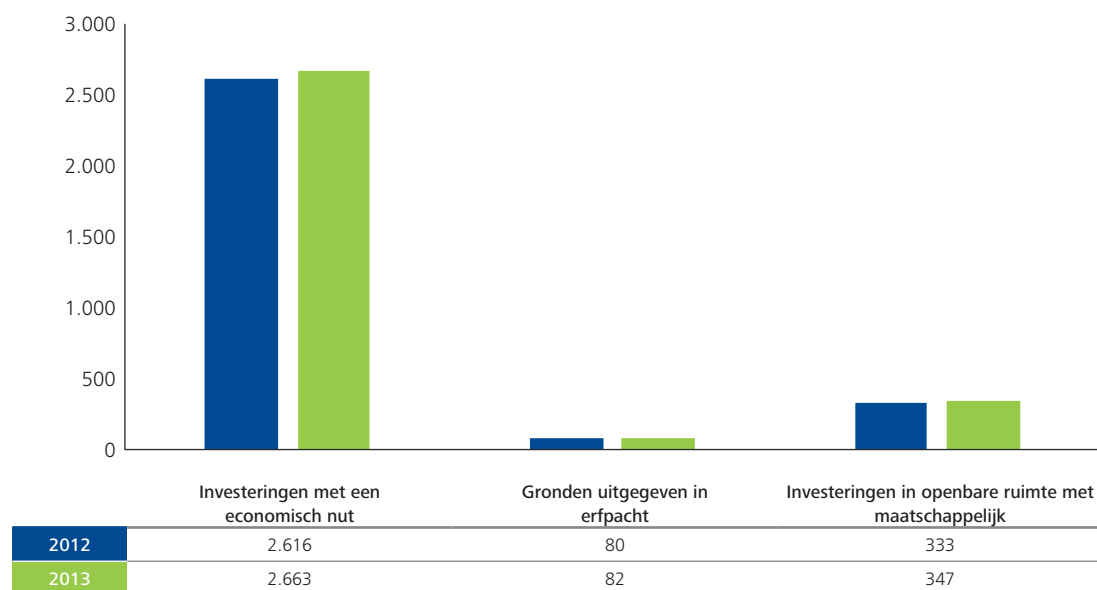
Circa 11% van de boekwaarde van de geactiveerde investeringen bestaat ultimo 2013 uit investeringen met maatschappelijk nut. Ten opzichte van 2012 is dit percentage niet gewijzigd. Investeringen met maatschappelijk nut zijn investeringen waar geen directe toekomstige opbrengsten tegenover staan. De verslaggevingsvoorschriften voor gemeenten staan toe dat deze investeringen mogen worden geactiveerd of direct volledig ten laste van de exploitatie van de gemeente mogen worden gebracht. Ook mogen extra afschrijvingen worden gedaan op basis van het jaarrekeningresultaat van de gemeente (= resultaatafhankelijk afschrijven).

In onderstaande figuur zijn de specificaties 2012 en 2013 van de boekwaarde van de geactiveerde investeringen per inwoner opgenomen.

Specificatie materiële vaste activa gemeenten 2012 en 2013

(Bedragen X €)

Specificatie boekwaarde materiële vaste activa (bedrag per inwoner)

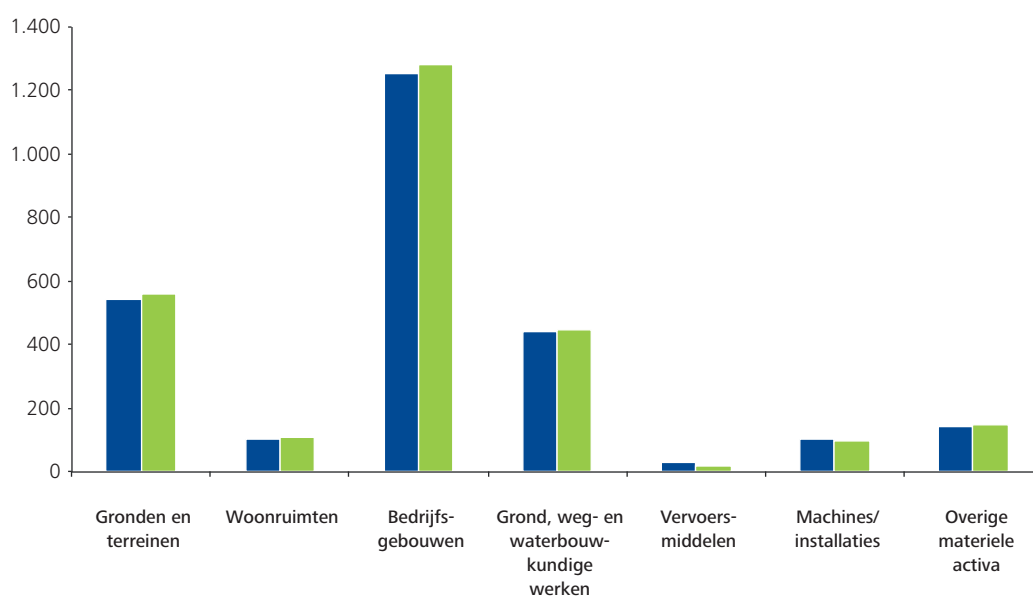
De boekwaarde van de investeringen met economisch nut bestaat ultimo 2013 voor 48% uit bedrijfsgebouwen, voor 21% uit gronden en terreinen en voor 17% uit grond-, weg- en waterbouwkundige werken (riolering). Ten opzichte van 2012 zijn er in 2013 geen materiële verschillen opgetreden in de samenstelling van deze post.

In onderstaande figuur zijn de specificaties 2012 en 2013 van de boekwaarde van de geactiveerde investeringen met economisch nut per inwoner opgenomen.

Specificatie materiële vaste active met economisch nut gemeenten 2012 en 2013

(Bedragen X €)

Specificatie boekwaarde materiële vaste activa met economisch nut (bedrag per inwoner)

2012	544	106	1.252	439	29	102	144
2013	561	110	1.279	445	20	100	149

Landelijk bestaan er aanzienlijke verschillen tussen de gemeenten voor wat betreft de omvang van de investeringen. Opvallend zijn de regionale verschillen, de verschillen in grootte van de gemeente (op basis van het aantal inwoners) en de verschillen tussen gemeenten gegroepeerd naar sociale structuur en mate van centrumfunctie.

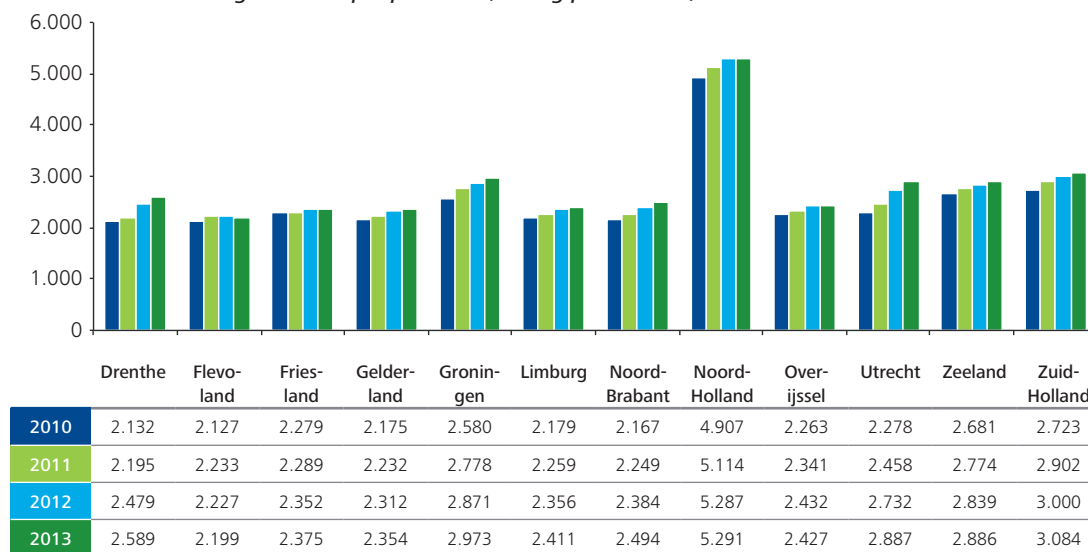
- De boekwaarde van de (im)materiële vaste activa per inwoner is voor gemeenten in de provincie Noord-Holland met een gemiddeld bedrag van € 5.291 per inwoner het hoogst.
- De gemeenten in de provincie Flevoland hebben met een boekwaarde van de (im)materiële vaste activa van gemiddeld € 2.199 per inwoner de laagste boekwaarde.

In de volgende figuur is de boekwaarde van de (im)materiële vaste activa per inwoner weergegeven van de gemeenten per provincie in de periode 2010–2013.

Ontwikkeling boekwaarde (im)materiële vaste activa gemeenten 2010–2013

(Bedragen X €)

Materiële vaste activa gemeenten per provincie (bedrag per inwoner)

Landelijk gemiddelde

2010: € 2.774

2011: € 2.902

2012: € 3.029

2013: € 3.091

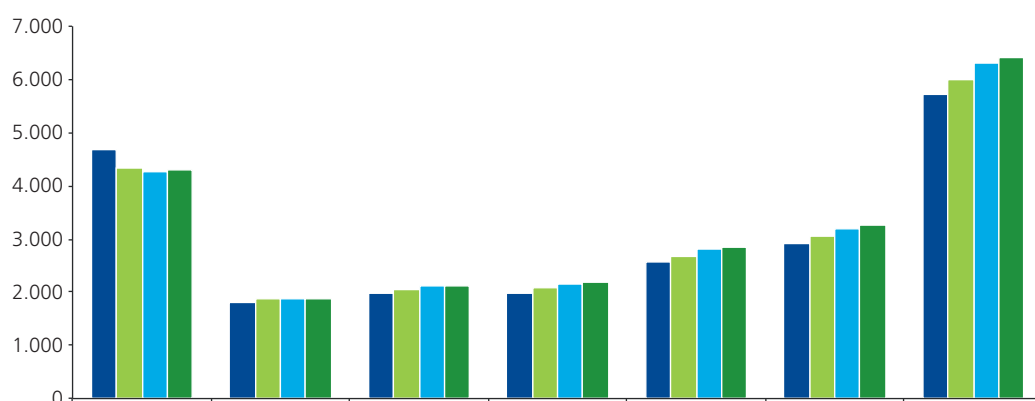
- De boekwaarde van de (im)materiële vaste activa per inwoner is bij de kleinste gemeenten en de G4-gemeenten met een bedrag van gemiddeld € 4.284 respectievelijk € 6.421 per inwoner hoger dan bij de overige gemeenten.
- Gemeenten met een inwoneraantal tussen de 5.000 en 10.000 hebben gemiddeld de laagste boekwaarde per inwoner ultimo 2013 (€ 1.884).
- Opvallend is dat de boekwaarde van de (im)materiële vaste activa per inwoner met uitzondering van de allerkleinste gemeenten (tot 5.000 inwoners) oploopt naarmate de gemeente meer inwoners heeft.

In de volgende figuur is de boekwaarde van de (im)materiële vaste activa per inwoner weergegeven van de gemeenten per inwonersklasse in de periode 2010–2013.

Ontwikkeling boekwaarde materiële vaste activa gemeenten 2010–2013

(Bedragen X €)

Materiële vaste activa gemeenten per grootteklasse (bedrag per inwoner)

	0-5.000	5.000-10.000	10.000-20.000	20.000-50.000	50.000-100.000	100.000+	G4
2010	4.672	1.818	1.989	1.979	2.554	2.910	5.705
2011	4.339	1.870	2.042	2.068	2.663	3.053	6.010
2012	4.273	1.891	2.104	2.144	2.797	3.196	6.306
2013	4.284	1.884	2.125	2.184	2.855	3.275	6.421

Landelijk gemiddelde

2010: € 2.774
 2011: € 2.902
 2012: € 3.029
 2013: € 3.091

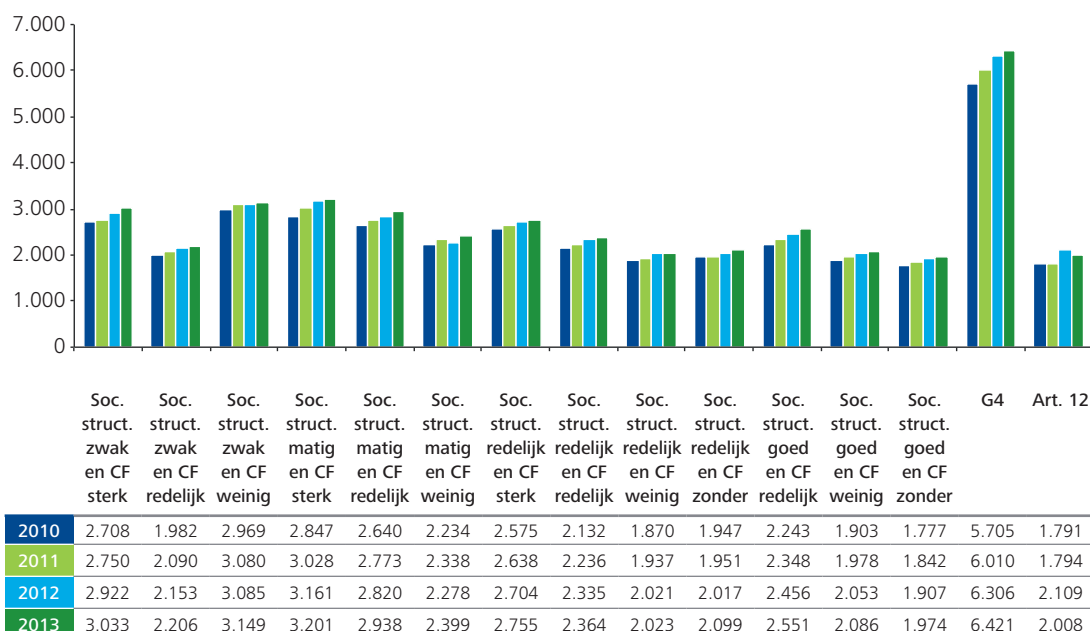
- Gemeenten met een matige sociale structuur en een sterke centrumfunctie hebben relatief de hoogste boekwaarde van gemiddeld € 3.201 per inwoner.
- Gemeenten met een goede sociale structuur en geen centrumfunctie hebben relatief de laagste boekwaarde van de (im)materiële vaste activa van gemiddeld € 1.974 per inwoner.

In de volgende figuur is de boekwaarde van de (im)materiële vaste activa per inwoner weergegeven, gegroepeerd naar sociale structuur en mate van centrumfunctie in de periode 2010–2013.

Ontwikkeling boekwaarde (im)materiële vaste activa gemeenten 2010–2013

(Bedragen X €)

Materiële vaste activa gemeenten gegroepeerd naar sociale structuur en de mate van centrumfunctie (bedrag per inwoner)

Landelijk gemiddelde

2010: € 2.774
 2011: € 2.902
 2012: € 3.029
 2013: € 3.091

3.8 Nog met burgers te verrekenen kapitaallasten

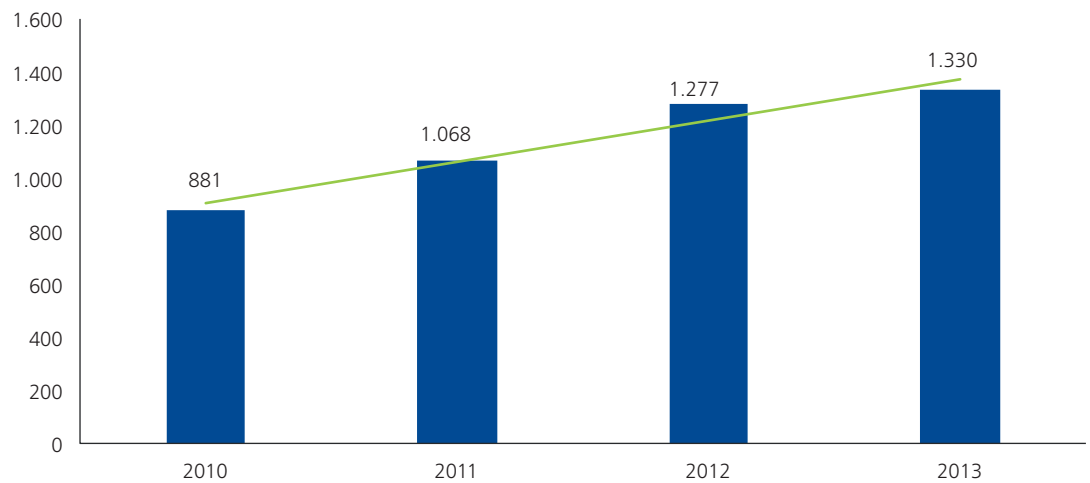
Wanneer de boekwaarde van de materiële vaste activa wordt verlaagd met het eigen vermogen van de gemeenten ultimo 2013 resteert een saldo van € 22,2 miljard (2012: € 21,4 miljard). Dit is het bedrag dat de gemeenten gezamenlijk nog moeten 'verdienen' in de toekomst om deze investeringen in de begroting te kunnen dekken. Anders geformuleerd: de Nederlandse gemeenten hebben gezamenlijk ultimo 2013 een bedrag van € 22,2 miljard aan lasten doorgeschoven naar de toekomst. Dit is ongeveer 45% van de totale exploitatieomvang van de Nederlandse gemeenten gezamenlijk in 2013.

In 2010 was het bedrag dat gemeenten nog moesten verrekenen met de burgers gemiddeld € 881 per inwoner. In 2013 is dit opgelopen naar € 1.330 per inwoner.

In onderstaande figuur is de ontwikkeling van de kapitaallasten die de Nederlandse gemeenten gemiddeld nog met de burgers moeten verrekenen weergegeven.

Ontwikkeling kapitaallasten nog met de inwoners te verrekenen gemeenten 2010–2013

(Bedragen X €)

Landelijk bestaan er aanzienlijke verschillen tussen de gemeenten voor wat betreft de mate waarin kapitaallasten zijn doorgeschoven naar de toekomst.

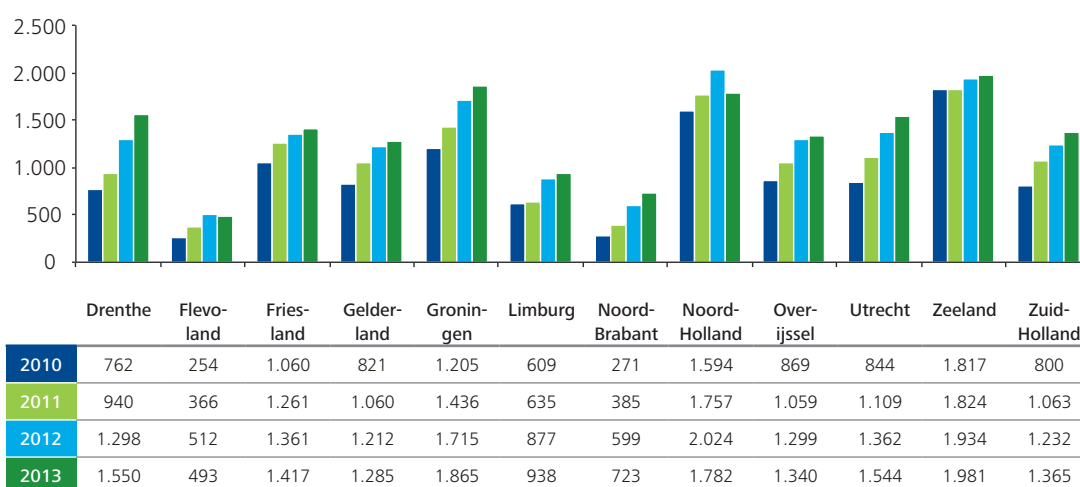
- De nog met burgers te verrekenen kapitaallasten per inwoner zijn voor gemeenten in de provincies Noord-Holland en Zeeland gemiddeld het hoogst, met een gemiddeld bedrag van respectievelijk € 1.782 en € 1.981.
- De nog met burgers te verrekenen kapitaallasten per inwoner zijn voor gemeenten in de provincies Flevoland en Noord-Brabant gemiddeld het laagst, met een gemiddeld bedrag van respectievelijk € 493 en € 723.

In de volgende figuur is de ontwikkeling van de nog met burgers te verrekenen kapitaallasten per inwoner in de periode 2010–2013 van de gemeenten gegroepeerd per provincie opgenomen.

Ontwikkeling kapitaallasten nog met de inwoners te verrekenen gemeenten 2010–2013

(Bedragen X €)

Kapitaallasten nog met burgers te verrekenen gemeenten per provincie (per inwoner)

Landelijk gemiddelde

2010: € 881
 2011: € 1.068
 2012: € 1.277
 2013: € 1.330

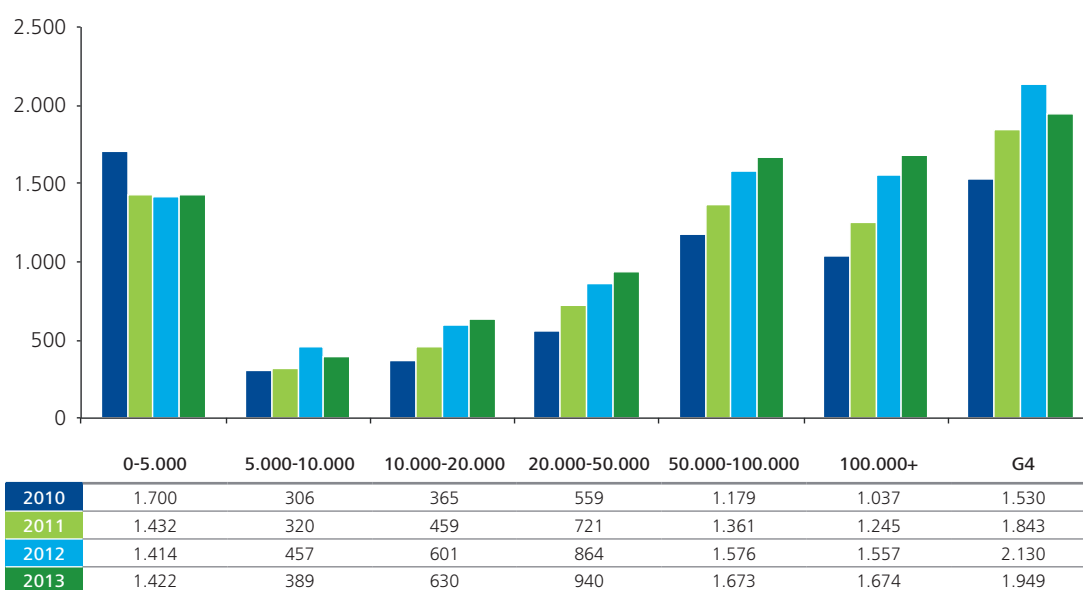
- De nog met burgers te verrekenen kapitaallasten per inwoner zijn voor de G4 gemiddeld het hoogst (€ 1.949).
- De nog met burgers te verrekenen kapitaallasten per inwoner zijn voor gemeenten tussen de 5.000 en 10.000 inwoners gemiddeld het laagst (€ 389).

In de volgende figuur is de ontwikkeling van de nog met burgers te verrekenen kapitaallasten per inwoner in de periode 2010–2013 van de gemeenten gegroepeerd per grootteklasse opgenomen.

Ontwikkeling kapitaallasten nog met de inwoners te verrekenen gemeenten 2010–2013

(Bedragen X €)

Kapitaallasten nog met burgers te verrekenen per grootteklasse (per inwoner)

Landelijk gemiddelde

2010: € 881
 2011: € 1.068
 2012: € 1.277
 2013: € 1.330

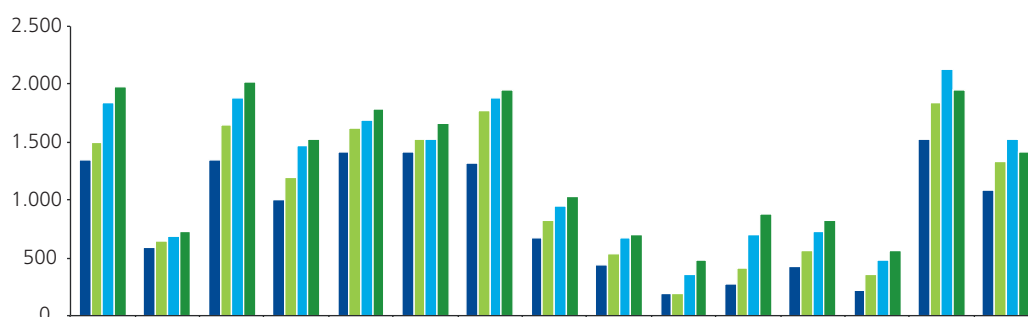
- De nog met burgers te verrekenen kapitaallasten per inwoner van gemeenten met een zwakke sociale structuur en weinig centrumfunctie zijn met gemiddeld € 2.022 het hoogst.
- De nog met burgers te verrekenen kapitaallasten per inwoner van gemeente met een redelijke sociale structuur en geen centrumfunctie zijn gemiddeld het laagste met een bedrag van gemiddeld € 474 per inwoner.
- Opvallend is dat gemeenten met een zwakke en matige sociale structuur, onafhankelijk van de mate van centrumfunctie, en de G4, overwegend meer kapitaallasten per inwoner hebben te verrekenen in de toekomst dan gemeenten met een redelijke en goede sociale structuur. Uitzondering hierop zijn de gemeenten met een zwakke sociale structuur en een redelijke centrumfunctie. Gemeenten met een redelijke sociale structuur en sterke centrumfunctie hebben daarentegen met € 1.957 in de toekomst wel veel kapitaallasten met de burgers te verrekenen.

In de volgende figuur is de ontwikkeling van de nog met burgers te verrekenen kapitaallasten per inwoner in de periode 2010–2013 van de gemeenten gegroepeerd per type gemeente opgenomen.

Ontwikkeling kapitaallasten nog met de inwoners te verrekenen gemeenten 2010–2013

(Bedragen X €)

Kapitaallasten nog met burgers te verrekenen gegroepeerd naar sociale structuur en de mate van centrumfunctie (bedrag per inwoner)

	Soc. struct. zwak en CF sterk	Soc. struct. zwak en CF redelijk	Soc. struct. zwak en CF weinig	Soc. struct. matig en CF sterk	Soc. struct. matig en CF redelijk	Soc. struct. matig en CF weinig	Soc. struct. redelijk en CF sterk	Soc. struct. redelijk en CF redelijk	Soc. struct. redelijk en CF weinig	Soc. struct. zonder	Soc. struct. goed en CF redelijk	Soc. struct. goed en CF weinig	Soc. struct. zonder	G4	Art. 12
2010	1.350	596	1.352	996	1.416	1.409	1.323	670	444	196	275	425	216	1.530	1.084
2011	1.502	639	1.649	1.194	1.624	1.525	1.773	817	530	194	414	560	355	1.843	1.327
2012	1.835	684	1.875	1.473	1.683	1.518	1.882	950	679	355	698	730	486	2.130	1.528
2013	1.977	725	2.022	1.524	1.782	1.664	1.957	1.034	700	474	875	829	564	1.948	1.418

Landelijk gemiddelde

2010: € 881
 2011: € 1.068
 2012: € 1.277
 2013: € 1.330

3.9 Voorraden gronden

In 2013 is de boekwaarde van de voorraad gronden (in exploitatie genomen gronden en niet in exploitatie genomen gronden) van de Nederlandse gemeenten gedaald met een bedrag van per saldo € 0,7 miljard. Deze daling wordt vooral veroorzaakt doordat de gemeente Amsterdam in 2013 de verliesvoorziening voor verliesgevende grondexploitaties in mindering heeft gebracht op de boekwaarde van de post voorraden op de balans. Tot en met 2012 nam de gemeente Amsterdam deze voorziening op onder de post voorzieningen op de creditzijde van de balans.

Exclusief Amsterdam is de boekwaarde van de voorraad gronden gestegen met een bedrag van € 158 miljoen. Deze stijging is volledig toe te schrijven aan een stijging van de boekwaarde van de in exploitatie genomen gronden met een bedrag van € 270 miljoen.

In onderstaande figuur is de ontwikkeling van de post voorraden in de periode 2010–2013 weergegeven.

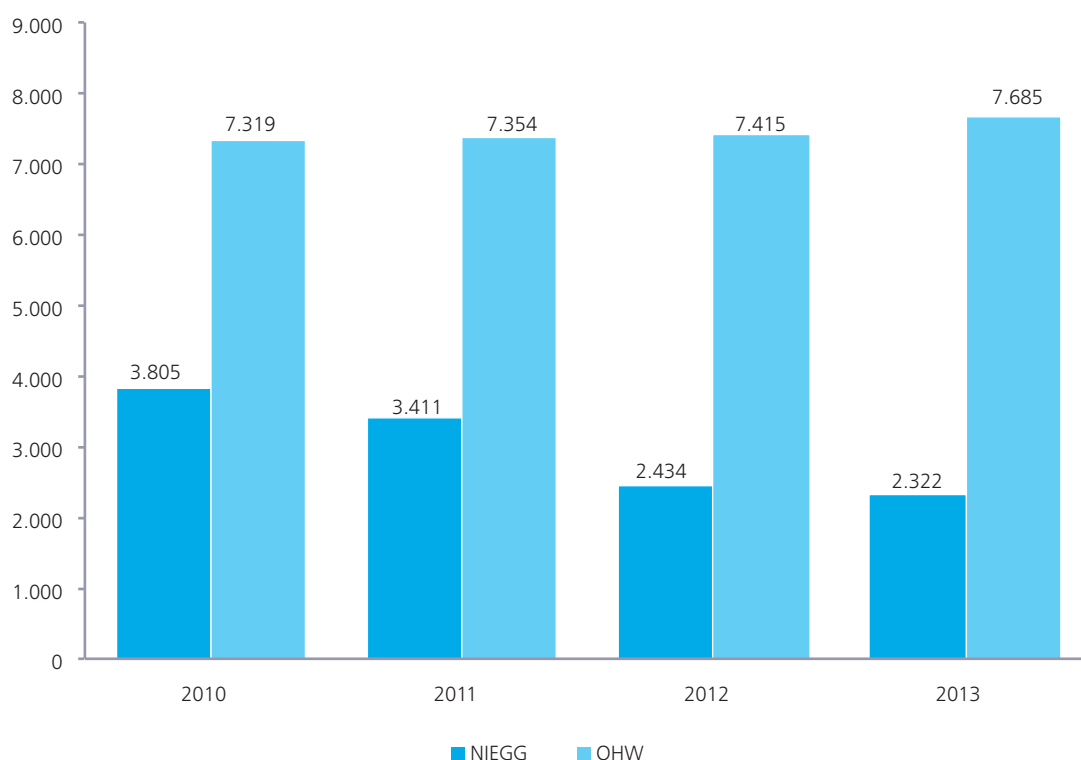
Ontwikkeling boekwaarde 'voorraden' gemeenten 2010–2013

(Bedragen X € 1 miljoen)

Exclusief Amsterdam

Boekwaarde NIEGG in de periode 2010-2013 gedaald met € 1,4 miljard

OHW in de periode 2010-2013 gestegen met € 0,4 miljard

Ultimo 2013 bedraagt de boekwaarde van de voorraad gronden € 10,4 miljard (gemiddeld € 625 per inwoner). Dit bedrag moeten de gemeenten nog terugverdienen door de verkoop van de gronden aan particulieren en bedrijven.

De boekwaarde ultimo 2013 van de voorraad gronden is een nettoboekwaarde. Dat wil zeggen dat dit de boekwaarde inclusief de verliesvoorziening voor verliesgevendende grondexploitaties is. Ultimo 2013 is de omvang van deze voorziening voor alle Nederlandse gemeenten gezamenlijk € 3,4 miljard. De verliesvoorziening ultimo 2013 is circa 25% van de brutoboekwaarde van de voorraden ultimo 2013.

De verliesvoorziening van € 3,4 miljard is overigens niet het volledige verlies dat de gemeenten de afgelopen jaren hebben geleden op hun grondexploitaties. Gemeenten hebben namelijk ook de mogelijkheid om verliezen op hun grondexploitaties direct af te boeken (=verlaging van de brutoboekwaarde). Ook komt het voor dat gemeenten op het moment dat de verliezen definitief zijn de brutoboekwaarde verlagen en dit mindering brengen op de verliesvoorziening. De verliesvoorziening was dan eerder getroffen en wordt dan feitelijk voor de definitieve acceptatie en verwerking van het verlies aangewend.

Landelijk bestaan er aanzienlijke verschillen tussen de gemeenten ten aanzien van de omvang van de voorraad gronden op de balans. Opvallend zijn de regionale verschillen en de verschillen in grootte van de gemeente (op basis van het aantal inwoners).

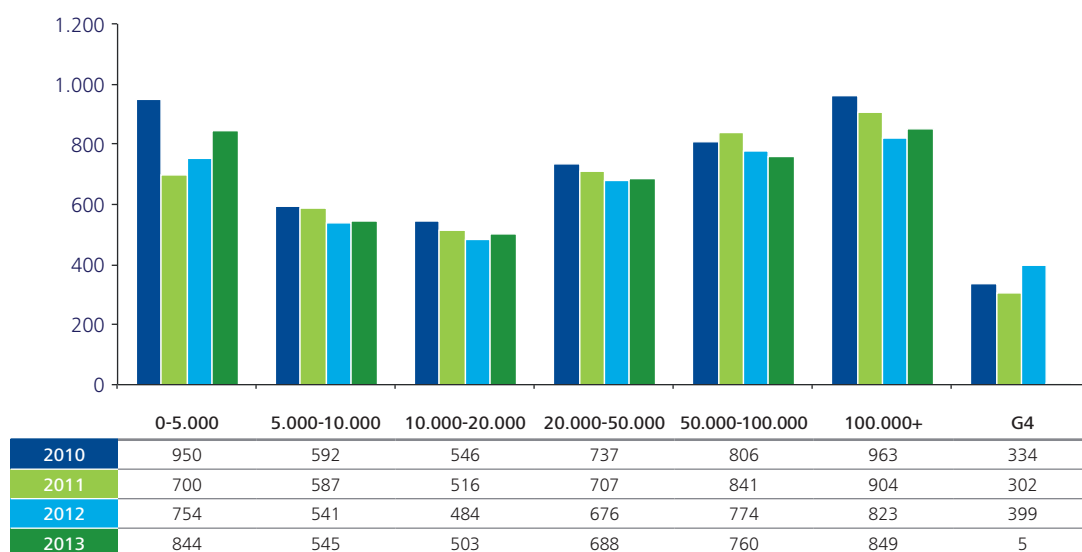
- De voorraad gronden per inwoner is voor gemeenten met meer dan 100.000 inwoners met een bedrag van € 849 het hoogst.
- De voorraad gronden per inwoner is ultimo 2013 bij de G4 met € 5 het laagst.

In de volgende figuur is de voorraad gronden per inwoner in de periode 2010–2013 van de gemeenten weergegeven per grootteklasse.

Ontwikkeling boekwaarde 'voorraden' gemeenten 2010–2013

(Bedragen X €)

Voorraden gemeenten per grootteklasse (bedrag per inwoner)

Landelijk gemiddelde

2010: € 721
 2011: € 698
 2012: € 667
 2013: € 625

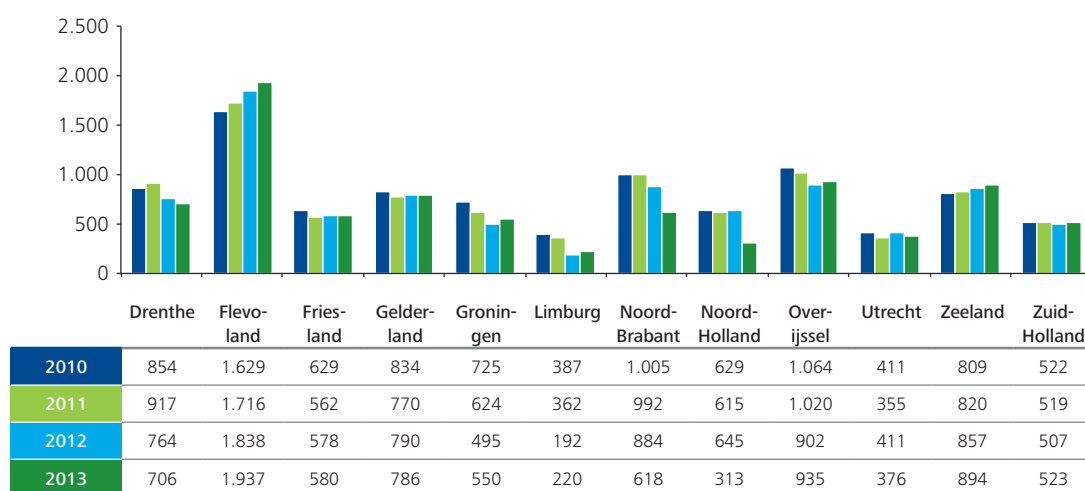
- De voorraad gronden per inwoner is voor gemeenten in Flevoland met een bedrag van € 1.937 per inwoner gemiddeld het hoogst. Dit wordt vooral veroorzaakt door de gemeenten Almere en Lelystad. Door de in het najaar van 2014 aangekondigde verliesneming van € 100 miljoen door de gemeente Almere zal dit bedrag wel met ruim € 500 per inwoner dalen.
- De voorraad gronden per inwoner voor gemeenten in de provincies Overijssel en Gelderland is met respectievelijk € 935 en € 786 ook relatief hoog.
- De voorraad gronden per inwoner voor gemeenten in de provincie Limburg is met € 220 het laagst.

In de volgende figuur is van de gemeenten de voorraad gronden per inwoner in de periode 2010–2013 weergegeven per provincie.

Ontwikkeling boekwaarde 'voorraden' gemeenten 2010–2013

(Bedragen X €)

Voorraden gemeenten per provincie (bedrag per inwoner)

Landelijk gemiddelde

2010: € 721

2011: € 698

2012: € 667

2013: € 625

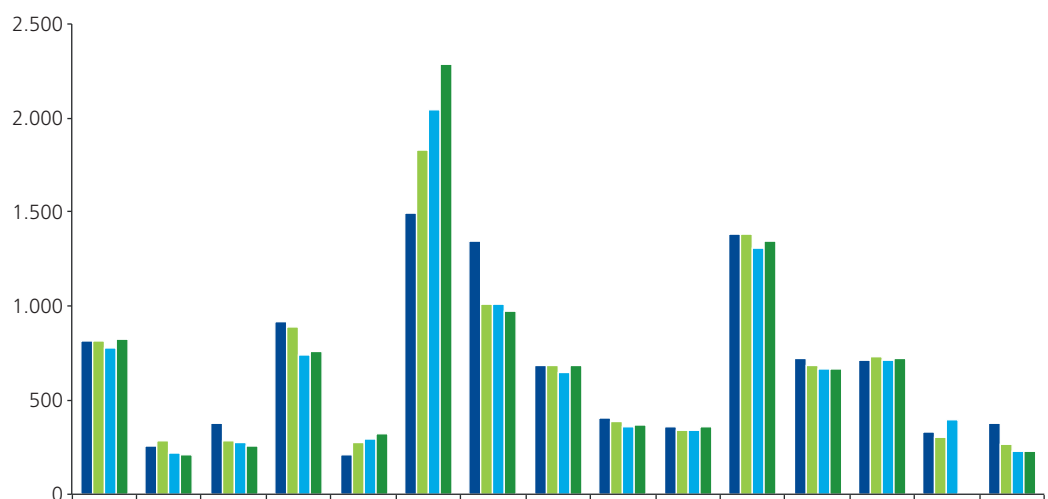
- Gemeenten met een matige sociale structuur en een geringe centrumfunctie hebben gemiddeld de hoogste voorraad gronden van gemiddeld € 2.285 per inwoner.
- Gemeenten met een zwakke sociale structuur en een redelijke centrumfunctie hebben gemiddeld de laagste voorraad gronden van gemiddeld € 208 per inwoner.

In de volgende figuur is de voorraad gronden per inwoner in de periode 2010–2013 weergegeven, gegroepeerd naar sociale structuur en mate van centrumfunctie.

Ontwikkeling boekwaarde 'voorraden' gemeenten 2010–2013

(Bedragen X €)

Voorraden, gemeente gegroepeerd naar sociale structuur en de mate van centrumfunctie (bedrag per inwoner)

	Soc. struct. zwak en CF sterk	Soc. struct. zwak en CF redelijk	Soc. struct. zwak en CF weinig	Soc. struct. matig en CF sterk	Soc. struct. matig en CF redelijk	Soc. struct. matig en CF weinig	Soc. struct. redelijk en CF sterk	Soc. struct. redelijk en CF redelijk	Soc. struct. redelijk en CF weinig	Soc. struct. redelijk en CF zonder	Soc. struct. goed en CF redelijk	Soc. struct. goed en CF weinig	Soc. struct. goed en CF zonder	G4	Art. 12
2010	819	259	382	917	206	1.491	1.350	687	401	356	1.387	720	716	334	379
2011	811	281	284	893	273	1.832	1.012	686	386	339	1.387	689	729	302	267
2012	779	215	279	743	295	2.046	1.011	648	361	344	1.309	664	717	399	229
2013	820	208	258	761	321	2.285	975	681	365	362	1.349	664	721	4	229

Landelijk gemiddelde

2010: € 721

2011: € 698

2012: € 667

2013: € 625

3.10 EMU-saldo

Voor 2013 verwachtten de gemeenten een EMU-saldo van circa +/- € 2.404 miljoen. De referentiewaarde 2013 voor de gezamenlijke gemeenten was +/- € 2.364 miljoen. Dat is dus een verschil van € 40 miljoen (= overschrijding).

Het werkelijke EMU-saldo voor de gemeenten berekend op basis van de balansmutaties in 2013 is circa +/- € 1.659 miljoen. Op basis van deze benaderingswijze hebben de gemeenten in 2013 de referentiewaarde van +/- € 2.364 miljoen niet overschreden. Het werkelijke EMU-saldo 2013 is substantieel beter dan het verwachte EMU-saldo voor 2013 (verschil van circa € 745 miljoen).

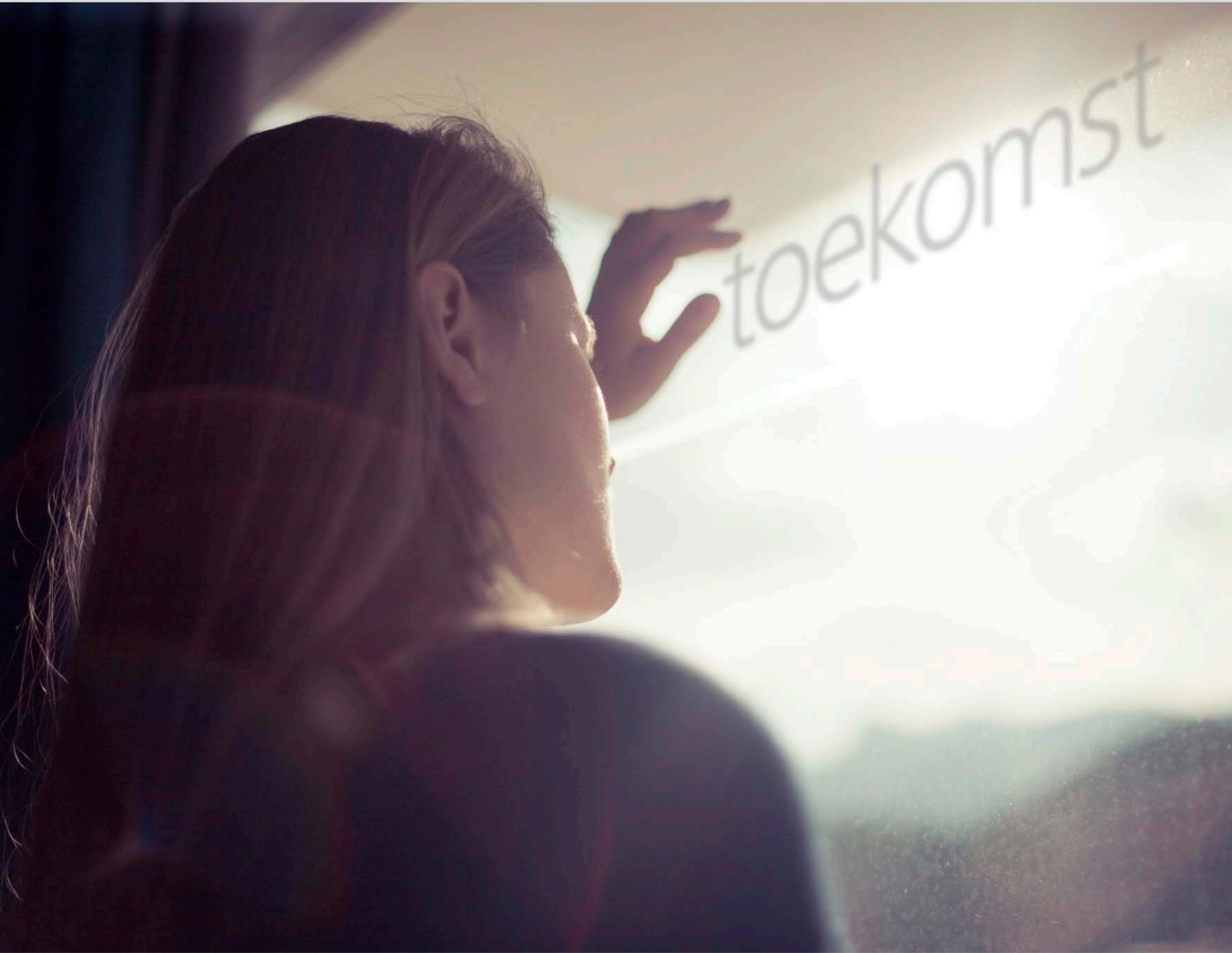
Tabel benadering EMU-saldo 2013 gemeenten

(Bedragen X € 1 miljoen)

Benadering EMU-saldo 2013	
Resultaat voor bestemming	198
Mutatie voorraden	702
Mutatie (im)materiële vaste activa	-1.022
Mutatie voorzieningen	-1.537
EMU-saldo 2013	-1.659
Referentiewaarde	-2.404
Overschrijding	745

EMU-saldo 2014 gemeenten (prognose)

Voor 2014 verwachten de gemeenten een EMU-saldo van circa +/- € 2.134 miljoen. De referentiewaarde 2014 voor de gezamenlijke gemeenten is +/- € 1.962 miljoen, een verschil van € 172 miljoen (= overschrijding).

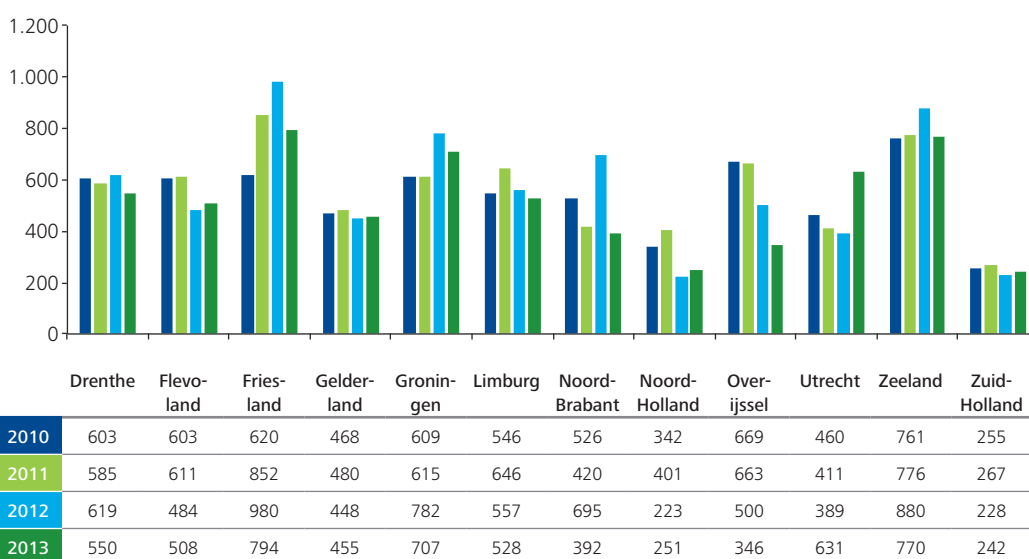

4. Provincies

De twaalf provincies vormen de bestuurslaag tussen het Rijk en de gemeenten en opereren vaak als gebiedsgerichte regisseurs die voor verschillende beleidsterreinen stakeholders samenbrengen om regionale afstemming en samenwerking tot stand te brengen.

In de volgende figuur zijn de twaalf provincies en hun omvang op basis van de uitgaven per inwoner opgenomen.

Omvang provincies 2010–2013

Landelijk gemiddelde

2010: € 455
 2011: € 465
 2012: € 456
 2013: € 409

Op basis van een analyse van financiële gegevens van de provincies vallen de volgende zaken op:

- Het eigen vermogen (reserves) van de provincies is de afgelopen jaren, ondanks de crisis, fors toegenomen van € 5,2 miljard ultimo 2008 tot € 16,6 miljard ultimo 2013. Van ultimo 2008 naar 2013 is het eigen vermogen per inwoner gestegen van gemiddeld € 312 naar € 989 (= 3 keer zo groot). Dit is vooral veroorzaakt door de verkoop van deelnemingen in energiebedrijven. Het gezamenlijk eigen vermogen van de provincies is in 2013 gedaald van € 16,9 miljard naar € 16,6 miljard.
- De brutoschulden van de provincies zijn de afgelopen jaren toegenomen met € 0,3 miljard. De omvang van langlopende leningen bij provincies is met € 610 miljoen erg beperkt. Hiervan neemt de provincie Zuid-Holland € 540 miljoen per ultimo 2013 voor haar rekening.
- De nettoschulden bedragen bij provincies +/- € 12,8 miljard per ultimo 2013. In feite dus geen nettoschuld maar een nettovordering. Provincies hebben collectief meer nettovorderingen dan nettoschuld. De nettoschuld van de provincies is van 2010 tot 2013 toegenomen van +/- € 755 per inwoner tot +/- € 761 per inwoner. Het betreft veelal overtollige liquide middelen die belegd zijn en renteopbrengsten opleveren.
- Provincies hebben in de afgelopen economische crisisjaren geïnvesteerd. De materiële vaste activa zijn per saldo met € 0,3 miljard toegenomen in de periode 2010–2013.
- Provincies zijn financieel erg weerbaar. Dit geldt in wat mindere mate voor de provincies Zuid-Holland, Noord-Holland, Zeeland, Utrecht en Flevoland.

- De provincies hebben in 2013 gezamenlijk € 308 miljoen meer aan lasten dan aan baten. Rekening houdende met de door de staten geautoriseerde toevoegingen en onttrekkingen aan het eigen vermogen is er per saldo sprake van een positief resultaat na bestemming (exploitatieresultaat) in 2013 van € 169 miljoen.
- In de door de staten vastgestelde primaire begrotingen 2013 werd uitgegaan van een totaal negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 0,6 miljard voor 2013. Tussentijds hebben de staten het begrote resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) nadelig bijgesteld met een bedrag van € 0,2 miljard. In totaal werd een negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) begroot van € 0,8 miljard voor 2013. Uiteindelijk hebben de provincies een negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 0,3 miljard gerealiseerd in 2013. Er is dus een verschil van € 0,5 miljard tussen het werkelijke resultaat en het begrote resultaat inclusief wijzigingen.
- De 12 Nederlandse provincies gaan in de primaire begrotingen 2014 uit van een negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van in totaal € 1 miljard. In de primaire begrotingen 2013 was dit nog € 0,6 miljard. Een verslechtering van € 0,4 miljard. De provincies verwachten hierdoor dat het eigen vermogen in 2014 zal dalen tot een gezamenlijk eigen vermogen van circa € 15,6 miljard.
- Alle provincies hebben in de jaarrekening 2013 de weerstandratio (verhouding tussen de aanwezige weerstandscapaciteit en de gekwantificeerde risico's) opgenomen. Ultimo 2013 hebben de provincies gezamenlijk ruim viermaal zoveel weerstandscapaciteit beschikbaar als aan risico's zijn geïdentificeerd en gekwantificeerd.
- Per inwoner hebben de provincies in 2013 een gemiddeld bedrag van € 180 aan beschikbare weerstandscapaciteit berekend. De provincies hebben in 2013 een gemiddeld bedrag van € 40 per inwoner aan risico's geïdentificeerd en gekwantificeerd.
- De provincies moeten de komende jaren circa € 9,3 miljard via Schatkistbankieren bij het Rijk onderbrengen, waardoor het Rijk minder bij derden hoeft te lenen.
- De provincies beschikken ultimo 2013 over € 2,4 miljard aan onbestede subsidies. De onbestede subsidies staan op de balans van de provincies onder de overlopende passiva als vooruit ontvangen bedragen opgenomen.
- Het werkelijke EMU-saldo voor de provincies berekend op basis van de balansmutaties in 2013 is circa -/- € 463 miljoen. Op basis van deze benaderingswijze hebben de provincies in 2013 de referentiewaarde van -/- € 436 miljoen met € 27 miljoen overschreden. Het werkelijke EMU-saldo 2013 is substantieel beter dan het verwachte EMU-saldo voor 2013 (een verschil van ruim € 0,7 miljard).
- Voor 2014 verwachten de provincies een EMU-saldo van circa -/- € 1 miljard. De referentiewaarde 2014 voor de gezamenlijke provincies is -/- € 674 miljoen, een verschil van € 364 miljoen (= overschrijding).

4.1 Resultaten 2013

De provincies hadden in 2013 gezamenlijk € 308 miljoen meer aan lasten dan aan baten. Rekening houdende met de door de staten geautoriseerde toevoegingen en onttrekkingen aan het eigen vermogen is er per saldo sprake van een positief resultaat na bestemming (exploitatieresultaat) in 2013 van € 169 miljoen.

In de periode 2010–2013 is het totale resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van de provincies circa € 0,9 miljard negatief. Dit bedrag hebben de provincies 'ontspaard' en onttrokken aan het eigen vermogen. In de periode 2010–2013 hebben de provincies gezamenlijk steeds een positief resultaat na bestemming (exploitatieresultaat) gerealiseerd van in totaal € 1,1 miljard. Het resultaat na bestemming (exploitatieresultaat) is inclusief de door de staten goedgekeurde onttrekkingen en toevoegingen aan de reserves. Dit betekent dat de provincies bij elkaar per saldo tussentijds € 2 miljard aan de reserves hebben onttrokken in de jaren 2010–2013.

De lasten van de provincies zijn in de periode 2010–2013 in totaal met € 0,8 miljard afgenomen. Dat is een afname van 10%. De baten zijn in dezelfde periode met € 0,6 miljard gedaald. Dat is een daling van 8%.

In onderstaande figuur is de resultaatontwikkeling in de periode 2010–2013 van de provincies weergegeven.

Gezamenlijke programmarekening provincies 2013 (Bedragen X 1 miljoen)

Programmarekening	2013	2012	2011	2010
Totale lasten	6.848	7.633	7.783	7.612
Totale baten	6.540	7.150	8.215	7.107
Resultaat voor bestemming	-/- 308	-/- 483	432	-/- 505
Toevoegingen aan reserves	3.105	5.721	3.166	2.787
Onttrekkingen aan reserves	3.581	6.445	3.060	3.620
Resultaat na bestemming	169	241	326	328

Totale lasten -/- 10,3%
Totale baten -/- 8,5%

Totaalresultaat na bestemming
(exploitatieresultaat) 2010-2013
is € 1,1 miljard positief

Totaalresultaat voor
bestemming (saldo van baten
en lasten) 2010-2013 is
€ 0,9 miljard negatief

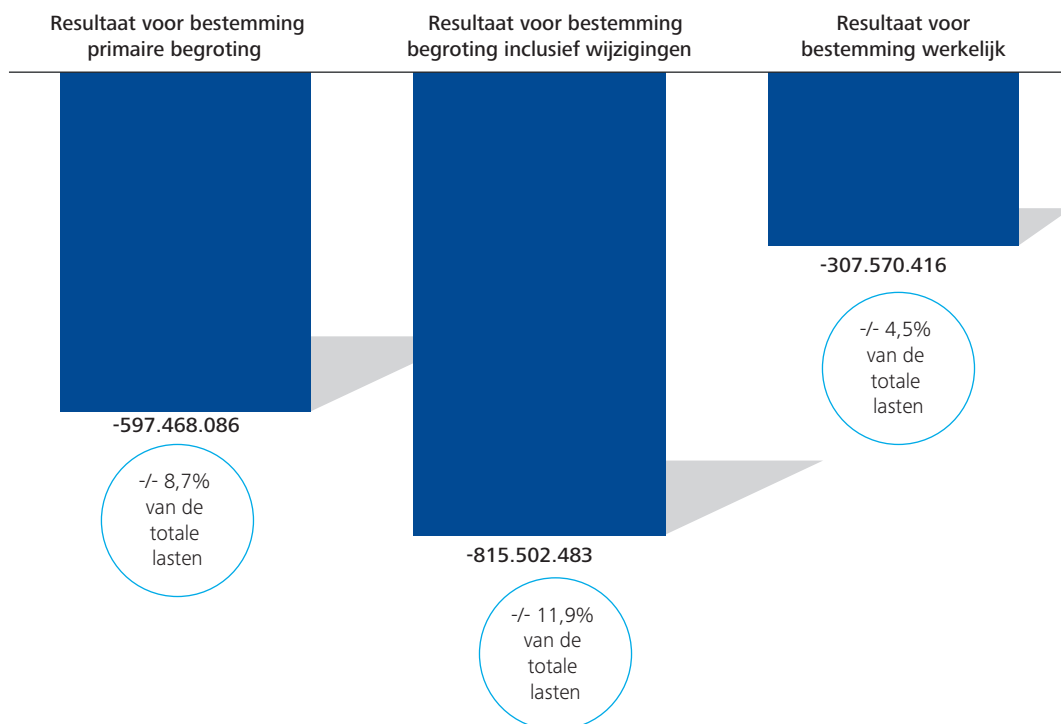
Provincies zijn bestedingshuishoudingen. Gedeputeerde Staten mogen uitgaven doen binnen de door de Staten vastgestelde begrotingen. Om de werkelijke resultaten van de provincies te kunnen duiden is het noodzakelijk om een vergelijking te maken tussen de werkelijke uitkomsten en de door de Staten vastgestelde begrotingen.

In de door de Staten vastgestelde primaire begrotingen 2013 werd uitgegaan van een totaal negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 0,6 miljard voor 2013. Tussentijds hebben de Staten het begrote resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) nadelig bijgesteld met een bedrag van € 0,2 miljard. In totaal werd een negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) begroot van € 0,8 miljard voor 2013. Uiteindelijk hebben de provincies een negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 0,3 miljard gerealiseerd in 2013. Dat is een verschil van € 0,5 miljard tussen het werkelijke resultaat en het begrote resultaat inclusief wijzigingen.

In onderstaande figuur is de realiteit van het begrote resultaat voor bestemming 2013 van de provincies opgenomen.

Realiteit verwacht resultaat begroting 2013 provincies

(Bedragen X €)

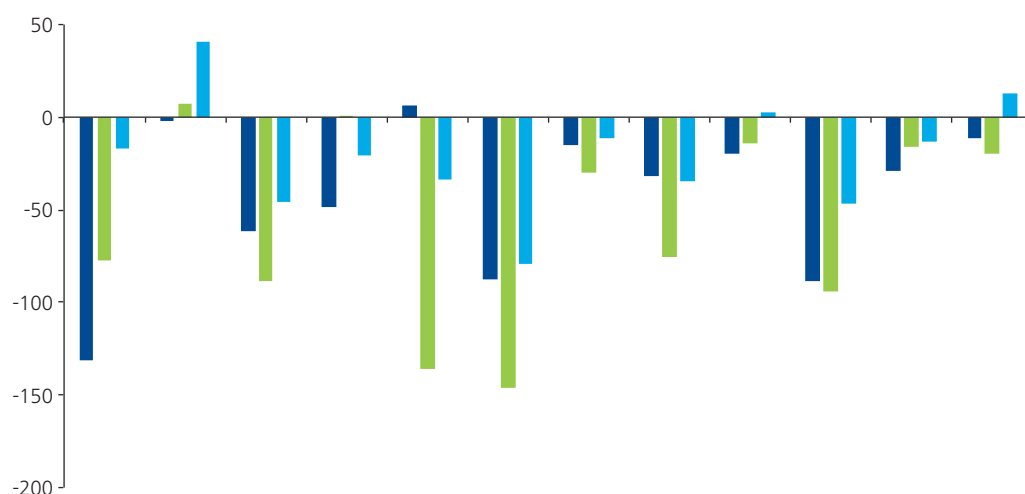

- De begrote resultaten en de werkelijke resultaten verschillen per provincie.
- De provincie Drenthe verwachtte voor 2013 op basis van de primaire begroting een negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 132 per inwoner en de provincie Groningen een positief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 6 per inwoner. De bandbreedte van de verschillen is € 138 per inwoner.
- De provincie Flevoland heeft in werkelijkheid het grootste positieve resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 40 per inwoner gerealiseerd. De provincie Limburg heeft in werkelijkheid het grootste negatieve resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van € 79 per inwoner gerealiseerd. De bandbreedte van de verschillen is € 119 per inwoner.
- Bij tien provincies is het werkelijke resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) positiever dan het begrote resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) in de primaire begroting. Groningen en Noord-Holland hebben een werkelijk resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) in 2013 dat minder gunstig is dan het begrote resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) in de primaire begrotingen.
- Bij vijf provincies (Drenthe, Flevoland, Gelderland, Utrecht en Zeeland) is het begrote resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) inclusief wijzigingen positiever dan het begrote resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) volgens de primaire begrotingen.
- Bij elf provincies is het werkelijk gerealiseerde resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) substantieel beter dan het begrote resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) inclusief wijzigingen. Alleen Gelderland heeft een werkelijk resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) dat minder gunstig is dan het begrote resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) inclusief wijzigingen.

In onderstaande figuur is de realiteit van het begrote resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van de provincies in 2013 opgenomen.

Realiteit verwacht resultaat begroting 2013 provincies per inwoner

(Bedragen X €)

	Drenthe	Flevoland	Friesland	Gelderland	Groningen	Limburg	Noord-Brabant	Noord-Holland	Overijssel	Utrecht	Zeeland	Zuid-Holland
Begroting primair	-132	-2	-61	-48	6	-87	-15	-32	-20	-88	-29	-11
Begroting incl. wijz.	-77	7	-89	0	-136	-146	-30	-76	-14	-94	-16	-19
Werkelijk	-17	40	-46	-21	-34	-79	-12	-35	3	-47	-13	12

Landelijk gemiddelde
 Begroting primair: -/- € 36
 Begroting incl. wijz.: -/- € 48
 Werkelijk: -/- € 18

4.2 Begroting 2014

De 12 Nederlandse provincies gaan in de primaire begrotingen 2014 uit van een negatief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van in totaal € 1 miljard. In de primaire begrotingen 2013 was dit nog € 0,6 miljard. Een verslechtering van € 0,4 miljard. De provincies verwachten hierdoor dat het eigen vermogen in 2014 zal dalen tot een gezamenlijk eigen vermogen van circa € 15,6 miljard.

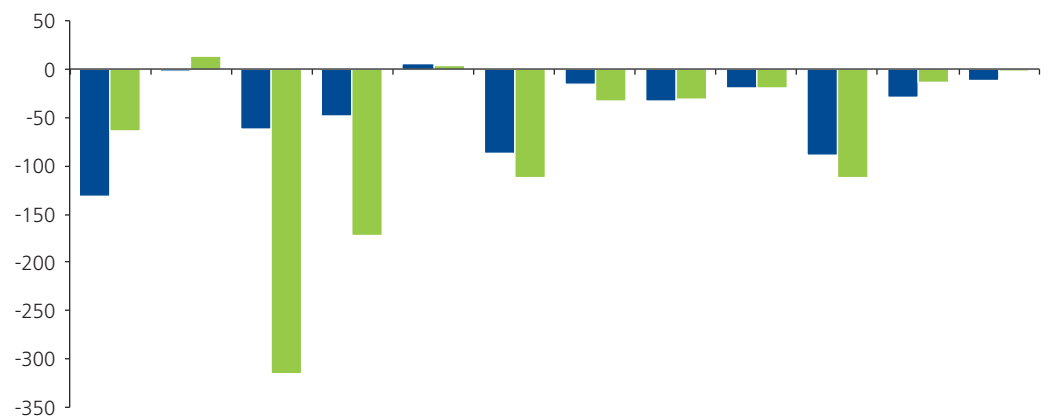
Resultaat voor bestemming primaire begroting 2014 is € 1 miljard negatief
 (= ontsparing) (= daling van het eigen vermogen)
 (primaire begroting 2013: € 0,6 miljard negatief)

- De begrote resultaten voor bestemming (saldo van baten en lasten) 2014 verschillen per provincie. De bandbreedte van de verschillen is € 329 per inwoner.
- Alleen Flevoland en Groningen verwachten een positief resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) van respectievelijk € 14 per inwoner en € 4 per inwoner.
- Friesland verwacht het grootste negatieve resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) in 2014 van € 315 per inwoner, gevolgd door Gelderland met € 172 per inwoner en Overijssel met € 113 per inwoner.

In onderstaande figuur is het gemiddelde begrote resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) 2013 en 2014 per inwoner per provincie opgenomen.

Primaire begroting 2014 provincies

(Bedragen X €)

	Drenthe	Flevo-land	Fries-land	Gelder-land	Gronin-gen	Limburg	Noord-Brabant	Noord-Holland	Over-ijssel	Utrecht	Zeeland	Zuid-Holland
2013	-132	-2	-61	-48	6	-87	-15	-32	-20	-88	-29	-11
2014	-63	14	-315	-172	4	-112	-34	-31	-19	-113	-15	-2

Landelijk gemiddelde

2013: -/- € 36

2014: -/- € 61

4.3 Weerstandsvermogen

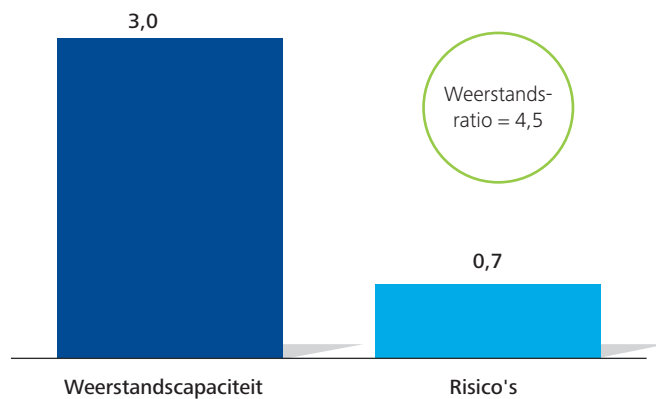
Er zijn geen wettelijke voorschriften voor het identificeren en kwantificeren van risico's en het aanmerken van potentiële bronnen van weerstandscapaciteit voor de provincies. Het gevolg hiervan is dat iedere provincie haar eigen systematiek heeft voor het identificeren en kwantificeren van risico's en het aanmerken van potentiële bronnen van weerstandscapaciteit. Een vergelijking tussen provincies onderling is dan ook niet goed mogelijk.

Alle provincies hebben in de jaarrekening 2013 de weerstandratio (verhouding tussen de aanwezige weerstandscapaciteit en de gekwantificeerde risico's) opgenomen.

Uit 2013 hebben de provincies gezamenlijk ruim viermaal zoveel weerstandscapaciteit beschikbaar als aan risico's zijn geïdentificeerd en gekwantificeerd. In onderstaande figuur is dit schematisch weergegeven.

Weerstandsvermogen provincies 2013

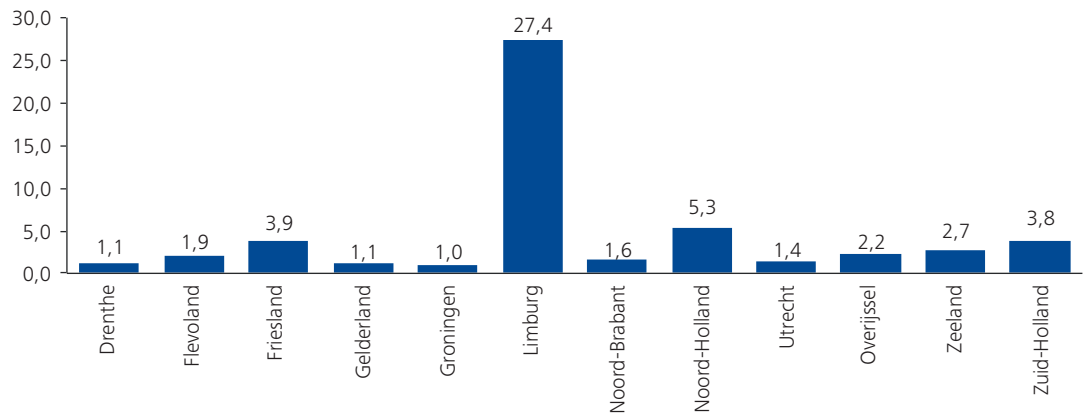
(Bedragen X € 1 miljard)

De gemiddelde weerstandsratio verschilt per provincie. De provincie Limburg heeft de hoogste weerstandratio (27,4) en de provincie Groningen heeft de laagste weerstandsratio (1). Bij geen enkele provincie is de weerstandratio lager dan één.

In onderstaande figuur is de gemiddelde weerstandratio 2013 van de provincies opgenomen.

Weerstandsvermogen provincies 2013

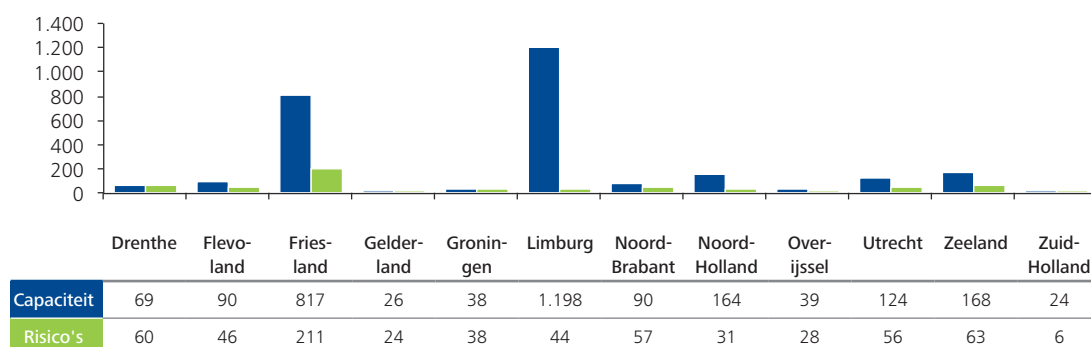
Landelijk gemiddelde
2013: 4,5

- De provincie Limburg heeft de hoogste weerstandscapaciteit per inwoner (€ 1.198) en de provincie Zuid-Holland heeft de laagste weerstandscapaciteit per inwoner (€ 24). De bandbreedte van de verschillen is € 1.174 per inwoner. De gemiddelde weerstandscapaciteit bedraagt € 180 per inwoner.
- De provincie Friesland heeft het hoogste bedrag aan risico's per inwoner geïdentificeerd en gekwantificeerd (€ 211) en de provincie Zuid-Holland heeft het laagste bedrag aan risico's per inwoner geïdentificeerd en gekwantificeerd (€ 6). De bandbreedte van de verschillen is € 205 per inwoner. Het gemiddelde bedrag aan geïdentificeerde en gekwantificeerde risico's bedraagt € 40.

In onderstaande figuur is het bedrag per inwoner aan weerstandscapaciteit en risico's in 2013 opgenomen.

Weerstandsvermogen provincies 2013

(Bedragen X €)

Landelijk gemiddelde
 Weerstandscapaciteit: € 180
 Risico's: € 40

4.4 Eigen vermogen

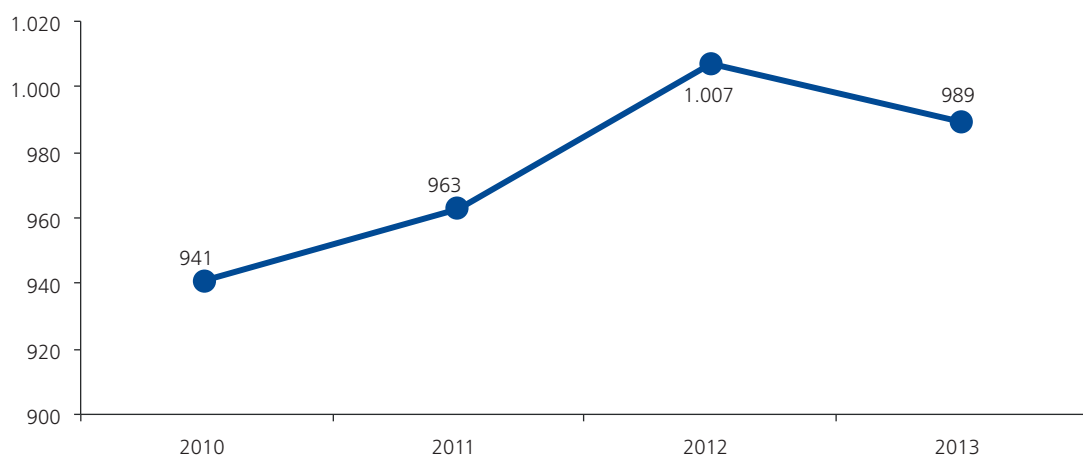
De twaalf provincies hebben ultimo 2013 een gezamenlijk eigen vermogen van € 16,6 miljard. Ten opzichte van 31 december 2012 is het eigen vermogen afgenomen met € 308 miljoen. Dit is het resultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten).

Mede door de verkoop van de belangen in de energiebedrijven is het eigen vermogen van de provincies toegenomen van € 5,2 miljard per 31 december 2008 tot € 16,6 miljard per 31 december 2013.

In onderstaande figuur is de ontwikkeling van het eigen vermogen per inwoner in de periode 2010–2013 van de provincies opgenomen.

Ontwikkeling eigen vermogen provincies per inwoner 2010-2013

(Bedragen X €)

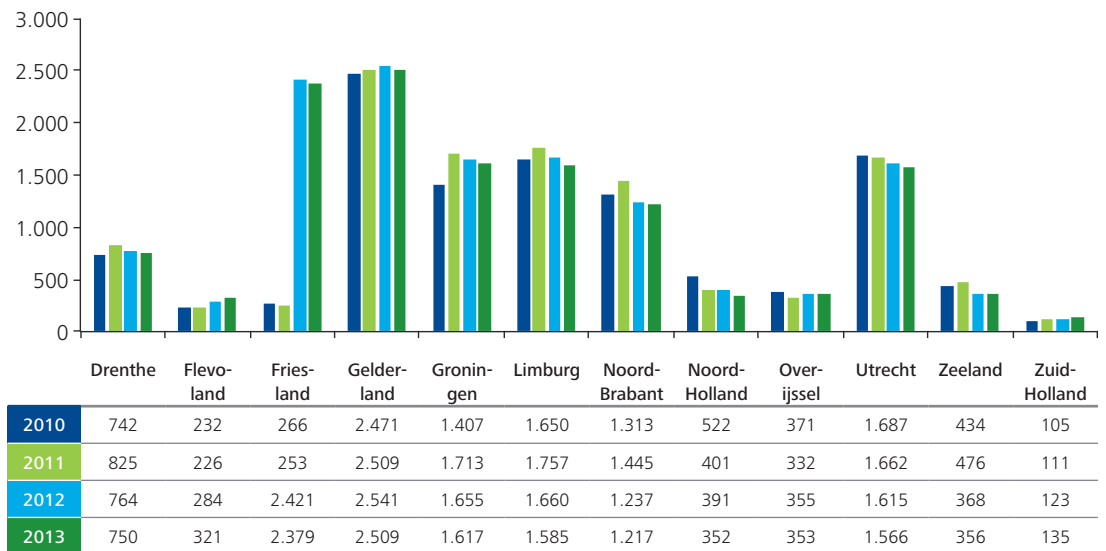
- Het eigen vermogen is overigens niet gelijkmatig over de provincies verdeeld. De Randstadprovincies (inclusief Flevoland) en Zeeland hebben een relatief klein eigen vermogen, terwijl de overige provincies een relatief groot eigen vermogen hebben.

- De provincie Gelderland heeft met € 2.509 het hoogste eigen vermogen per inwoner.
- De provincie Zuid-Holland heeft met € 135 het laagste eigen vermogen per inwoner.

In de volgende figuur is de ontwikkeling van het eigen vermogen in de periode 2010–2013 per provincie opgenomen.

Ontwikkeling eigen vermogen provincies 2010-2013

(Bedragen X € per inwoner)

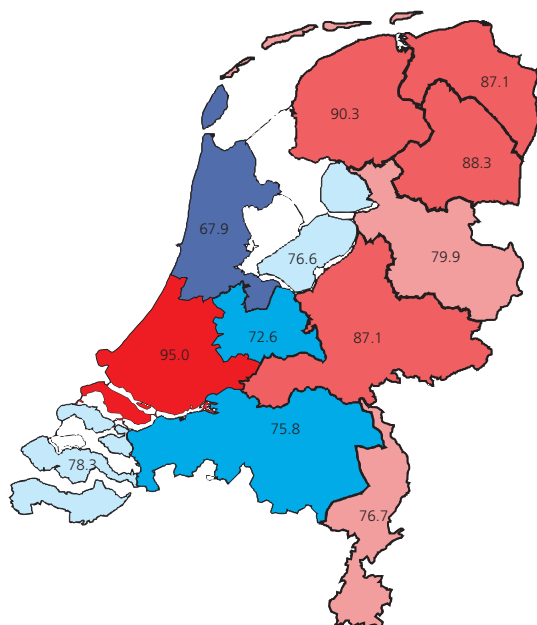
Landelijk gemiddelde

2010: € 946
 2011: € 968
 2012: € 1.103
 2013: € 989

4.5 Lokale lasten

De lokale lasten per provincie zijn weergegeven in de volgende figuur (bron: www.coelo.nl). Wat opvalt, zijn de relatief grote verschillen tussen de Randstadprovincies. Deze provincies hebben een relatief klein eigen vermogen. De provincie Zuid-Holland heeft relatief de zwakste vermogenspositie en de hoogste lokale lasten. De overige Randstadprovincies hebben relatief lage lokale lasten en dus nog een onbenutte ruimte binnen de lokale lasten. Deze kan worden meegenomen in het weerstandsvermogen.

Provinciale opcenten 2014

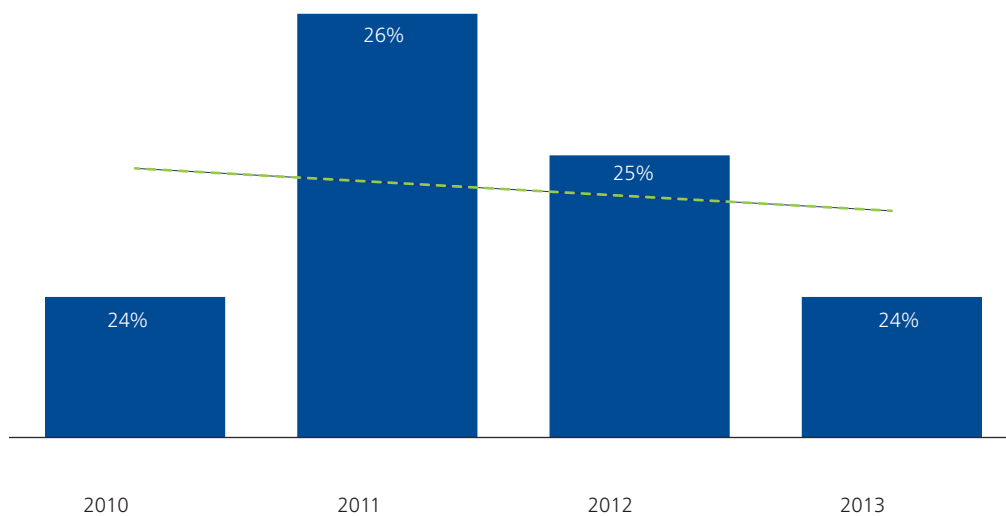

4.6 Schulden

Brutoschulden

De brutoschulden van de provincies zijn uitgedrukt in een percentage van het balanstotaal in de afgelopen jaren vrijwel gelijk gebleven (24%). Dit betekent dat eind 2013 24% van het bezit op de balans van de provincies is gefinancierd met schuld en dat 76% van het bezit op de balans is gefinancierd met eigen vermogen (reserves).

In onderstaande figuur is de ontwikkeling van de debt-ratio (vreemd vermogen in een percentage van het balanstotaal) van alle provincies in de periode 2010–2013 opgenomen.

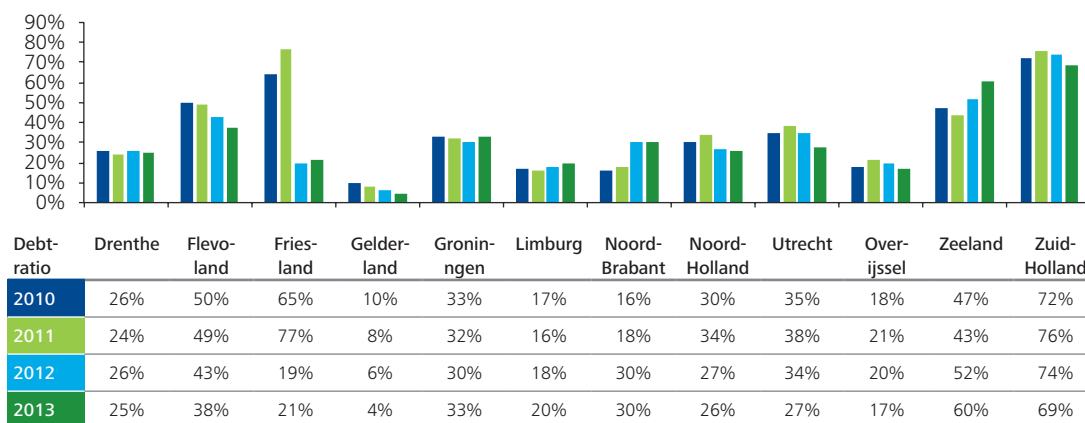

Landelijk bestaan er aanzienlijke verschillen tussen de provincies voor wat betreft de omvang van de brutoschuld.

- De brutoschuld is ultimo 2013 het hoogst bij de provincie Zuid-Holland, met 69% van het bezit op de balans van de provincie gefinancierd met schuld.
- De brutoschuld is ultimo 2013 het laagst bij de provincie Gelderland, met 4% van het bezit op de balans van de provincie gefinancierd met schuld.

In de volgende figuur is de ontwikkeling van de brutoschuld in de periode 2010–2013 van de provincies weergegeven.

Ontwikkeling debt-ratio provincies 2010–2013

Landelijk gemiddelde

2010: 24%
2011: 26%
2012: 25%
2013: 24%

Financieringsstructuur

In 2013 is de gezamenlijke langlopende schuld van de provincies gedaald met een bedrag van € 0,1 miljard tot een totaalbedrag van € 0,6 miljard. Het aandeel van de provincie Zuid-Holland in de gezamenlijke langlopende schuld is 89% (€ 540 miljoen).

Om een goed inzicht te krijgen in de schuldpositie van de provincies is niet alleen de omvang van de langlopende schulden van belang, maar ook de omvang van het nettowerkkapitaal (vlottende passiva minus vlottende activa met uitzondering van de voorraad gronden), evenals de inzet van externe financieringsmiddelen.

In de volgende tabel is de mutatie in de aanwending van de externe financiering van de provincies in de periode 2010–2013 opgenomen.

Aanwending externe financiering gemeenten 2010–2013

(Bedragen X € 1 miljard)

	2010	2011	2012	2013
Langlopende schulden	0,5	0,6	0,7	0,6
Vlottende passiva	4,7	5,2	5,2	4,9
Vlottende activa (excl. voorraden)	-/- 5,8	-/- 6,7	-/- 6,1	-/- 6,1
Externe financiering	-/- 0,6	-/- 0,8	-/- 0,3	-/- 0,6
Kapitaalverstrekking deelnemingen	0,4	0,4	0,5	0,5
Uitgezette leningen	4,8	3,9	4,1	2,9
Overige uitzettingen > 1 jaar	7,2	8,1	8,9	9,3
Voorraden	0,5	0,5	0,5	0,6
Bijdrage aan activa in eigendom derden	0,1	0,2	0,2	0,2
Inzet financiering FVA en GREX	13,0	13,2	14,2	13,5
Externe financiering ten behoeve van het voorzieningenniveau (mava)	-/- 13,6	-/- 13,9	-/- 14,5	-/- 14,1
Materiële vaste activa	2,8	2,8	3,0	3,1
Externe financiering in % materiële vaste activa	-/- 489%	-/- 498% ↓	-/- 477% ↑	-/- 456% ↑

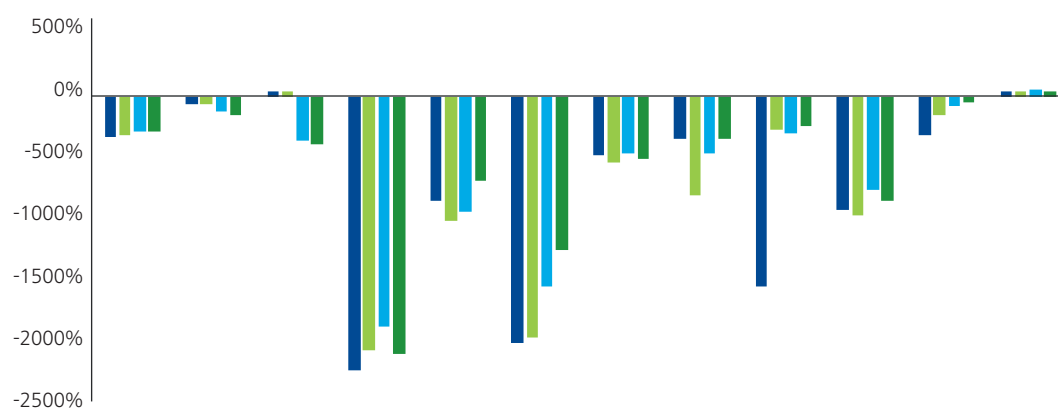
Wat valt op:

1. De provincies hebben in de periode 2010–2013 een gezamenlijk financieringsoverschot van gemiddeld € 0,6 miljard per jaar.
2. In 2013 is het financieringsoverschot toegenomen met € 0,3 miljard tot € 0,6 miljard.
3. Ultimo 2013 hebben de provincies gezamenlijk een bedrag van € 2,9 miljard uitgeleend aan derden en een bedrag van € 9,3 miljard aan tijdelijk overtollige middelen uitgezet bij derden. Voor de provincies levert dit een substantieel bedrag aan rente- en dividendopbrengsten op die ten goede komen aan de begrotingen van de provincies. In het algemeen kan worden gesteld dat het debiteurenrisico voor de provincies voor deze uitzettingen laag is, mede door de strakke regelgeving van het Rijk op dit gebied. Het blijft vanzelfsprekend van belang dat provincies, gegeven de huidige economische situatie, het debiteurenrisico van deze uitzettingen strak moeten blijven monitoren.
4. De provincies hebben ultimo 2013 voor een bedrag van € 0,5 miljard geïnvesteerd in deelnemingen (bv's en nv's). Dit bedrag is de afgelopen jaren vrij stabiel gebleven.
5. De provincies hebben ultimo 2013 een bedrag van € 0,6 miljard geïnvesteerd in gronden. Dit bedrag is de afgelopen jaren vrij stabiel gebleven.
6. De provincies hebben geen externe financiering nodig gehad voor de investeringen in het voorzieningenniveau voor de burgers in de provincies. De investeringen door de provincies zijn volledig gefinancierd met eigen vermogen. Dit betekent dat de begrotingen van de provincies beperkt beklemd zijn door rentekosten en dat hierdoor de flexibiliteit en dus de beïnvloedbaarheid van de begrotingen op korte termijn groot is.

Alleen de provincie Zuid-Holland heeft ultimo 2013 externe financiering moeten aantrekken voor de financiering van de investeringen in het voorzieningenniveau voor de burger. Een verklaring hiervoor is dat de provincie Zuid-Holland haar deelnemingen de afgelopen jaren niet heeft verkocht en dus ook geen hoge boekwinsten heeft gerealiseerd door de verkoop van deze deelnemingen. De meeste andere provincies, met uitzondering van Flevoland en Zeeland, hebben in de afgelopen jaren wel de deelnemingen in nutsbedrijven verkocht.

In onderstaande figuur is de externe financiering in een percentage van de geactiveerde investeringen in de periode 2010–2013 van de provincies opgenomen.

Aanwending externe financiering provincies 2010–2013

	Drenthe	Flevoland	Friesland	Gelderland	Groningen	Limburg	Noord-Brabant	Noord-Holland	Utrecht	Overijssel	Zeeland	Zuid-Holland
2010	-332%	-61%	32%	-2.253%	-861%	-2.028%	-480%	-354%	-1.556%	-939%	-323%	45%
2011	-317%	-71%	44%	-2.084%	-1.016%	-1.977%	-549%	-807%	-268%	-978%	-150%	44%
2012	-293%	-123%	-369%	-1.889%	-954%	-1.562%	-474%	-467%	-312%	-772%	-80%	45%
2013	-286%	-162%	-390%	-2.114%	-692%	-1.259%	-508%	-354%	-239%	-853%	-58%	43%

Landelijk gemiddelde

2010: -/- 489%
 2011: -/- 498%
 2012: -/- 477%
 2013: -/- 456%

Nettoschuld

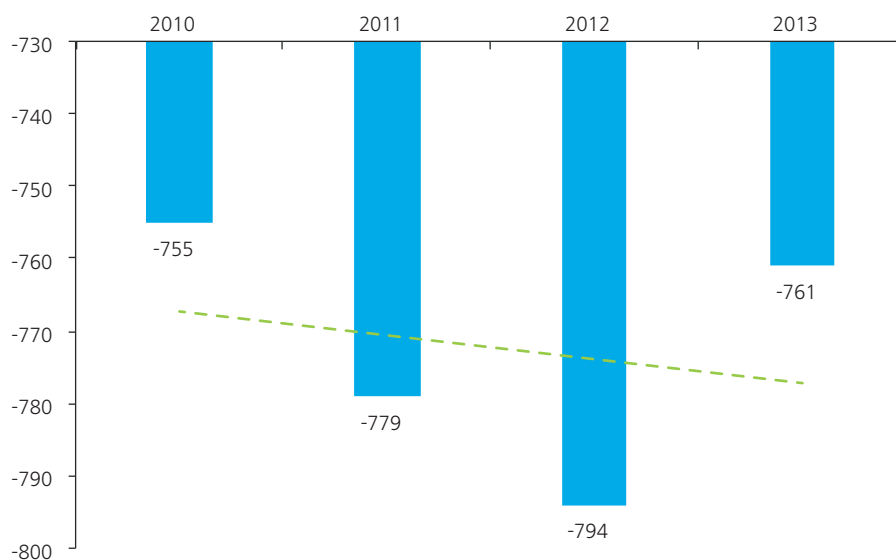
De provincies hebben geen nettoschuld, maar een netto-overschot. Het netto-overschot per inwoner is in de periode 2010–2012 toegenomen van € 755 in 2010 tot € 794 in 2012. In 2013 is het netto-overschot afgenomen met een gemiddeld bedrag van € 33 per inwoner.

De nettoschuld wordt als volgt berekend: nettoschuld: lang + kort vreemd vermogen -/- vlottende activa (exclusief voorraden) -/- langlopende uitgezette leningen -/- langlopende beleggingen.

In onderstaande figuur is de ontwikkeling van de gemiddelde nettoschuld per inwoner van alle Nederlandse gemeenten in de periode 2010–2013 opgenomen.

Ontwikkeling nettoschuld provincies 2010–2013.

(Bedragen X € per inwoner)

De nettoschuld per inwoner verschilt aanzienlijk per provincie. De uitkomsten variëren tussen een overschot van € 2.324 per inwoner tot een schuld van € 254 per inwoner. Het aantal provincies met een overschot is aanzienlijk groter dan het aantal provincies met een schuld. Alleen de provincies Zeeland en Zuid-Holland hebben ultimo 2013 een nettoschuld.

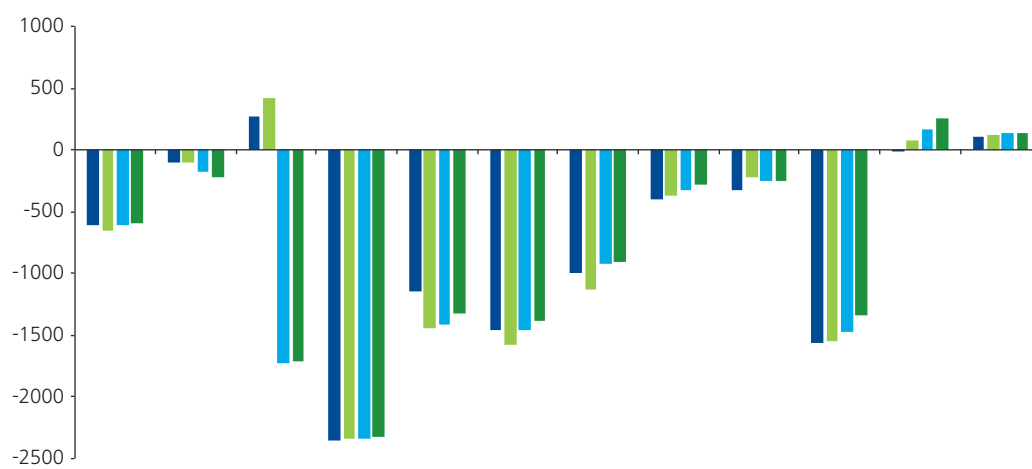
Belangrijk attentiepunt bij het analyseren van de ontwikkeling van de bruto- en nettoschulden van provincies is dat de provincies gezamenlijk een bedrag van € 2,4 miljard aan vooruit ontvangen subsidies ultimo 2013 op de balans hebben staan. Dit bedrag is in de periode 2010–2014 vrij stabiel. Het bedrag aan vooruit ontvangen subsidies staat bij de provincies op de balans onder de kortlopende schulden. De vooruit ontvangen subsidies maken voor 44% deel uit van de totale brutoschulden van de provincies.

Voor de beoordeling van de hoogte van de bruto- en nettoschuld van de provincies is dus naast de aanwending van de schulden ook de samenstelling van de schulden van belang. Vooruit ontvangen subsidies zijn namelijk geen echte schulden, maar worden in een latere periode ten gunste van de provinciale exploitatie gebracht. Het toerekenen van deze subsidies aan de exploitatie is afhankelijk van de mate waarin de prestaties, die verbonden zijn aan het besteden van de subsidies, worden geleverd. Deze vooruit ontvangen bedragen zijn rentevrij en geven dus geen rentedruk op de toekomstige provinciale exploitatie.

In de volgende figuur is de ontwikkeling van de gemiddelde nettoschuld per inwoner van de provincies in de periode 2010–2013 weergegeven.

Ontwikkeling nettoschuld provincies 2010–2013.

(Bedragen X € per inwoner)

	Drenthe	Flevoland	Friesland	Gelderland	Groningen	Limburg	Noord-Brabant	Noord-Holland	Utrecht	Overijssel	Zeeland	Zuid-Holland
31.12.10	-615	-99	274	-2.347	-1.151	-1.457	-991	-404	-332	-1.570	-8	103
31.12.11	-655	-106	424	-2.335	-1.447	-1.578	-1.134	-371	-226	-1.550	72	114
31.12.12	-603	-178	-1.727	-2.340	-1.415	-1.464	-924	-324	-247	-1.477	165	129
31.12.13	-588	-228	-1.712	-2.324	-1.328	-1.384	-915	-280	-257	-1.343	254	137

Landelijk gemiddelde

2010: -/- € 751

2011: -/- € 766

2012: -/- € 794

2013: -/- € 761

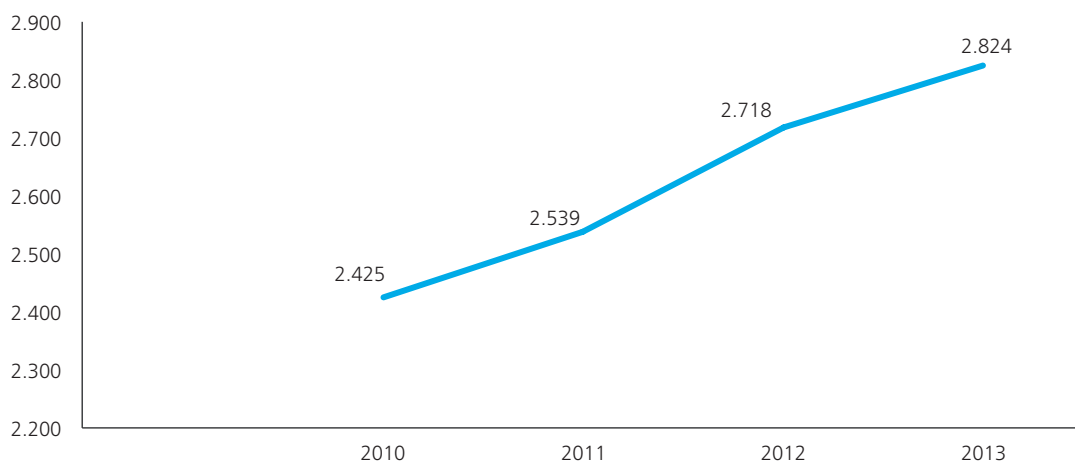
4.7 Materiële vaste activa

In 2013 is de boekwaarde van de materiële vaste activa van de provincies gestegen met € 0,1 miljard tot een bedrag van € 2,8 miljard. In 2012 was de stijging € 0,2 miljard.

In onderstaande figuur is de ontwikkeling in de periode 2010–2013 van de geactiveerde investeringen op de balans van provincies opgenomen.

Ontwikkeling boekwaarde materiële vaste activa provincies 2010–2013.

(Bedragen X € 1 miljoen)

Totale netto- investering
2010-2013 is € 0,4 miljard

Totale netto- investering
per inwoner 2010–2013
is € 24

In de afgelopen vier jaar is de nettoboekwaarde van de geactiveerde investeringen toegenomen met € 0,4 miljard en hebben de provincies gemiddeld een bedrag van € 24 per inwoner netto geïnvesteerd.

In 2013 hebben de provincies gemiddeld een bedrag van € 6 per inwoner netto geïnvesteerd in het voorzieningenniveau in de provincies. Dit bedrag is ongeveer de helft van de netto-investeringen in 2012.

Ultimo 2013 is in totaal € 2,8 miljard geïnvesteerd in het voorzieningenniveau. Dat is gemiddeld € 168 per inwoner. Ultimo 2010 was dat nog gemiddeld € 146 per inwoner.

Hierbij moet wel worden opgemerkt dat gemeenten binnen de kaders van de van toepassing zijnde verslaggevingsvoorschriften (Besluit Begroting en Verantwoording) zelf het beleid mogen vaststellen voor het activeren van investeringen met maatschappelijk nut, de afschrijvingsmethodiek (lineair of annuitair) en de afschrijvingsperiode. Om de werkelijke omvang van de netto-investeringen te kunnen vaststellen, zijn dan ook meer gegevens nodig dan alleen de mutatie van de boekwaarde van de materiële vaste activa. Dit heeft ook tot gevolg dat voorzichtigheid is geboden bij conclusies over de investeringen.

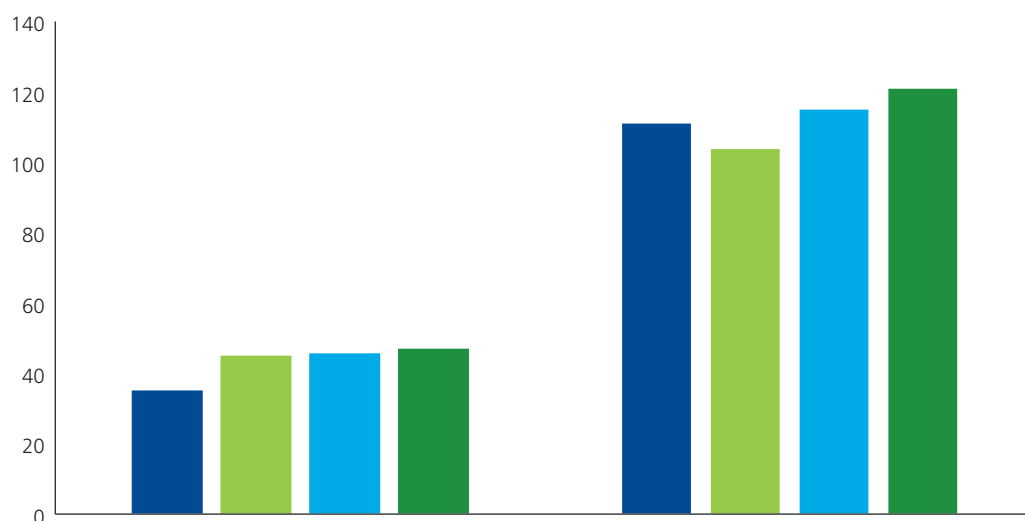
De boekwaarde van de geactiveerde investeringen bestaat ultimo 2013 voor 28% uit investeringen met economisch nut. Ten opzichte van 2013 is dit percentage licht gedaald met twee procentpunten. Investeringen met economisch nut zijn investeringen die in de nabije toekomst voor de provincies een inkomende geldstroom (opbrengsten) tot gevolg (kunnen) hebben (huur en heffingen). De verslaggevingsvoorschriften voor provincies schrijven niet voor dat deze investeringen volledig moeten worden gedekt door middel van direct aan deze investeringen toe te rekenen opbrengsten. Daardoor kan een onrendabele top bij deze investeringen aanwezig zijn. Deze onrendabele top wordt over de economische levensduur van deze investeringen afgeschreven.

Circa 72% van de boekwaarde van de geactiveerde investeringen bestaat ultimo 2013 uit investeringen met maatschappelijk nut. Ten opzichte van 2012 is dit percentage licht gestegen met twee procentpunten. Investerings met maatschappelijk nut zijn investeringen waar geen directe toekomstige opbrengsten tegenover staan. De verslaggevingsvoorschriften voor provincies schrijven voor dat deze investeringen mogen worden geactiveerd of direct volledig ten laste worden gebracht van de exploitatie van de provincie. Ook mogen extra afschrijvingen worden gedaan op basis van het jaarrekeningresultaat van de provincie.

In onderstaande figuur is voor de periode 2010–2013 de specificatie van de gemiddelde boekwaarde van de geactiveerde investeringen per inwoner opgenomen.

Specificatie materiële vaste activa per inwoner provincies 2010–2013.

(Bedragen X €)

	Investeringen met een economisch nut	Investeringen in openbare ruimte met maatschappelijk nut
2010	35	111
2011	45	104
2012	46	115
2013	47	121

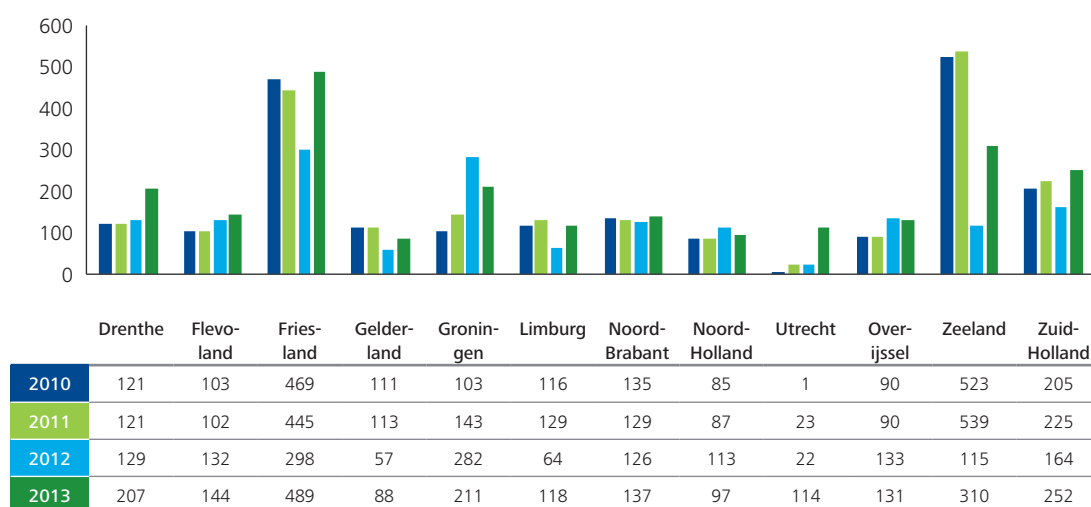
Landelijk bestaan er aanzienlijke verschillen tussen de provincies voor wat betreft de omvang van de geactiveerde investeringen.

- De boekwaarde van de materiële vaste activa per inwoner is in de provincie Friesland met een bedrag van € 489 per inwoner het hoogst.
- De boekwaarde van de materiële vaste activa per inwoner is in de provincie Gelderland met een bedrag van € 88 per inwoner het laagst.

In de volgende figuur is de boekwaarde van de materiële vaste activa per inwoner weergegeven per provincie in de periode 2010–2013.

Ontwikkeling boekwaarde materiële vaste activa per inwoner 2010–2013.

(Bedragen X €)

Landelijk gemiddelde

2010: € 146
2011: € 149
2012: € 161
2013: € 168

4.8 Nog met burgers te verrekenen kapitaallasten

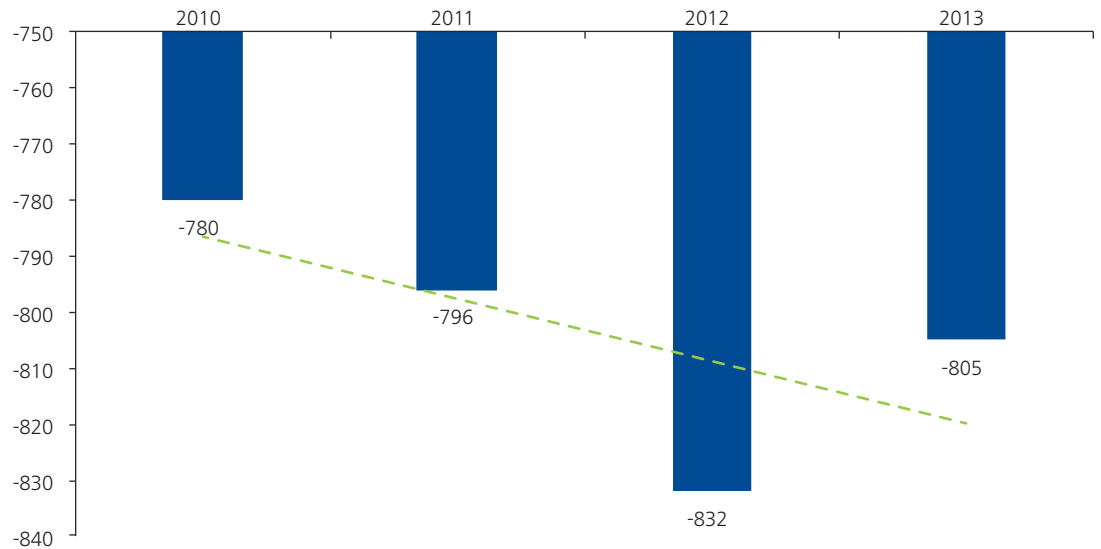
Wanneer de boekwaarde van de materiële vaste activa wordt verlaagd met het eigen vermogen van de provincies ultimo 2013 resteert een saldo van +/- € 15,1 miljard (2012: € -/14,9 miljard). Dit is het bedrag dat de provincies gezamenlijk 'overhouden' wanneer de materiële vaste activa in één keer ten laste van het eigen vermogen wordt gebracht. Anders geformuleerd: de provincies hebben gezamenlijk ultimo 2013 geen lasten naar de toekomst doorgeschoven. Dit betekent dat de toekomstige begrotingen van de provincies niet worden 'beklemd' door afschrijvingslasten. De begroting is hierdoor meer flexibel en ook de beïnvloedbaarheid op korte termijn groter.

In 2010 was het bedrag dat de provincies overhielden gemiddeld € 780 per inwoner. In de periode 2010–2012 is dit opgelopen tot € 832 per inwoner. In 2013 is deze olopende tred gestopt en is dit bedrag gedaald met een gemiddeld bedrag van € 27 per inwoner tot een bedrag van € 805.

In onderstaande figuur is de ontwikkeling van de kapitaallasten die de provincies gemiddeld nog met de burgers moeten verrekenen weergegeven.

Ontwikkeling kapitaallasten nog met de inwoners te verrekenen provincies 2010-2013.

(Bedragen X € per inwoner)

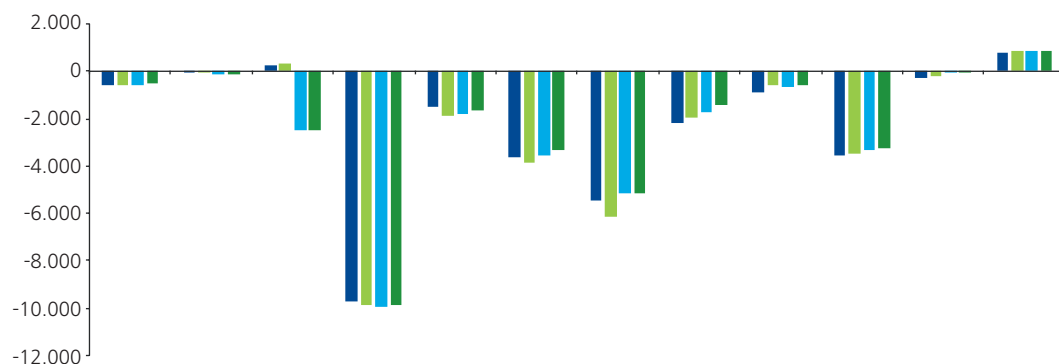
Landelijk bestaan er aanzienlijke verschillen tussen de provincies voor wat betreft de mate waarin kapitaallasten zijn doorgeschoven naar de toekomst.

- Alleen de provincie Zuid-Holland heeft ultimo 2013 nog een bedrag met de burgers te verrekenen. Dit bedrag is € 882 per inwoner.
- De provincie Gelderland heeft ultimo 2013 het grootste 'overschot' van € 9.895 per inwoner.

In de volgende figuur is de ontwikkeling van de nog met burgers te verrekenen kapitaallasten per inwoner in de periode 2010–2013 van de provincies opgenomen.

Ontwikkeling kapitaallasten nog met de inwoners te verrekenen 2010–2013.

(Bedragen X € per inwoner)

	Drenthe	Flevoland	Fryslân	Gelderland	Groningen	Limburg	Noord-Brabant	Noord-Holland	Utrecht	Overijssel	Zeeland	Zuid-Holland
2010	-558	-52	218	-9.729	-1.491	-3.612	-5.468	-2.169	-879	-3.533	-247	806
2011	-620	-56	333	-9.846	-1.846	-3.840	-6.151	-1.929	-588	-3.496	-210	848
2012	-560	-109	-2.518	-9.925	-1.773	-3.580	-5.135	-1.710	-662	-3.312	-55	868
2013	-543	-145	-2.498	-9.895	-1.675	-3.361	-5.145	-1.432	-614	-3.261	-35	882

Landelijk gemiddelde

2010: -/- € 766

2011: -/- € 796

2012: -/- € 827

2013: -/- € 806

4.9 Nog te besteden subsidies

De twaalf provincies hebben ultimo 2013 nog een bedrag van € 2,4 miljard aan vooruit ontvangen subsidies op de balans staan. Deze moeten in de komende jaren worden besteed. De middelen vormen een potentiële impuls voor de overheidsinvesteringen, maar een last voor het EMU-saldo. Het bedrag dat de provincies aan het einde van een kalenderjaar op de balans hebben staan aan nog te besteden subsidies is in de periode 2010–2013 vrij constant, met alleen in 2011 een afwijkend bedrag van € 2,7 miljard.

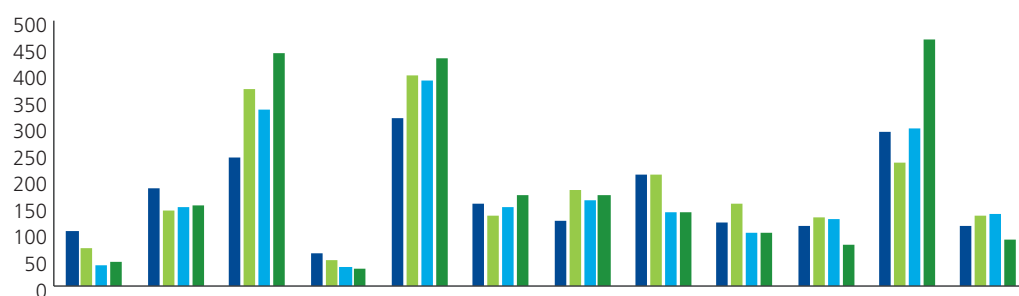
Landelijk bestaan er aanzienlijke verschillen tussen de provincies voor wat betreft de mate waarin de provincie nog niet bestede subsidiegelden heeft.

- De provincie Drenthe heeft ultimo 2013 per burger nog een bedrag van € 22 beschikbaar aan nog niet bestede subsidiegelden.
- De provincie Noord-Brabant heeft ultimo 2013 per burger nog een bedrag van € 422 beschikbaar aan nog niet bestede subsidiegelden.

In de volgende figuur is de ontwikkeling van de nog bestede subsidiegelden per inwoner in de periode 2010–2013 van de provincies opgenomen.

Ontwikkeling nog te besteden subsidies provincies per inwoner 2010–2013.

(Bedragen X €)

	Drenthe	Flevoland	Friesland	Gelderland	Groningen	Limburg	Noord-Brabant	Noord-Holland	Utrecht	Overijssel	Zeeland	Zuid-Holland
2010	104	185	243	62	317	154	124	210	121	112	291	114
2011	73	141	372	48	396	134	181	211	155	131	231	132
2012	38	148	334	36	386	147	161	140	100	127	298	137
2013	45	151	440	33	428	170	170	138	99	78	463	86

Landelijk gemiddelde

2010: € 145
2011: € 163
2012: € 144
2013: € 141

4.10 EMU-saldo

Voor 2013 verwachtten de provincies een EMU-saldo van circa +/- € 1,2 miljard. De referentiewaarde 2013 voor de gezamenlijke provincies was +/- € 436 miljoen, een verschil van € 763 miljoen (= overschrijding).

Het werkelijke EMU-saldo voor de provincies berekend op basis van de balansmutaties in 2013 is circa +/- € 463 miljoen. Op basis van deze benaderingswijze hebben de provincies in 2013 de referentiewaarde van +/- € 436 miljoen met € 27 miljoen overschreden. Het werkelijke EMU-saldo 2013 is substantieel beter dan het verwachte EMU-saldo voor 2013 (verschil van ruim € 0,7 miljard).

Benadering EMU-saldo 2013 provincies

(Bedragen X €1 miljoen)

Benadering EMU-saldo 2013	
Resultaat voor bestemming	-308
Mutatie voorraden	-83
Mutatie (im)materiële vaste activa	-58
Mutatie voorzieningen	-15
EMU-saldo 2013	-463
Referentiewaarde	-436
Overschrijding	27

EMU-saldo 2014 provincies (prognose)

Voor 2014 verwachten de provincies een EMU-saldo van circa +/- € 1 miljard. De referentiewaarde 2014 voor de gezamenlijke provincies is +/- € 674 miljoen, een verschil van € 364 miljoen (= overschrijding).

In onderstaande tabel is het verschil per provincie tussen het verwachte EMU-saldo voor 2014 opgenomen, evenals de referentiewaarde. Vijf provincies verwachten voor 2014 een onderschrijding van het EMU-saldo en zeven provincies verwachten voor 2014 een overschrijding van het EMU-saldo.

EMU-saldo. EMU-enquete 2014 (bron: CBS) (Bedragen X € 1.000)			
Vergelijking individuele provincies	Opgegeven EMU-saldo 2014	Referentiewaarde	Vershil
Drenthe	-46.882	-28.774	-18.108
Flevoland	-9.574	-18.510	8.936
Fryslan	-93.000	-41.515	-51.485
Gelderland	-109.991	-113.609	3.618
Groningen	-84.089	-28.432	-55.657
Limburg	-113.917	-52.179	-61.738
Noord-Brabant	-48.842	-96.800	47.957
Noord-Holland	-246.713	-57.542	-189.171
Overijssel	-94.790	-71.767	-23.023
Utrecht	-18.038	-47.113	29.075
Zeeland	-10.000	-39.271	29.271
Zuid-Holland	-161.877	-78.831	-83.046

5. Waterschappen

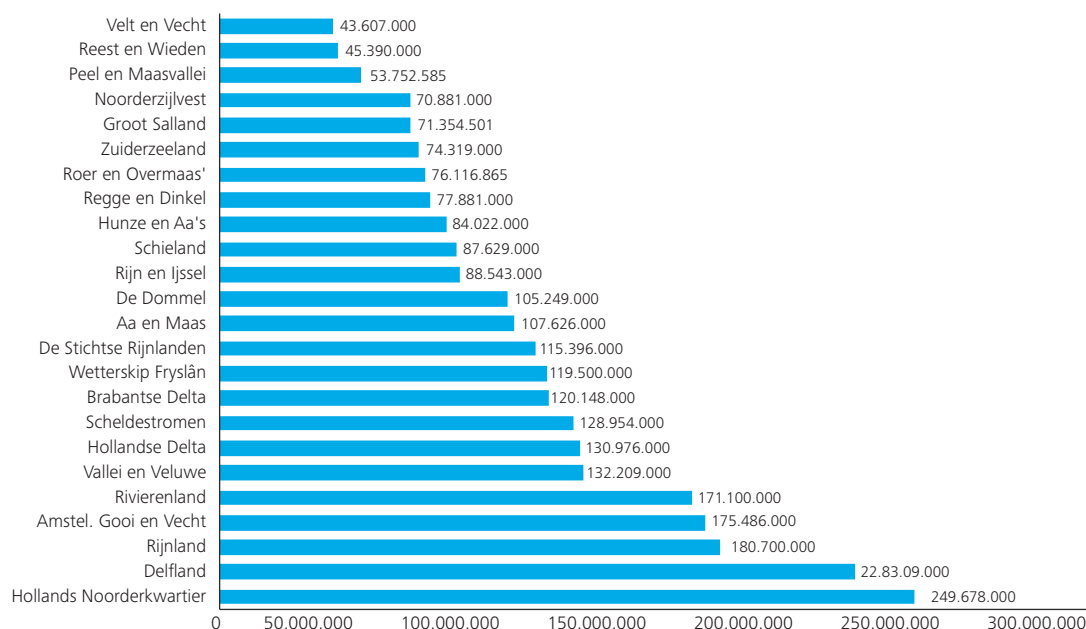

De waterschappen vormen het bestuursniveau dat de waterhuishouding in Nederland reguleert. De waterschappen innen heffingen en belastingen op deze wijze hun jaarlijkse lasten door aan de inwoners in hun verzorgingsgebied. In tegenstelling tot gemeenten en provincies ontvangen waterschappen van het Rijk geen bijdrage voor de bekostiging van de wettelijke taken.

In de volgende figuur zijn van de 24 waterschappen in 2013 de totale lasten als indicatie voor de grootte van het waterschap opgenomen:

Grootte waterschappen 2013 o.b.v. de totale lasten.

(Bedragen X €)

Op basis van een analyse van financiële gegevens van de 24 waterschappen in 2013 vallen de volgende zaken op:

- Het eigen vermogen van de waterschappen is in 2013 toegenomen met € 28 miljoen tot € 754 miljoen. Dit is € 44 per inwoner.
- De langlopende schulden van de waterschappen zijn in 2013 toegenomen met een bedrag van € 0,3 miljard tot € 5,9 miljard.
- De waterschappen hebben ultimo 2013 per saldo een nettoschuld van € 6,7 miljard. Ten opzichte van 2013 is de nettoschuld toegenomen met € 0,3 miljard in 2013.
- Voor de analyse van de ontwikkeling van de schuldpositie van de waterschappen is vooral inzicht nodig in de samenstelling van de schulden en de wijze waarop de waterschappen de schulden hebben aangewend. Ultimo 2013 hebben de waterschappen gezamenlijk 88% van de aangetrokken externe financieringsmiddelen ingezet voor de financiering van de investeringen die op de balansen van de waterschappen zijn opgenomen.
- De boekwaarde van de materiële vaste activa ultimo 2013 is € 7,5 miljard. Ten opzichte van 2010 is de boekwaarde van de materiële vaste activa gestegen met € 0,7 miljard als gevolg van investeringen in vooral de bescherming van Nederland tegen hoog water.
- De waterschappen hebben in 2013 gezamenlijk € 12 miljoen minder aan lasten dan aan baten.

- In de door de algemene vergaderingen vastgestelde primaire begrotingen 2013 werd uitgegaan van een totaal negatief resultaat voor bestemming van € 57 miljoen voor 2013. Tussentijds hebben de algemene vergaderingen het begrote resultaat voor bestemming nadelig bijgesteld met een bedrag van € 28 miljoen. In totaal werd een negatief resultaat voor bestemming begroot van € 95 miljoen voor 2013. Uiteindelijk hebben de waterschappen een positief resultaat voor bestemming van € 12 miljoen gerealiseerd in 2013. Er is dus een verschil van € 107 miljoen tussen het werkelijke resultaat en het begrote resultaat inclusief wijzigingen.
- In 2014 is het aantal waterschappen gedaald van 24 naar 23. De 23 waterschappen gaan in de primaire begrotingen 2014 uit van een negatief resultaat voor bestemming van in totaal € 41 miljoen. In de primaire begrotingen 2013 was dit nog € 57 miljoen—een verbetering van € 16 miljoen. De waterschappen verwachten hierdoor dat het eigen vermogen in 2014 zal dalen tot een gezamenlijk eigen vermogen van circa € 713 miljoen.
- Bij 5 van de 24 waterschappen in 2013 is in de jaarrekening 2013 de weerstandratio (verhouding tussen de aanwezige weerstandscapaciteit en de gekwantificeerde risico's) niet af te leiden. Van de 19 waterschappen die wel in de jaarrekeningen 2013 de weerstandratio hebben opgenomen is de gemiddelde weerstandratio 1,8. Deze waterschappen hebben dus bijna tweemaal zoveel weerstandscapaciteit beschikbaar als aan risico's zijn geïdentificeerd en gekwantificeerd.
- Per inwoner hebben de waterschappen in 2013 een gemiddeld bedrag van € 15 aan beschikbare weerstandscapaciteit berekend. De waterschappen hebben in 2013 een gemiddeld bedrag van € 8 per inwoner aan risico's geïdentificeerd en gekwantificeerd.
- De waterschappen hebben gezamenlijk ultimo 2013 een bedrag van € 6,5 miljard aan lasten naar de toekomst doorgeschoven. Dit is gemiddeld € 396 per inwoner.
- Het werkelijke EMU-saldo voor de waterschappen berekend op basis van de balansmutaties in 2013 is circa -/ € 287 miljoen. Op basis van deze benaderingswijze zijn de waterschappen in 2013 binnen de referentiewaarde van -/ € 311 miljoen gebleven. Het werkelijke EMU-saldo 2013 is substantieel beter dan het verwachte EMU-saldo voor 2013 (een verschil van circa € 251 miljoen).
- Voor 2014 verwachten de waterschappen een EMU-saldo van circa -/ € 460 miljoen. De referentiewaarde 2014 voor de gezamenlijke waterschappen is -/ € 429 miljoen, een verschil van € 31 miljoen (= overschrijding).

5.1 Resultaten 2013

De waterschappen hebben in 2013 gezamenlijk € 12 miljoen minder aan lasten dan aan baten. Rekening houdende met de door de algemene vergadering geautoriseerde toevoegingen en onttrekkingen aan het eigen vermogen is er per saldo sprake van een positief resultaat na bestemming in 2013 van € 32 miljoen. Er is derhalve per saldo € 20 miljoen tussentijds vanuit de reserves aan de baten toegevoegd.

In de periode 2010–2013 is het totale resultaat voor bestemming van de waterschappen circa € 156 miljoen negatief. Dit bedrag hebben de waterschappen 'ontspaan' (onttrokken) aan het eigen vermogen. In de periode 2010–2013 hebben de waterschappen gezamenlijk een positief resultaat na bestemming gerealiseerd van in totaal € 24 miljoen. Het resultaat na bestemming is inclusief de door de algemene vergadering goedgekeurde onttrekkingen en toevoegingen aan de reserves. Dit betekent dat de waterschappen bij elkaar per saldo tussentijds € 180 miljoen aan de reserves hebben onttrokken in de jaren 2010–2013.

De lasten van de waterschappen zijn in de periode 2010–2013 in totaal met € 0,3 miljard toegenomen. Dat is een toename van 13%. De baten zijn in dezelfde periode eveneens met € 0,3 miljard toegenomen. Dat is een stijging van 14%.

In onderstaande figuur is de resultaatontwikkeling in de periode 2010–2013 van de waterschappen weergegeven.

Gezamenlijke programmarekening waterschappen 2013.

(Bedragen X 1 miljoen)

Totaalresultaat voor bestemming (saldo van baten en lasten) 2010-2013 is € 156 miljoen negatief

Programmarekening	2013	2012	2011	2010
Totale lasten	2.739	2.690	2.608	2.423
Totale baten	2.751	2.578	2.561	2.408
Resultaat voor bestemming	12	-/- 112	-/- 47	-/- 9
Toevoegingen aan reserves	69	27	22	92
Onttrekkingen aan reserves	89	120	57	126
Resultaat na bestemming	32	-/- 19	-/- 13	24

Totale lasten 2010-2013 + 12,9%
Totale baten 2010-2013 + 14,1%

Totaalresultaat na bestemming (exploitatieresultaat) 2010-2013 is € 24 miljoen positief

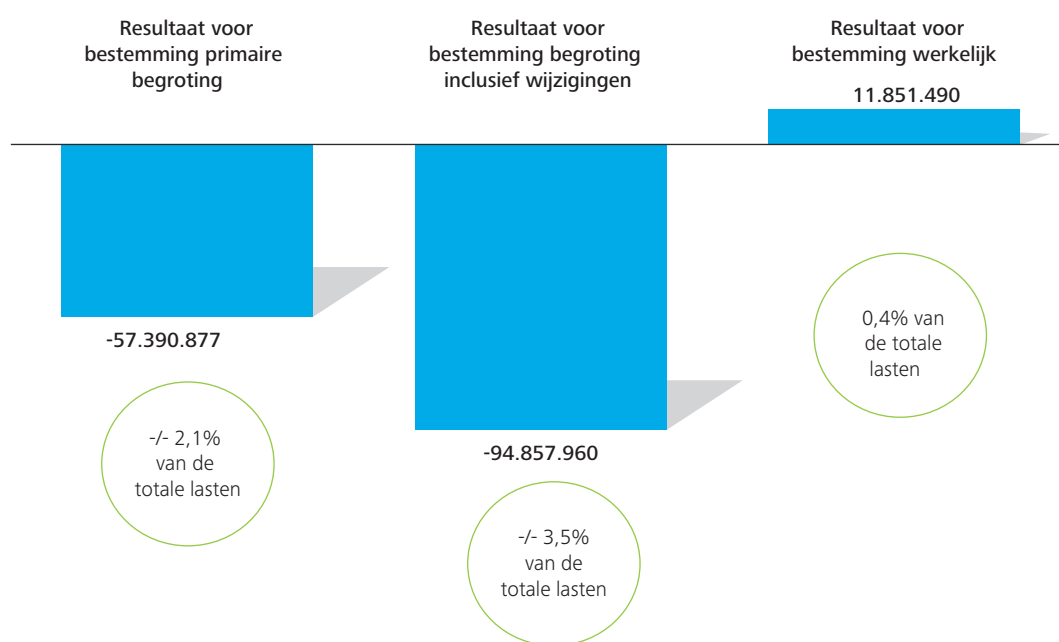
Waterschappen zijn bestedingshuishoudingen. Het dagelijks bestuur mag uitgaven doen binnen de door de algemene vergadering vastgestelde begroting. Om de werkelijke resultaten van de waterschappen te kunnen duiden is het noodzakelijk om een vergelijking te maken tussen de werkelijke uitkomsten en de door de algemene vergadering vastgestelde begrotingen.

In de door de algemene vergadering vastgestelde primaire begrotingen 2013 werd uitgegaan van een totaal negatief resultaat voor bestemming van € 57 miljoen voor 2013. Tussentijds hebben de algemene vergaderingen het begrote resultaat voor bestemming nadelig bijgesteld met een bedrag van € 38 miljoen. In totaal werd een negatief resultaat voor bestemming begroot van € 95 miljoen voor 2013. Uiteindelijk hebben de waterschappen een positief resultaat voor bestemming van € 12 miljoen gerealiseerd in 2013. Er is dus een verschil van € 107 miljoen tussen het werkelijke resultaat en het begrote resultaat inclusief wijzigingen.

In onderstaande figuur is de realiteit van het begrote resultaat voor bestemming 2013 van de waterschappen opgenomen.

Realiteit verwacht resultaat begroting 2013

(Bedragen X €)

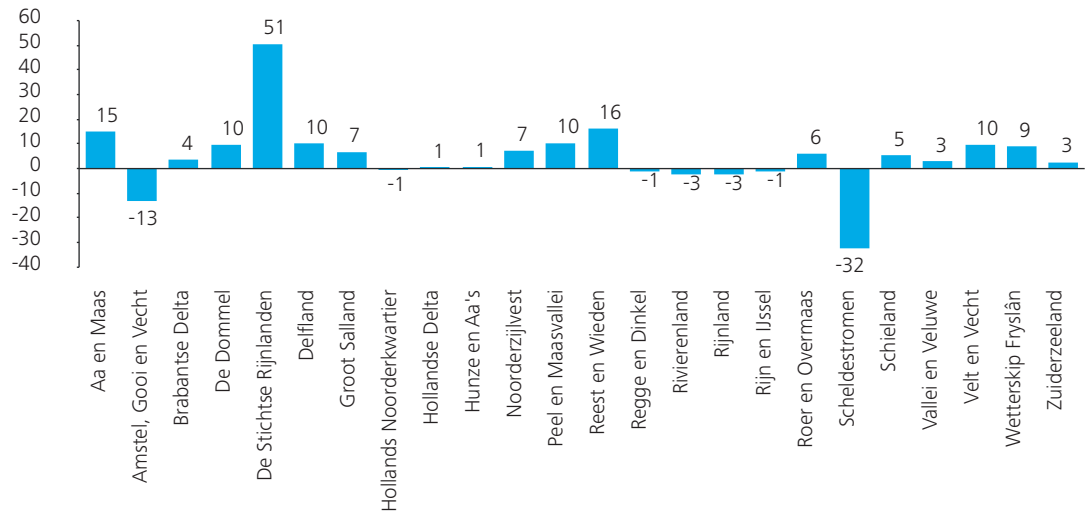
- De begrote resultaten en de werkelijke resultaten verschillen sterk per waterschap.
- Velt en Vecht verwachtte voor 2013 op basis van de primaire begroting een negatief resultaat voor bestemming van € 31 per inwoner en Schieland een positief resultaat voor bestemming van € 3 per inwoner. De bandbreedte van de verschillen is € 34 per inwoner.
- De Stichtse Rijnlanden heeft in werkelijkheid het grootste positieve resultaat voor bestemming van € 46 per inwoner gerealiseerd. Scheldestromen heeft in werkelijkheid het grootste negatieve resultaat voor bestemming van € 43 per inwoner gerealiseerd. De bandbreedte van de verschillen is € 89 per inwoner.
- Bij zeventien waterschappen is het werkelijke resultaat voor bestemming positiever dan het begrote resultaat voor bestemming in de primaire begroting. Zeven waterschappen hebben een werkelijk resultaat voor bestemming in 2013 dat minder gunstig is dan het begrote resultaat voor bestemming in de primaire begrotingen.
- Bij twintig waterschappen is het werkelijk gerealiseerde resultaat voor bestemming substantieel beter dan het begrote resultaat voor bestemming inclusief wijzigingen. Bij vier waterschappen is het werkelijk gerealiseerde resultaat voor bestemming minder gunstig dan in de begrotingen inclusief wijziging.

In onderstaande figuur is het verschil tussen het werkelijke resultaat voor bestemming en het begrote resultaat voor bestemming volgens de primaire begroting van de 24 waterschappen in 2013 opgenomen.

Realiteit verwacht resultaat begroting 2013.

(Bedragen X €)

Vershil werkelijk resultaat voor bestemming en resultaat voor bestemming volgens de primaire begroting

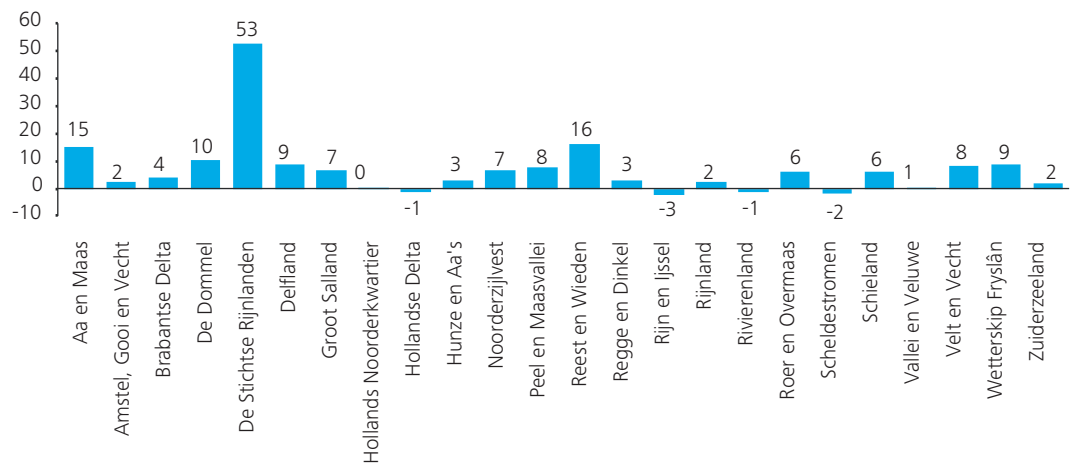
Landelijk gemiddelde
(per inwoner) € 4

In onderstaande figuur is het verschil tussen het werkelijke resultaat voor bestemming en het begrote resultaat voor bestemming volgens de begroting inclusief wijzigingen van de 24 waterschappen in 2013 opgenomen.

Realiteit verwacht resultaat begroting 2013.

(Bedragen X €)

Vershil werkelijk resultaat voor bestemming en resultaat voor bestemming volgens de begroting inclusief wijzigingen

Landelijk gemiddelde
(per inwoner) € 6

5.2 Begroting 2014

De huidige 23 waterschappen gaan in de primaire begrotingen 2014 uit van een negatief resultaat voor bestemming van in totaal € 41 miljoen. In de primaire begrotingen 2013 was dit nog € 57 miljoen negatief. Een verbetering van € 16 miljoen. De waterschappen verwachten hierdoor dat het eigen vermogen in 2014 zal dalen tot een gezamenlijk eigen vermogen van circa € 713 miljoen.

Primaire begroting 2014

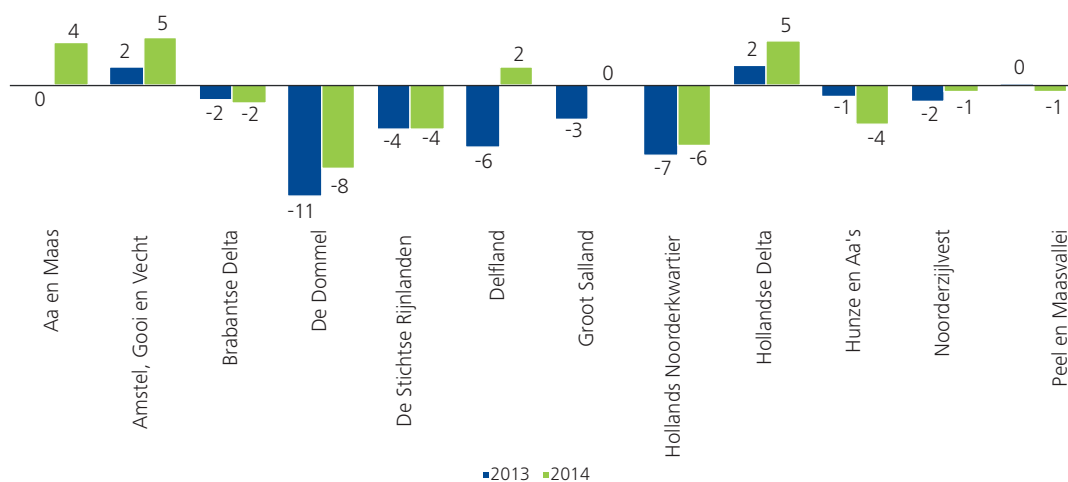
Resultaat voor bestemming primaire begroting 2014 is € 41 miljoen negatief (= **ontsparing**) (= daling van het eigen vermogen) (primaire begroting 2013: € 57 miljoen negatief)

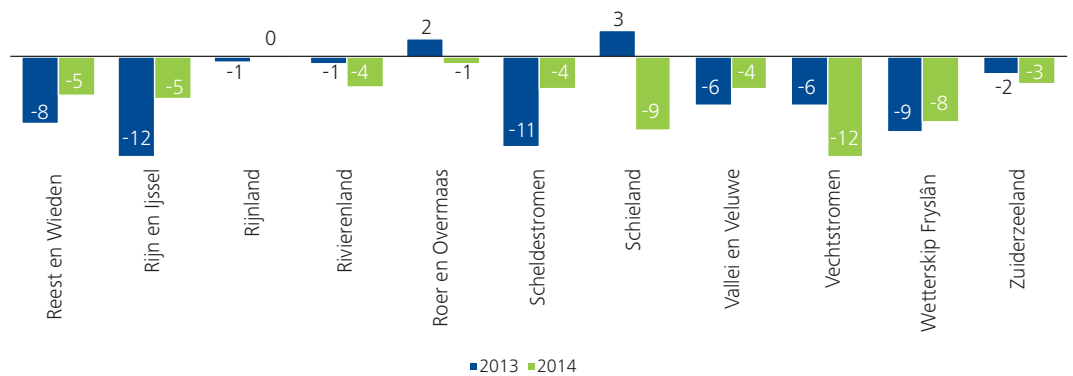
- De begrote resultaten voor bestemming 2014 verschillen per waterschap. De bandbreedte van de verschillen is € 17 per inwoner.
- Zes waterschappen verwachten een positief resultaat voor bestemming en zeventien waterschappen een negatief resultaat voor bestemming.

In onderstaande figuur is het gemiddelde begrote resultaat voor bestemming 2013 en 2014 per inwoner per waterschap opgenomen.

Primaire begroting 2014

(Bedragen X €)

Landelijk gemiddelde
(per inwoner):
2013: -/- € 3
2014: -/- € 2

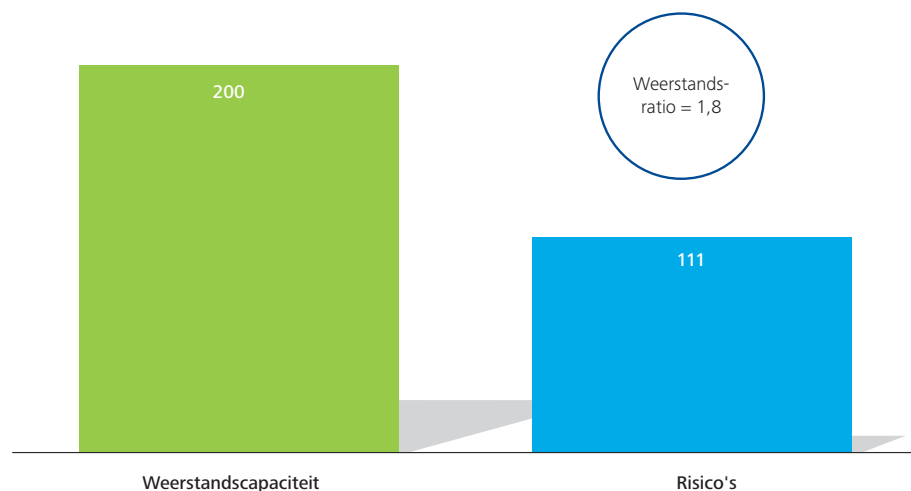
5.3 Weerstandsvermogen

Er zijn geen wettelijke voorschriften voor het identificeren en kwantificeren van risico's en het aanmerken van potentiële bronnen van weerstandscapaciteit voor de waterschappen. Het gevolg hiervan is dat ieder waterschap zijn eigen systematiek heeft voor het identificeren en kwantificeren van risico's en het aanmerken van potentiële bronnen van weerstandscapaciteit. Een vergelijking tussen de waterschappen onderling is dan ook niet goed mogelijk.

Van 5 van de 24 waterschappen in 2013 is in de jaarrekening 2013 de weerstandratio (verhouding tussen de aanwezige weerstandscapaciteit en de gekwantificeerde risico's) niet af te leiden. De 19 waterschappen die de weerstandratio wel in hun jaarrekening 2013 hebben opgenomen, hebben een gemiddelde weerstandratio van 1,8. Deze waterschappen hebben dus bijna tweemaal zoveel weerstandscapaciteit beschikbaar als aan risico's zijn geïdentificeerd en gekwantificeerd. In onderstaande figuur is dit schematisch weergegeven.

Weerstandsvermogen waterschappen 2013.

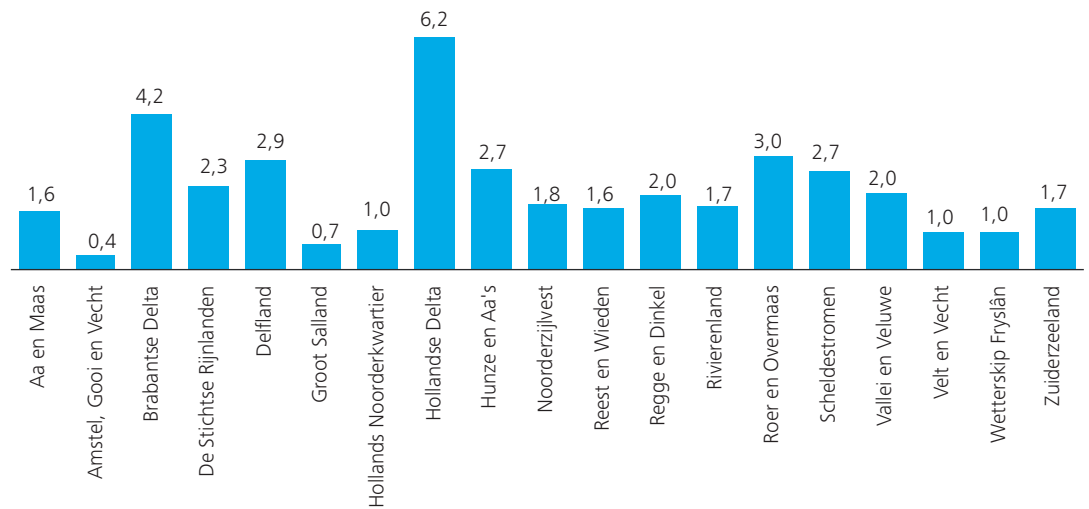
(Bedragen X € 1 miljoen)

- De gemiddelde weerstandratio verschilt per waterschap. Hollandse Delta heeft de hoogste weerstandratio (6,2) en Amstel, Gooi en Vecht heeft de laagste weerstandratio (0,4).
- Twee waterschappen (Amstel, Gooi en Vecht en Groot Salland) hebben een weerstandratio van kleiner dan één.

In onderstaande figuur is de gemiddelde weerstandratio 2013 van de waterschappen opgenomen die uit de jaarrekening 2013 kan worden afgeleid.

Weerstandsvermogen waterschappen 2013.

Landelijk gemiddelde
2013: 1,8

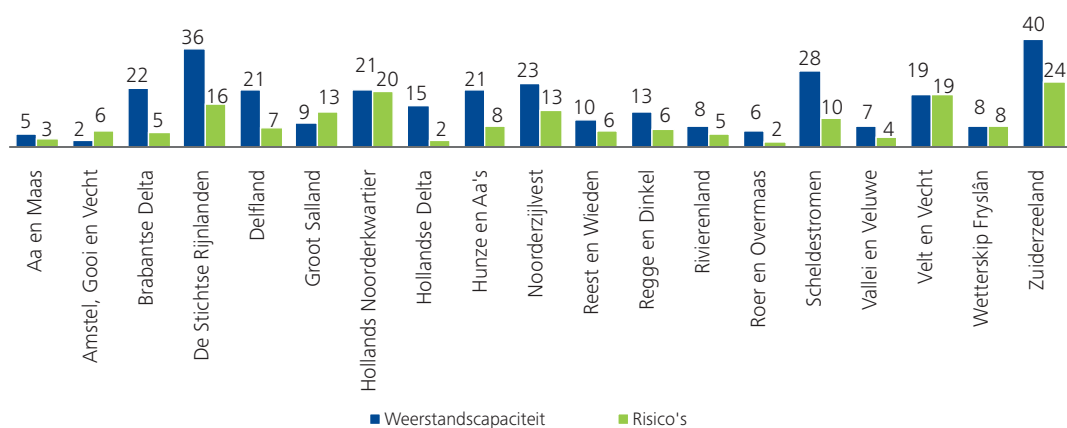
- Zuiderzeeland heeft de hoogste weerstandcapaciteit per inwoner (€ 40) en Amstel, Gooi en Vecht heeft de laagste weerstandscapaciteit per inwoner (€ 2). De bandbreedte van de verschillen is € 42 per inwoner. De gemiddelde weerstandscapaciteit bedraagt € 15 per inwoner.
- Zuiderzeeland heeft het hoogste bedrag aan risico's per inwoner geïdentificeerd en gekwantificeerd (€ 24) en Hollandse Delta en Roer en Overmaas hebben het laagste bedrag aan risico's per inwoner geïdentificeerd en gekwantificeerd (€ 2). De bandbreedte van de verschillen is € 26 per inwoner. Het gemiddelde aan geïdentificeerde en gekwantificeerde risico's bedraagt € 8 per inwoner.

In onderstaande figuur is het bedrag per inwoner aan weerstandscapaciteit en risico's in 2013 van de waterschappen opgenomen. Dit bedrag is berekend op basis van deze gegevens in de jaarrekening 2013.

Weerstandsvermogen waterschappen 2013.

(Bedragen X €)

Weerstandscapaciteit en risico's per inwoner

Landelijk gemiddelde 2013

Weerstandscapaciteit: € 15

Risico's: € 8

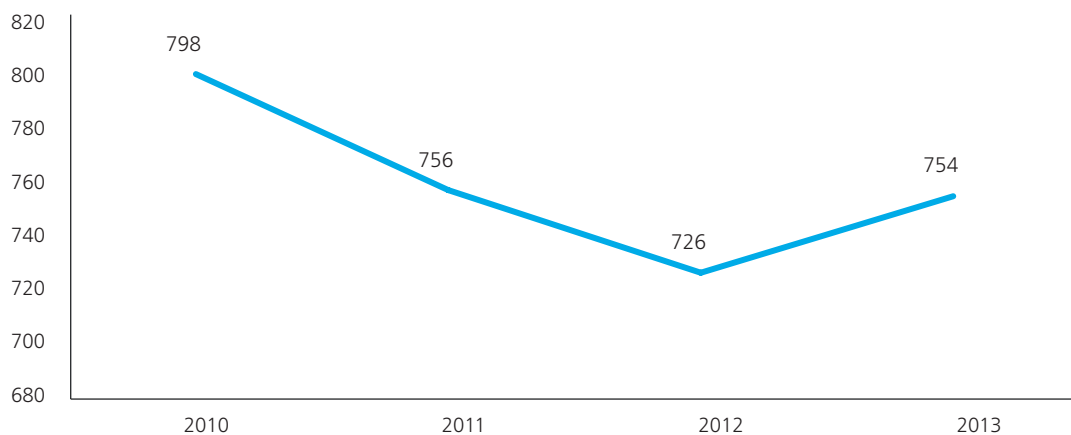
5.4 Eigen vermogen

De 24 waterschappen hebben ultimo 2013 een gezamenlijk eigen vermogen van € 754 miljoen. Ten opzichte van 31 december 2013 is het eigen vermogen toegenomen met € 28 miljoen. Dit is het resultaat voor bestemming.

In onderstaande figuur is de ontwikkeling van het gezamenlijke eigen vermogen in de periode 2010–2013 van de waterschappen opgenomen.

Ontwikkeling eigen vermogen waterschappen 2010–2013.

(Bedragen X € 1 miljoen)

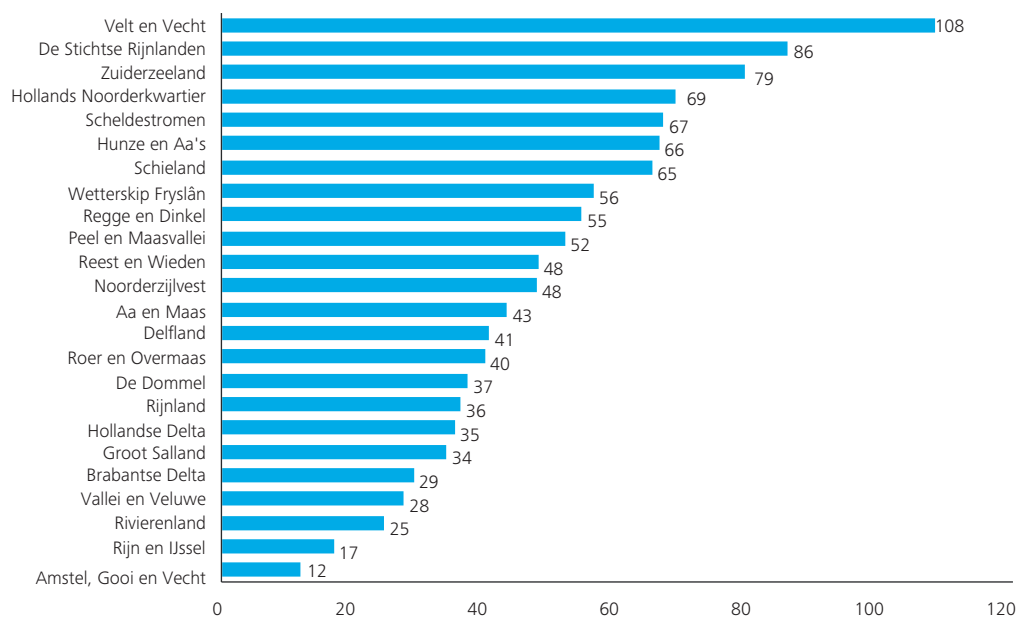

- Het eigen vermogen is overigens niet gelijkmatig over de waterschappen verdeeld. Velt en Vecht heeft met € 108 het hoogste eigen vermogen per inwoner. Amstel, Gooi en Vecht heeft met € 12 het laagste eigen vermogen per inwoner. Het gemiddelde eigen vermogen per inwoner bedraagt € 44.

In de volgende figuur is het eigen vermogen per inwoner ultimo 2013 per waterschap opgenomen.

Eigen vermogen waterschappen per inwoner per 31 december 2013.

(Bedragen X €)

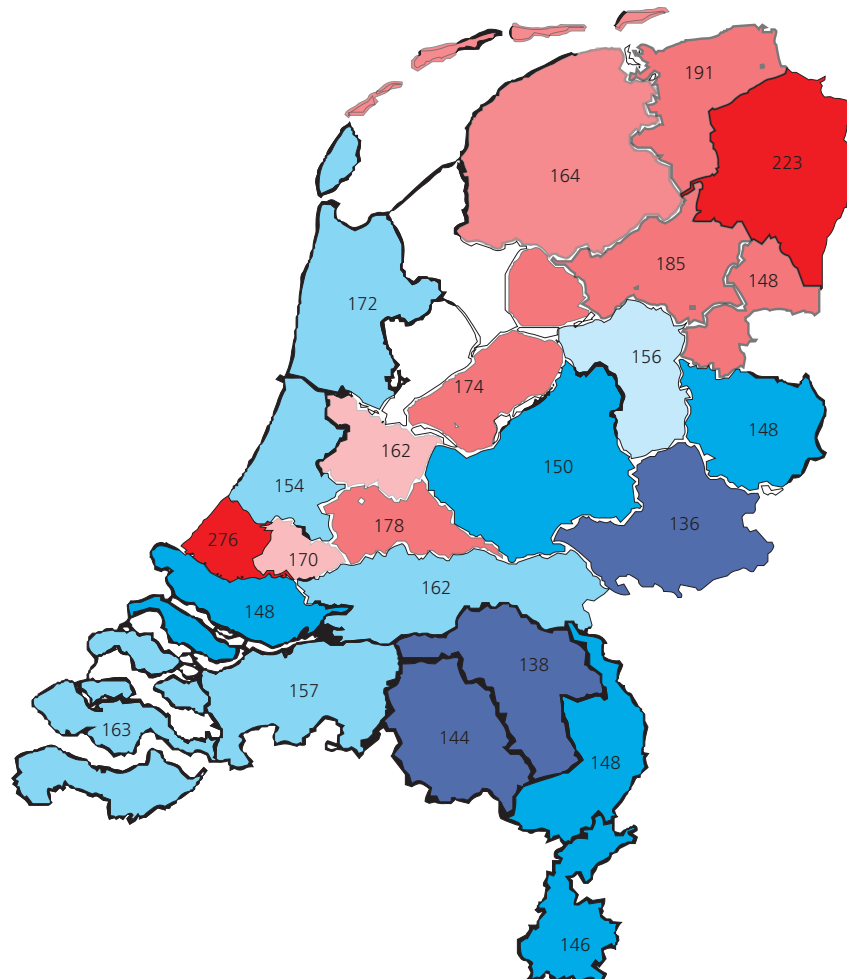

5.5 Lokale lasten

De hoogte van de lokale lasten 2014 van de Waterschappen zijn weergegeven in onder andere onderstaande figuur (bron: www.coelo.nl). Het landelijk gemiddelde voor de zuiveringsheffing voor een meerpersoonshuishouden is € 171 in 2014.

Heffingen 2014.

Zuiveringsheffing MPH 2014

De verschillen tussen de waterschappen zijn aanzienlijk. Rijn en IJssel heeft het laagste tarief voor de zuiveringsheffing en Delfland het hoogste tarief. In onderstaande tabel zijn per waterschap de tarieven 2013 en 2014 opgenomen.

Heffingen 2014

	Zuiveringsheffing MPH 2014	Zuiveringsheffing MPH 2013
Rijn en IJssel	136	130
Aa en Maas	138	135
De Dommel	144	139
Roer en Overmaas	146	149
Hollandse Delta	148	149
Peel en Maasvallei	148	148
Vechtstromen	148	143
Vallei en Veluwe	150	146
Rijnland	154	157
Groot Salland	156	153
Brabantse Delta	157	155
Amstel, Gooi en Vecht	162	162
Rivierenland	162	158
Scheldestromen	163	159
Fryslân	164	161
Schieland en de Krimpenerwaard	170	170
Hollands Noorderkwartier	172	158
Zuiderzeeland	174	173
De Stichtse Rijnlanden	178	172
Reest en Wieden	185	185
Noorderzijlvest	191	188
Hunze en Aa's	223	217
Delfland	276	268

Landelijk gemiddelde
2014 is € 172 (MPH)

5.6 Schulden

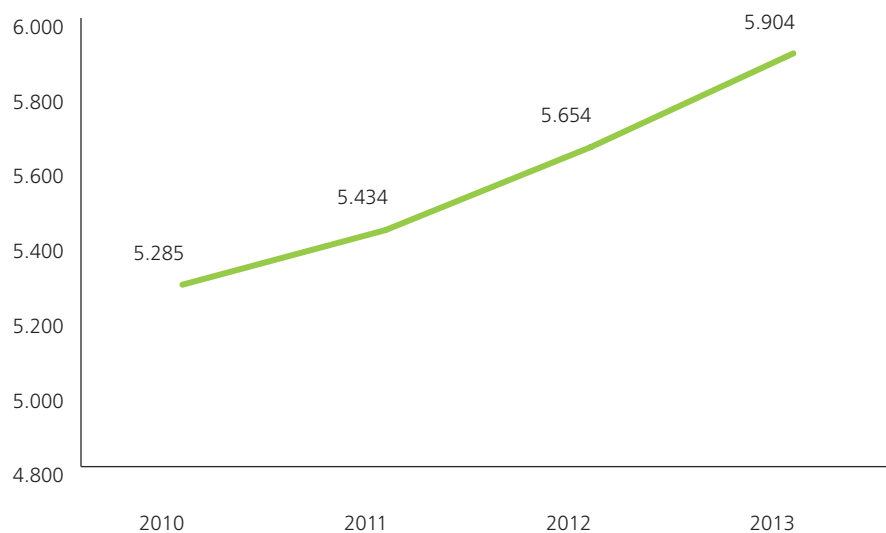
Brutoschulden

De brutoschulden van de waterschappen zijn in periode 2010 tot en met 2014 toegenomen met 12%. De gezamenlijke brutoschuld is ultimo 2013 € 5,9 miljard.

In onderstaande figuur is de ontwikkeling van de gezamenlijke brutoschuld van de waterschappen in de periode 2010–2013 opgenomen.

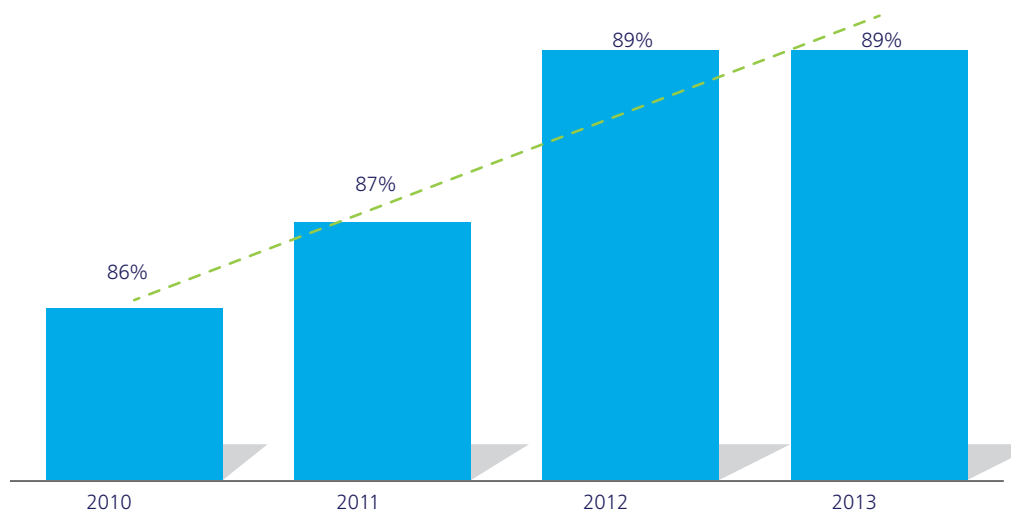
Ontwikkeling lang vreemd vermogen waterschappen 2010–2013.

(Bedragen X 1 miljoen)

In onderstaande figuur is de ontwikkeling van de debt-ratio (vreemd vermogen in een percentage van het balanstotaal) van alle waterschappen in de periode 2010–2013 opgenomen.

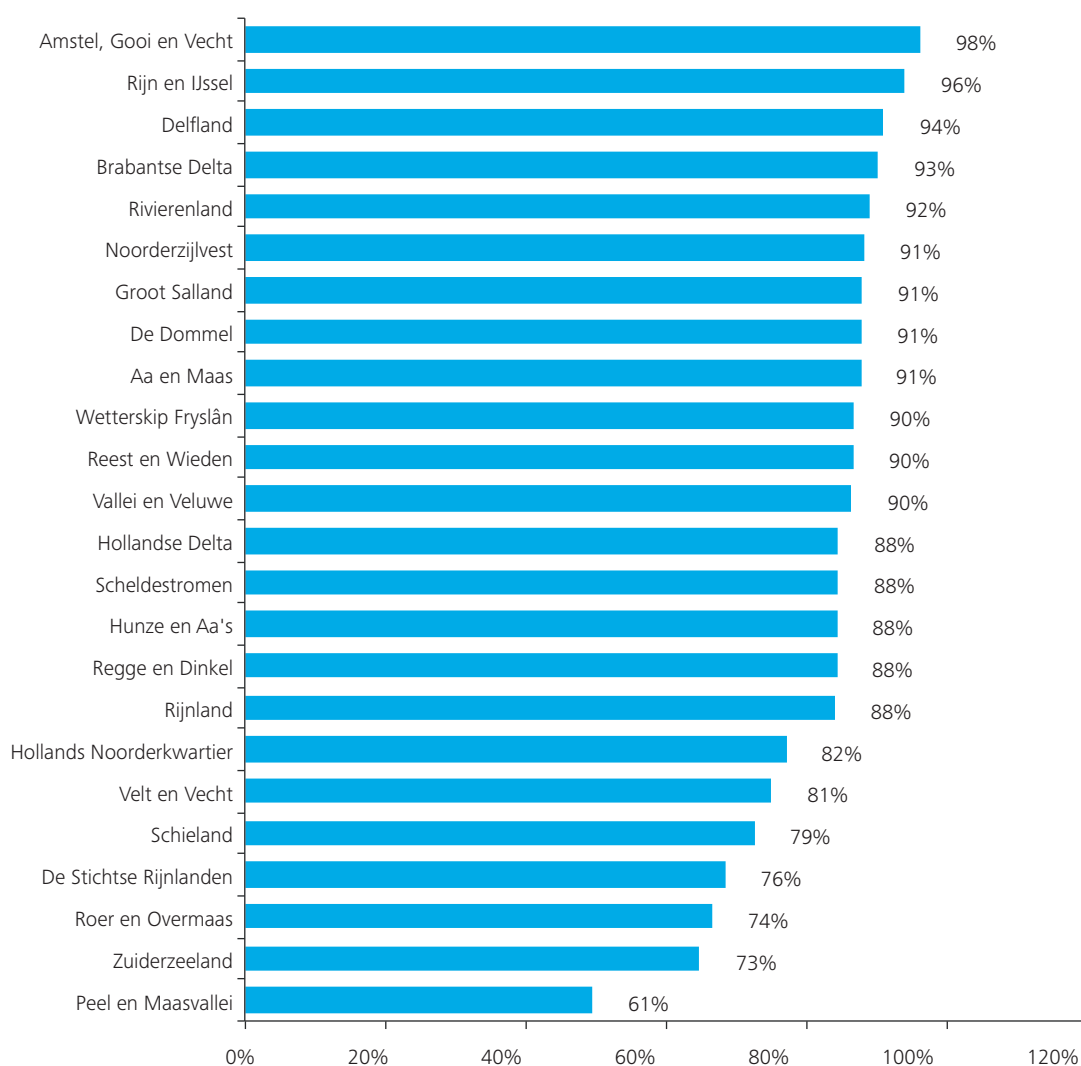
Ontwikkeling debt-ratio waterschappen 2010–2013.

Landelijk bestaan er aanzienlijke verschillen tussen de waterschappen voor wat betreft de omvang van de brutoschuld. Peel en Maasvallei heeft ultimo 2013 de laagste bruto schuld in een percentage van het totale bezit op de balans (= debt-ratio) en Amstel, Gooi en Vecht de hoogste brutoschuld in een percentage van het totale bezit op de balans.

In de volgende figuur is de debt-ratio ultimo 2013 per waterschap opgenomen.

Debt-ratio waterschappen 2013

Landelijk gemiddelde
2013: 89%

Financieringsstructuur

In 2013 is de gezamenlijke langlopende schuld van de waterschappen gestegen met een bedrag van € 0,3 miljard tot een totaalbedrag van € 5,9 miljard.

Om een goed inzicht te krijgen in de schuldpositie van de waterschappen is niet alleen de omvang van de langlopende schulden van belang, maar ook de omvang van het nettowerkkapitaal (vlottende passiva minus vlottende activa met uitzondering van de voorraad gronden), alsmede de inzet van externe financieringsmiddelen.

In de volgende tabel is de mutatie in de aanwending van de externe financiering van de waterschappen in de periode 2010–2013 opgenomen.

Aanwending externe financiering waterschappen 2010- 2013 (X € 1 miljoen)

	2010	2011	2012	2013
Langlopende schulden	5.251	5.434	5.654	5.904
Werkkapitaal (vlottende activa -/- vlottende passiva)	652	754	821	842
Externe financiering	5.903	6.188	6.475	6.746
Kapitaalverstrekking deelnemingen	53	55	49	54
Uitgezette leningen	117	91	88	86
Overige uitzettingen > 1 jaar	10	23	19	18
Voorraden	7	12	3	5
Inzet financiering FVA en GREX	187	181	159	163
Externe financiering ten behoeve van het voorzieningenniveau (mava)	5.716	6.007	6.316	6.583
Materiële vaste activa	6.788	7.017	7.199	7.483
Externe financiering in % materiële vaste activa	84%	86% ↑	88% ↑	88% →

Wat valt op:

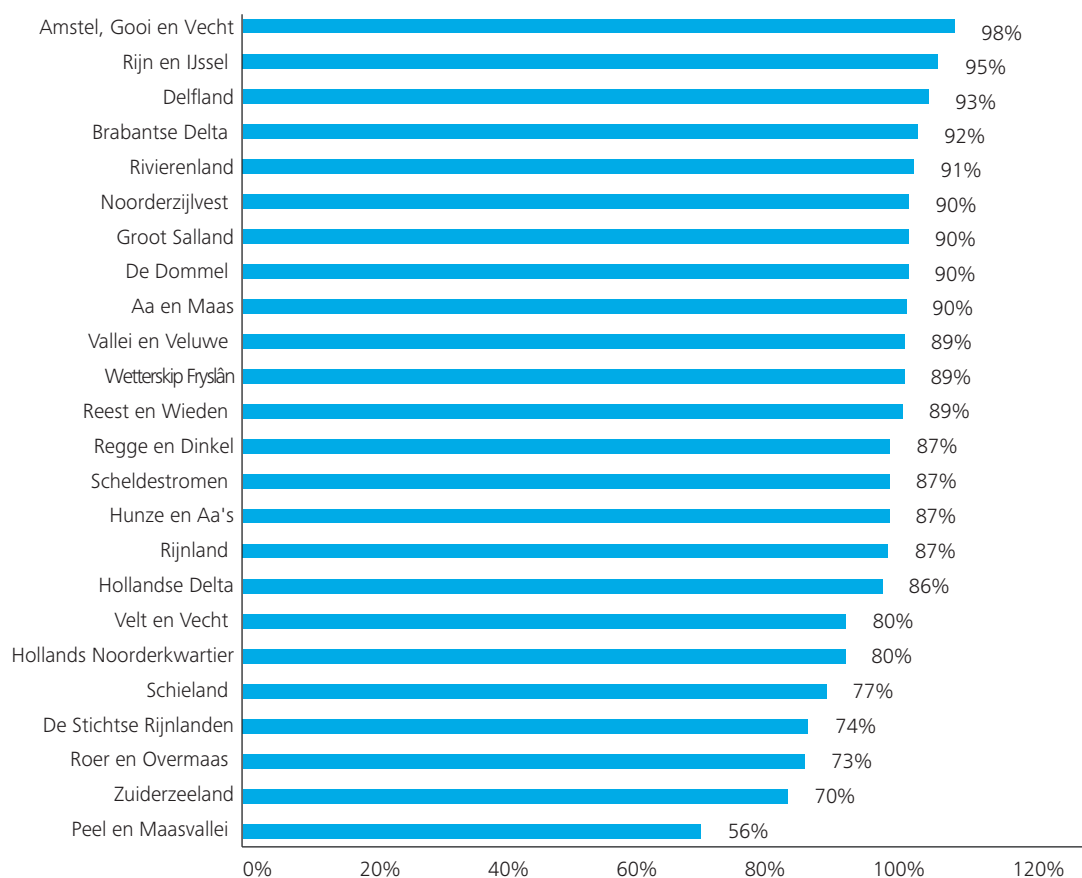
1. De externe financiering is in 2013 gestegen met € 0,3 miljard tot een bedrag van € 6,7 miljard. Hiervan is een bedrag van € 140 miljoen (= 2%) gebruikt voor het doorlenen aan derden of het tijdelijk uitzetten van overtollige middelen bij derden. In het algemeen kan worden gesteld dat het debiteurenrisico voor de waterschappen voor deze uitzettingen laag is, mede door de strakke regelgeving van het Rijk op dit gebied. Het blijft vanzelfsprekend van belang dat waterschappen, gegeven de huidige economische situatie, het debiteurenrisico van deze uitzettingen strak moeten blijven monitoren.
2. Waterschappen hebben ultimo 2013 voor een bedrag van € 54 miljoen (= 1%) geïnvesteerd in deelnemingen (bv's en nv's). Dit bedrag is de afgelopen jaren vrij stabiel.
3. Van de aangetrokken externe financiering is een bedrag van circa € 5 miljoen (= 0,1%) aangewend voor de financiering van de voorraden.

4. Waterschappen gebruikten ultimo 2013 het overgrote deel van de externe financiering voor de investeringen in het voorzieningenniveau voor de burger. Ten opzichte van 2012 is dit percentage gelijk gebleven. Van de boekwaarde ultimo 2013 van de materiële vaste activa is 88% gefinancierd met vreemd vermogen en 12% met eigen vermogen. Ten opzichte van de balanspositie ultimo 2010 is het aandeel vreemd vermogen toegenomen met drie procentpunten. Deze toename komt voornamelijk door de daling van het eigen vermogen van de waterschappen € 54 miljoen en de forse toename van de schulden in deze periode. Door de afname van het eigen vermogen zijn de eigen financieringsmiddelen van de waterschappen de afgelopen jaren afgenomen. De investeringen in onder meer voorzieningen voor schoon drinkwater en voorzieningen voor de waterveiligheid zijn dan ook gefinancierd met geld dat van banken is geleend.

Landelijk bestaan er aanzienlijke verschillen tussen de waterschappen voor wat betreft de financiering van de op de balans geactiveerde investeringen. Amstel, Gooi en Vecht heeft per saldo ultimo 2013 98% gefinancierd met vreemd vermogen en Peel en Maasvallei 56%.

In onderstaande figuur is de externe financiering in een percentage van de geactiveerde investeringen in de periode 2010–2013 van de waterschappen opgenomen.

Aanwending externe financiering waterschappen 2013

Landelijk gemiddelde
2013: 88%

Nettoschuld

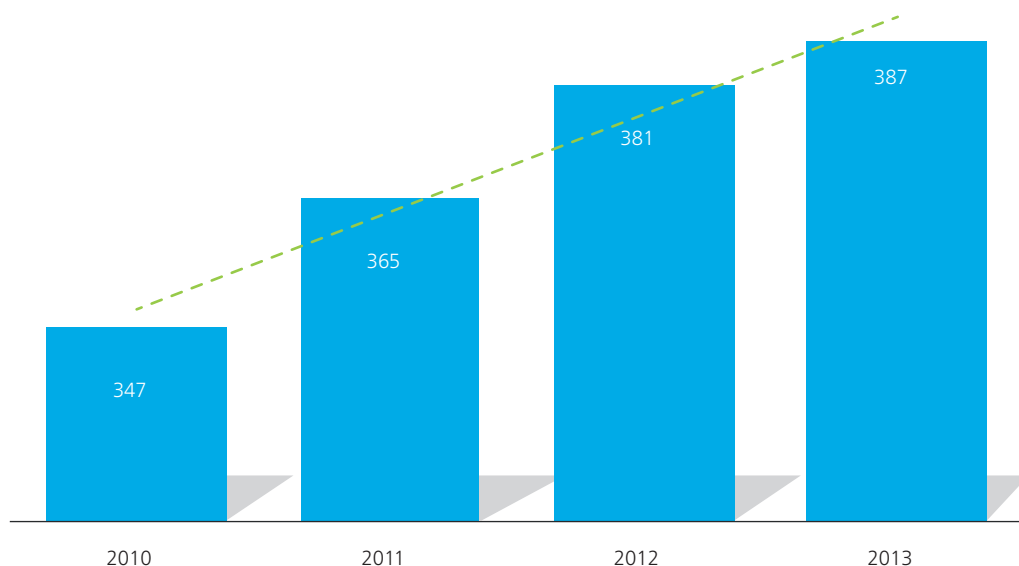
De gemiddelde nettoschuld van de 24 waterschappen is in periode 2010–2013 toegenomen met een bedrag van € 40 per inwoner (=12%) tot een bedrag van € 387 per inwoner.

De nettoschuld wordt als volgt berekend: nettoschuld = lang + kort vreemd vermogen -/- vlottende activa (exclusief voorraden) -/- langlopende uitgezette leningen -/- langlopende beleggingen.

In onderstaande figuur is de ontwikkeling van de gemiddelde nettoschuld per inwoner van de 24 waterschappen in de periode 2010–2013 opgenomen.

Ontwikkeling nettoschuld per inwoner waterschappen 2010-2013

(Bedragen X €)

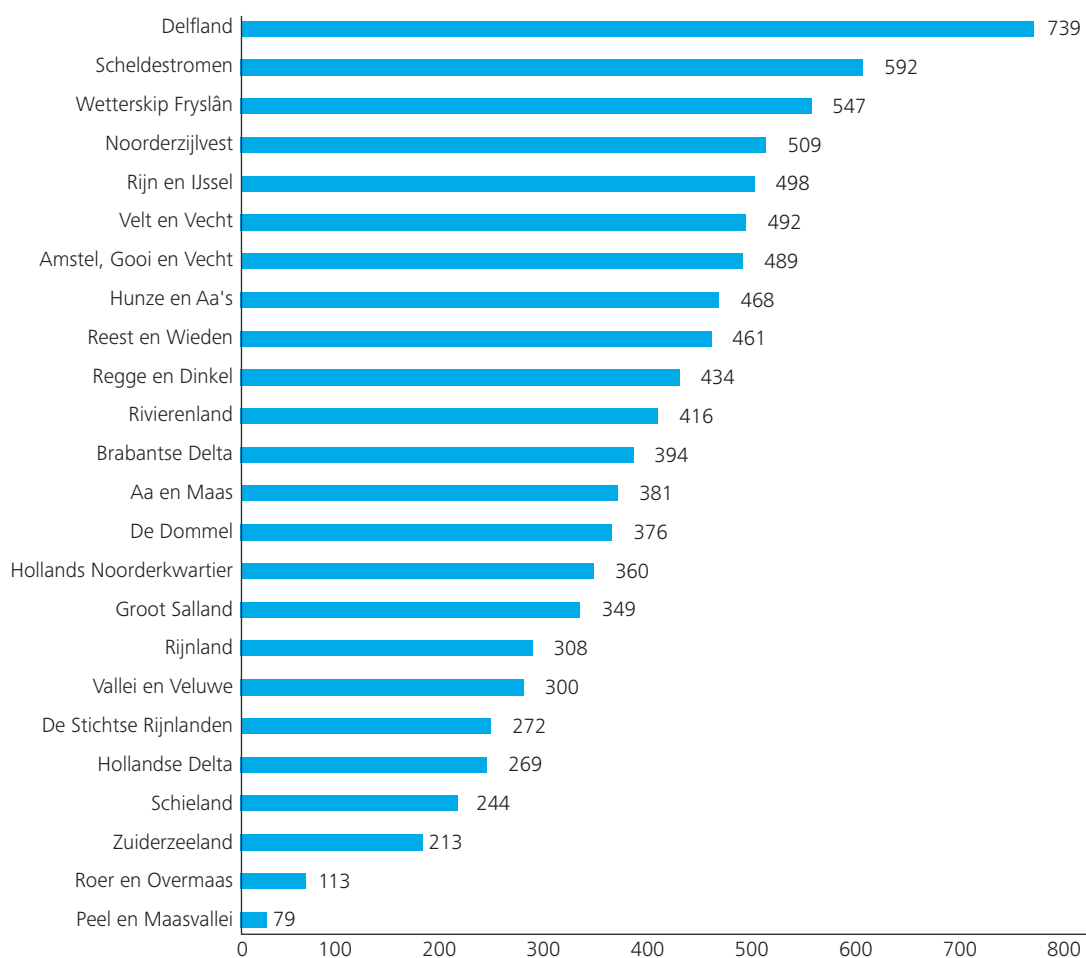

De nettoschuld per inwoner verschilt aanzienlijk per waterschap. Delfland heeft ultimo 2013 de hoogste nettoschuld per inwoner (€ 739) en Peel en Maasvallei de laagste nettoschuld per inwoner (€ 79). De gemiddelde nettoschuld bedraagt € 387 per inwoner.

In de volgende figuur is de nettoschuld per inwoner van de 24 waterschappen ultimo 2013 opgenomen.

Nettoschuld per inwoner waterschappen ultimo 2013

(Bedragen X €)

Landelijk gemiddelde
2013: € 387

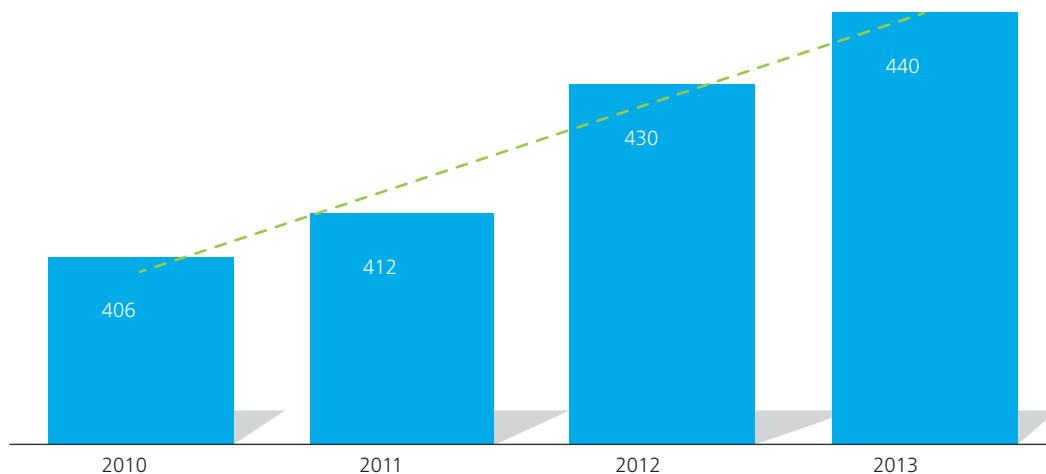
5.7 Materiële vaste activa

De boekwaarde van materiële vaste activa ultimo 2013 is ruim € 7,5 miljard. Ten opzichte van 2010 is de boekwaarde van de materiële vaste activa gestegen met € 0,7 miljard door investeringen in vooral de bescherming van Nederland tegen hoog water.

In onderstaande figuur is de ontwikkeling in de periode 2010–2013 van de gemiddelde geactiveerde investeringen op de balans per inwoner van de waterschappen opgenomen.

Materiële vaste activa per inwoner 2010–2013

(Bedragen X €)

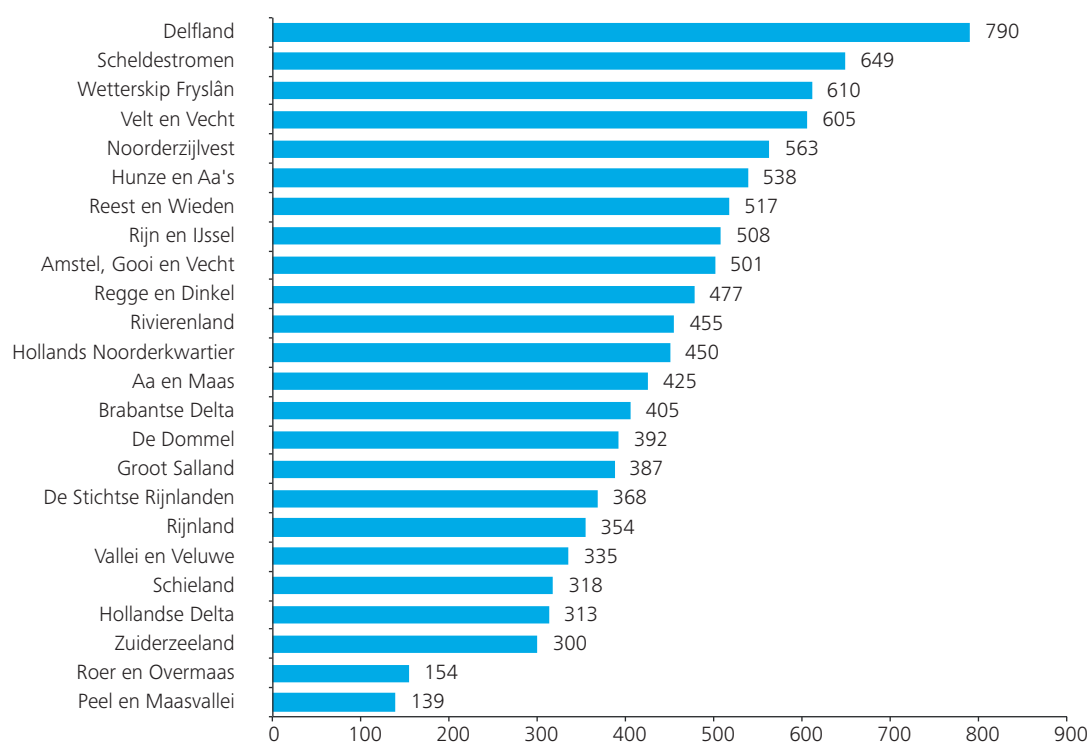

De boekwaarde per inwoner van de geactiveerde investeringen verschilt aanzienlijk per waterschap. Delfland heeft ultimo 2013 de hoogste boekwaarde per inwoner inzake de geactiveerde investeringen (€ 790) en Peel en Maasvallei de laagste boekwaarde per inwoner van de geactiveerde investeringen (€ 139). De gemiddelde boekwaarde van de investeringen bedraagt per ultimo 2013 € 440 per inwoner.

In de volgende figuur is de boekwaarde per inwoner van de geactiveerde investeringen van de 24 waterschappen ultimo 2013 opgenomen.

Materiële vaste activa per inwoner 2013

(Bedragen X €)

Landelijk gemiddelde
2013: € 440

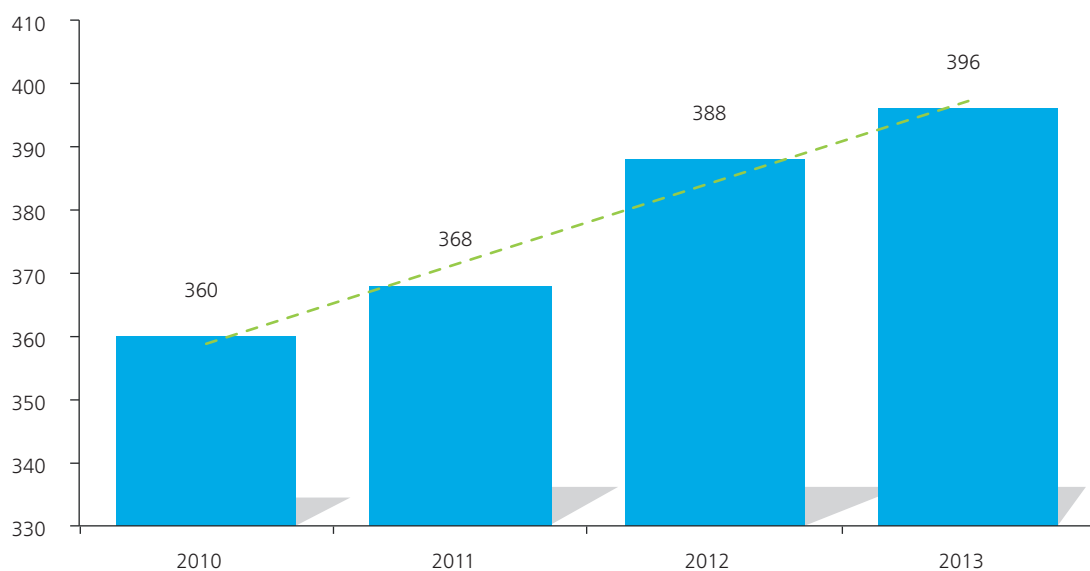
5.8 Nog met burgers te verrekenen kapitaallasten

Als de boekwaarde van de materiële vaste activa wordt verlaagd met het eigen vermogen van de waterschappen ultimo 2013 resteert een saldo van € 6,7 miljard (2012: € 6,5 miljard). Dit is het bedrag dat de waterschappen gezamenlijk nog moeten terugverdienen wanneer de materiële vaste activa in één keer ten laste van het eigen vermogen zouden worden gebracht. Anders geformuleerd: de waterschappen hebben gezamenlijk ultimo 2013 een bedrag van € 6,5 miljard aan lasten naar de toekomst doorgeschoven.

In onderstaande figuur is de ontwikkeling van de kapitaallasten die de waterschappen gemiddeld nog met de burgers moeten verrekenen weergegeven.

Kapitaallasten nog met burgers te verrekenen 2010–2013

(Bedragen X € per inwoner)

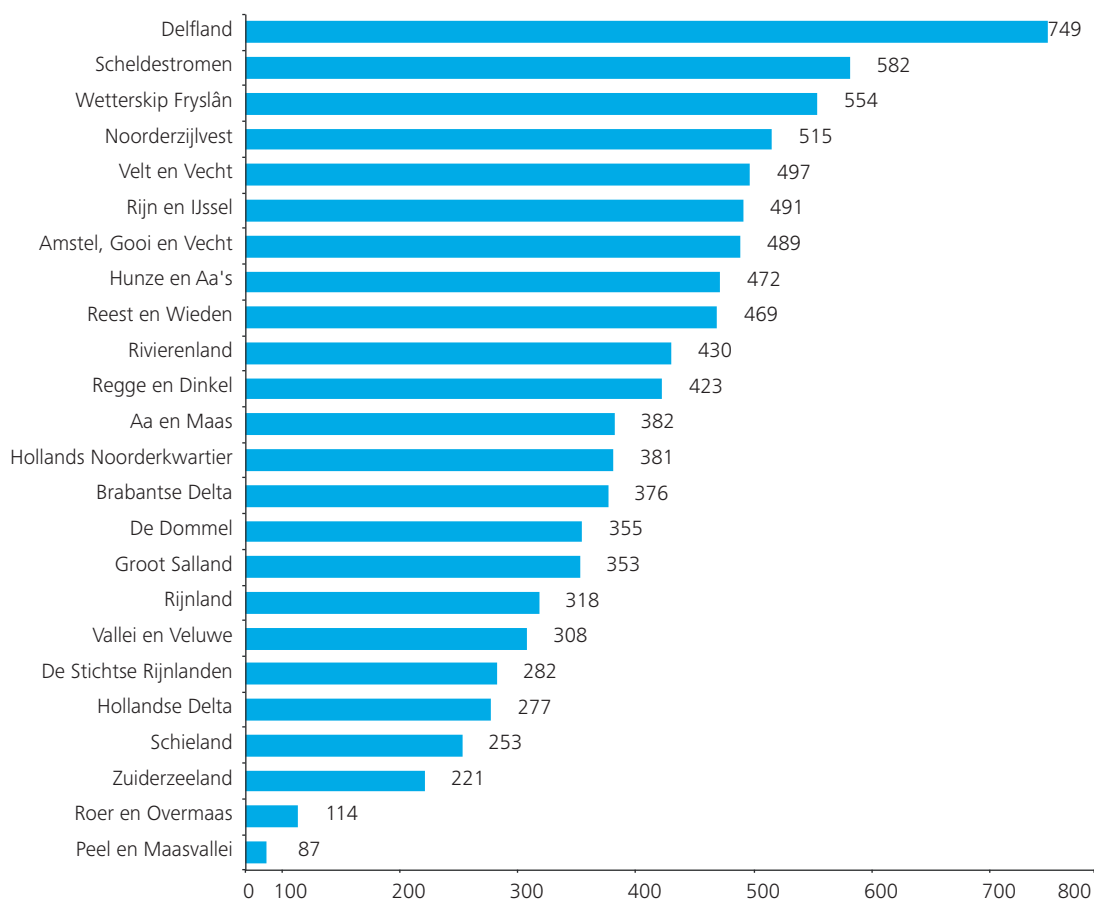

Landelijk bestaan er aanzienlijke verschillen tussen de waterschappen voor wat betreft de mate waarin kapitaallasten zijn doorgeschoven naar de toekomst. Delfland heeft ultimo 2013 het hoogste bedrag per inwoner aan kapitaallasten nog met de burgers te verrekenen (€ 749) en Pees en Maasvallei het laagste bedrag (€ 87). Het gemiddelde bedraagt € 396 per inwoner.

In de volgende figuur zijn de nog met burgers te verrekenen kapitaallasten per inwoner in de ultimo 2013 van de waterschappen opgenomen.

Kapitaallasten nog met burgers te verrekenen per 31 december 2013

(Bedragen X € per inwoner)

Landelijk gemiddelde
2013: € 396

5.9 EMU-saldo

Voor 2013 verwachtten de waterschappen een EMU-saldo van circa +/- € 538 miljoen. De referentiewaarde 2013 voor de gezamenlijke waterschappen was +/- € 311 miljoen, een verschil van € 227 miljoen (= overschrijding).

Het werkelijke EMU-saldo voor de waterschappen berekend op basis van de balansmutaties in 2013 is circa +/- € 287 miljoen. Op basis van deze benaderingswijze zijn de waterschappen in 2013 binnen de referentiewaarde van +/- € 311 miljoen gebleven. Het werkelijke EMU-saldo 2013 is substantieel beter dan het verwachte EMU-saldo voor 2013 (verschil van circa € 251 miljoen).

Benadering EMU-saldo 2013 waterschappen

(Bedragen X €1 miljoen)

Benadering EMU-saldo 2013	
Resultaat voor bestemming	12
Mutatie voorraden	-2
Mutatie (im)materiële vaste activa	-284
Mutatie voorzieningen	-12
EMU-saldo 2013	-287
Referentiewaarde	-311
Onderschrijding	24

EMU-saldo 2014 waterschappen (prognose)

Voor 2014 verwachten de waterschappen een EMU-saldo van circa +/- € 460 miljoen. De referentiewaarde 2014 voor de gezamenlijke waterschappen is +/- € 429 miljoen, een verschil van € 31 miljoen (= overschrijding).

In onderstaande tabel is het verschil per waterschap tussen het verwachte EMU-saldo voor 2014 opgenomen en de referentiewaarde opgenomen. Veertien waterschappen verwachten voor 2014 een onderschrijding van het EMU-saldo en acht waterschappen verwachten voor 2014 een overschrijding van het EMU-saldo. Van één waterschap is het verwachte EMU-saldo voor 2014 niet bekend.

EMU-saldo. EMU-enquete 2014 (bron: CBS) – Vergelijking individuele waterschappen			
(Bedragen X € 1.000)			
Waterschap	Opgegeven EMU-saldo 2014	Referentiewaarde	Verschil
Aa en Maas	-13.318	-18.885	5.567
Amstel, Gooi en Vecht	-43.500	-28.758	-14.742
Brabantse Delta	-22.055	-19.390	-2.665
De Dommel	-23.945	-17.565	-6.035
De Stichtse Rijnlanden	-12.200	-18.235	6.035
Delfland	-14.343	-36.755	22.412
Fryslan	-33.347	-19.700	-13.647
Groot Salland	Geen aanlevering	-10.990	NB
Hollands Noorderkwartier	-22.695	-35.852	13.157
Hollandse Delta	-25.797	-23.179	-2.618

EMU-saldo. EMU-enquete 2014 (bron: CBS) – Vergelijking individuele waterschappen
(Bedragen X € 1.000)

Waterschap	Opgegeven EMU-saldo 2014	Referentiewaarde	Vershil
Hunze en Aa's	738	-14.783	15.521
Noorderijlvest	-8.073	-9.872	1.798
Peel en Maasvallei	-4.931	-8.885	3.954
Reest en Wieden	-5.265	-8.118	2.853
Rijn en IJssel	-10.184	-14.303	4.118
Rijnland	-95.313	-29.398	-65.915
Rivierenland	-16.054	-26.386	10.332
Roer en Overmaas	-9.029	-13.291	4.262
Schelderstomen	-13.816	-15.132	1.316
Schieland en de Krimpenerwaard	-36.306	-14.262	-22.043
Vallei & Veluwe	-11.896	-20.601	-10.577
Vechtstromen	-31.178	-20.601	-10.577
Zuiderzeeland	-7.103	-11.925	4.822

Deloitte Accountants B.V.
Orlyplein 10
1043 DP Amsterdam
The Netherlands

T: +31 88 288 2888
www.deloitte.nl

This document has been prepared by Deloitte Accountants B.V. (as defined below) for the sole purpose of providing a proposal to the parties to whom it is addressed in order that they may evaluate the capabilities of Deloitte Accountants B.V. to supply the proposed services.

The information contained in this document has been compiled by Deloitte Accountants B.V. and includes material which may have been obtained from information provided by various sources and discussions with management but has not been verified or audited. This document also contains confidential material proprietary to Deloitte Accountants B.V. Except in the general context of evaluating our capabilities, no reliance may be placed for any purposes whatsoever on the contents of this document or on its completeness. No representation or warranty, express or implied, is given and no responsibility or liability is or will be accepted by or on behalf of Deloitte Accountants B.V. or by any of their partners, members, employees, agents or any other person as to the accuracy, completeness or correctness of the information contained in this document or any other oral information made available and any such liability is expressly disclaimed.

This document and its content are confidential and may not be reproduced, redistributed or passed on, directly or indirectly, to any other person in whole or in part without our prior written consent.

This document is not an offer and is not intended to be contractually binding. Should this proposal be acceptable to you, and following the conclusion of our internal acceptance procedures, we would be pleased to discuss terms and conditions with you prior to our appointment.

In this document references to Deloitte are referenced to Deloitte Accountants B.V. Deloitte Accountants BV is the Netherlands member firm of Deloitte Touche Tohmatsu Limited ("DTTL"). DTTL is a UK private company limited by guarantee, whose member firms are legally separate and independent entities. Please see www.deloitte.com/nl/about for a detailed description of the legal structure of DTTL and its member firms.